

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
Факультет лінгвістики
Кафедра теорії, практики та перекладу англійської мови

«На правах рукопису»

УДК _____

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ Л.І. Тараненко

«__» _____ 20__ р.

МАГІСТЕРСЬКА ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття ступеня магістра
зі спеціальності 035 «Філологія»

на тему: «Лексико-стилістичні особливості казкових образів у художніх творах Е. Несбіт»

Виконала: студентка II курсу, групи ЛА-301мп

Перейма Крістіна Борисівна

Науковий керівник:

к.філол.н., доц. КТППАМ Борбенчук І. М.

Рецензент: Куликова В. Г.

Засвідчую, що у цій магістерській дисертації немає запозичень з праць інших авторів без відповідних посилань
Студентка _____

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет лінгвістики

Кафедра теорії, практики та перекладу англійської мови

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Спеціальність (спеціалізація) – 035 Філологія (035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Л. І. Тараненко

«___» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ
на магістерську дисертацію студенту
Переймі Крістіні Борисівні

1. Тема дисертації «Лексико-стилістичні особливості казкових образів у худ. творах Е. Несбіт», науковий керівник дисертації: к. філол. н., доц. КТППАМ Борбенчук І. М., затверджені наказом по університету від 16 вересня 2018 р., № 674.
2. Термін подання студентом дисертації: 22 листопада 2021 р.
3. Об'єкт дослідження: виступає англійська літературна казка.
4. Предмет дослідження: лексико-стилістичні особливості казкових образів у творах Е. Несбіт та специфіка їх відтворення в українському перекладі.
5. Перелік завдань, які потрібно розробити:
  - визначити базові теоретичні позиції жанру літературної казки;
  - виділити головні риси літературної казки та фантастики;
  - з'ясувати жанрову варіативність та стильову специфіку художніх творів Е. Несбіт;

- дослідити образно-виражальні засоби та способи використання казково-фантастичних компонентів у казках Е. Несбіт;
- проаналізувати особливості перекладу дитячої літератури Е. Несбіт українською мовою.

6. Орієнтовний перелік ілюстративного матеріалу: 10 джерел

7. Орієнтовний перелік публікацій: участь у конференції та стаття у фаховому науковому журналі.

8. Дата видачі завдання: 13.09.2021

Календарний план

о/п	Назва етапів виконання магістерської дисертації	Строк виконання етапів магістерської дисертації	Примітка
1.	<i>План. Теоретична частина (1 та 2 розділи)</i>	<i>13.09.2021 — 01.10.2021</i>	виконано
2.	<i>3 Розділ</i>	<i>04.10.2021— 29.10.2021</i>	виконано
3.	<i>Чернетка роботи</i>	<i>01.11.2021 — 12.11.2021</i>	виконано
4.	<i>Електронна версія роботи у pdf та подання роботи на антиплагіат</i>	<i>15.11.2021 — 22.11.2021</i>	виконано
5.	<i>Кінцевий варіант роздрукованої роботи у твердій палітурці подано на кафедру для розміщення на сайті</i>	<i>29.11.2021</i>	виконано
6.	<i>Рецензування готової роботи</i>	<i>30.11.2021 — 11.12.2021</i>	виконано
7.	<i>Захисти магістерської дисертації</i>	<i>20.12.2021 — 24.12.2021</i>	виконано

Студентка _____

Крістіна ПЕРЕЙМА

Науковий керівник дисертації _____

Ірина БОРБЕНЧУК

РЕФЕРАТ

Магістерська дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (70 найменувань, у тому числі 21 іноземною мовою), списку джерел ілюстративного матеріалу (10 джерел). Загальний обсяг роботи – 159 сторінок, 9 додатків.

Помітною сторінкою у розвитку англійської та світової літератури стала творчість Едіт Несбіт (Edith Nesbit). Доробок письменниці відображає традиції та авторські пошуки у створенні дитячої літератури, в якій гармонійно поєдналися класична форма і новий зміст, що отримала визнання у Британії та за її межами. Як класик англійської казкової літератури Е. Несбіт та її творчість були предметом вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Основну увагу науковці приділяли аналізу її романів, залишаючи поза увагою лінгвістичні дослідження її казок.

Актуальність теми дослідження зумовлена інтересом до сучасної літературної казки із залученням антропоцентричних підходів у трактуванні казки, її значення для дитячої психології та вживання особливих мовно-виражальних засобів для створення казкових образів.

Об'єктом дослідження виступає англійська літературна казка.

Предметом дослідження є лексико-стилістичні особливості казкових образів у творах Е. Несбіт і специфіка їх відтворення в українському перекладі.

Мета магістерської дисертації – науково обґрунтоване вивчення теоретико-методологічних основ дослідження літературної казки у літературознавчій науці; аналізі лінгвістичних особливостей літературної казки на матеріалі фантастичних казок Е. Несбіт; дослідженні англо-українського перекладу казок Е. Несбіт.

Мета роботи передбачає вирішення таких **завдань**:

- визначити базові теоретичні позиції жанру літературної казки;
- виділити головні риси літературної казки та фантастики;
- з'ясувати жанрову варіативність та стильову специфіку художніх творів Е. Несбіт;

- дослідити образно-виражальні засоби та способи використання казково-фантастичних компонентів у казках Е. Несбіт;
- проаналізувати особливості перекладу дитячої літератури Е. Несбіт українською мовою.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше зроблено спробу осягнути зміст казок англійської письменниці Е. Несбіт через комплексний аналіз мовно-виражальних особливостей її творів та визначено вагомість стилістичних засобів у формуванні авторської манери письма.

Практична значимість роботи полягає у використанні результатів дослідження у курсах лекцій з теорії літературознавства і перекладу, при підготовці навчальних матеріалів для практичних занять з мовознавства, теорії літератури, та дисциплін, пов'язаних з аналізом та інтерпретацією художнього тексту. Отримані висновки можуть знайти застосування при самостійному ознайомленні з творчістю Е. Несбіт.

Матеріал дослідження. Дослідження особливостей передачі казкових образів в англійських казках Е. Несбіт та їх українському перекладі здійснено на матеріалі фантастичних казок Е. Несбіт, які увійшли до збірок «Nine unlikely tales» та «The Book of Dragons».

Методи дослідження. У роботі застосовано загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення) та власне лінгвістичні методи. При роботі над теоретичним і практичним матеріалом використані такі методи: описовий метод з його прийомами систематизації, узагальнення та оцінки фактичного матеріалу; порівняльний метод, що полягає в аналізі та порівнянні жанрової варіативності та стильової специфіки казкових творів Е. Несбіт; метод стилістичного та контекстуального аналізу; метод аналізу; категоріально-текстовий аналіз художнього цілого з поєднанням прийомів мовностилістичної і лінгвокультурологічної інтерпретації, що супроводжуються статистичним аналізом, методом дефініційного аналізу з використанням словників.

Апробація результатів дослідження. Основні методологічні, теоретичні результати і концептуальні положення дослідження були апробовані на XIII

Міжнародній науково-практичній конференції «Людина як суб'єкт міжкультурної комунікації: сучасні тенденції у філології, перекладі та навчанні іноземних мов» (Київ, КПІ ім. Ігоря Сікорського, 11 березня 2021 року).

Публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження було висвітлено у 2 публікаціях, 1 з яких – у виданні, затвердженому МОН України як фахове, 1 – тези конференції.

Перейма К. Специфіка образно–виражальних засобів у казках Е. Несбіт. Закарпатські філологічні студії. 2021. № 19. (11 стор., у друці)

Перейма К. Взаємодія літературної казки та фантастики в дитячій літературі. [Електронний ресурс]: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. 11 березня 2021 р. К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. С. 152-154.

Ключові слова: *літературна казка, жанрова варіативність, стильова специфіка, образно-виражальні прийоми, фольклорна формула, прецедентний текст, демінутиви, синоніми, неологізми, порівняння, метафора.*

ABSTRACT

The master's dissertation consists of an introduction, three chapters, conclusions and a list of sources and references (70 titles, including 21 in a foreign language), a list of sources of illustrative material (10 sources). The total volume of the work is 159 pages and 9 appendices.

An appreciable page in the development of English and world literature was the creation of Edith Nesbit. The writer's works reflect the traditions and author's search in the creation of children's literature, which harmoniously combines the classical form and the new content, which has gained recognition in Britain and abroad. As a classic of English fairy tale literature, E. Nesbit and her works have been the subject of study by both domestic and foreign researchers. Scholars have focused on the analysis of her novels (romance), ignoring the linguistic studies of her tales.

The **relevance** of the research topic is due to the interest in modern literary fairy tales with the involvement of anthropocentric approaches in the interpretation of fairy tales, its importance for child psychology and the use of special linguistic and expressive means to create fairy tale images.

The object of research is a literary English fairy tale.

The subject of research is the lexical and stylistic features of fairy tale images in the works of E. Nesbit and the specifics of their transmission in the Ukrainian translation.

The aim of the research is a scientifically substantiated study of the theoretical and methodological bases of research of a literary fairy tale in literary studies; analysis of linguistic features of a literary fairy tale on the material of E. Nesbit's fantastic fairy tales; study of the English-Ukrainian translation of fairy tales by E. Nesbit.

Achieving this goal involves the solution of the following **tasks**:

- to determine the basic theoretical positions of the genre of literary fairy tales;
- to distinguish the main features of literary tales and fiction;
- to find out the genre variability and stylistic specifics of E. Nesbit's creation works;

- to explore the figurative and expressive means and ways of using fairy-fantastic components in the tales of E. Nesbit;

- to analyze the peculiarities of the translation of children's literature by E. Nesbit into Ukrainian.

The scientific novelty of the study is that for the first time an attempt was made to understand the content of fairy tales by the English writer E. Nesbit through a comprehensive analysis of the linguistic and expressive features of her works and determined the importance of stylistic means in the formation of the author's style.

The practical significance of the work lies in the use of research results in courses of lectures on the theory of literary criticism and translation, in the preparation of teaching materials for practical classes in linguistics, literary theory, and disciplines related to the analysis and interpretation of literary texts. The obtained conclusions can be used in independent acquaintance with the work of E. Nesbit.

Research material. The study of the peculiarities of the transmission of fairy-tale images in English fairy tales by E. Nesbit and their Ukrainian translation is carried out on the material of fantastic fairy tales by E. Nesbit, which were included in the book «Nine unlikely tales» and «The Book of Dragons».

Research methods. General scientific (analysis, synthesis, generalization) and actually linguistic methods are used in the work. When working on theoretical and practical material, the following methods were used: descriptive method with its methods of systematization, generalization and evaluation of actual material; comparative method, which consists in the analysis and comparison of genre variability and stylistic specificity of fairy tales by E. Nesbit; method of stylistic and contextual analysis; method of analysis of categorical textual analysis of the artistic whole with a combination of methods of linguistic and linguistic cultural interpretation, accompanied by statistical analysis, the method of definitive analysis using dictionaries.

Approbation of research results. The main methodological, theoretical results and conceptual provisions of the study were presented at the All-Ukrainian Student Scientific and Practical Conference on distance participation «Людина як суб'єкт

міжкультурної комунікації: сучасні тенденції у філософії, переклади та навчання іноземних мов».

Publications. The main statements and results of the dissertation research are presented in 1 publication, of which: 1 in collections of materials of the all-Ukrainian scientific and practical conference.

Pereima K. The specifics of figurative and expressive means in the tales of E. Nesbit. *Transcarpathian Philological Studies*. 2021. № 19. (P. 11, in print)

Pereima K. Interaction of literary fairy tales and fiction in children's literature. [Electronic resource]: the materials of XIII International scientific–practical conference. 11 march 2021. K.: NTUU-KPI, 2021. P. 152-154.

Key words: *literary tale, genre variability, stylistic specificity, figurative and expressive techniques, folklore formula, precedent text, diminutives, synonyms, neologisms, comparisons, metaphor.*

ЗМІСТ

ВСТУП	12
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАЗКИ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ	16
1.1. Етапи становлення та історія вивчення жанру казки	16
1.2. Загальні характеристики літературної казки	29
1.3. Взаємодія літературної казки та фантастики у дитячій англійській літературі	37
Висновки до розділу 1	46
РОЗДІЛ II. ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛІТЕРАТУРНИХ КАЗОК Е. НЕСБІТ	47
2.1. Жанрово-стильова варіативність художніх творів письменниці Е. Несбіт	47
2.2. Специфіка образно-виражальних засобів Е. Несбіт:	54
2.2.1 Потенціал фонетичних засобів	54
2.2.2. Вживання фольклорних формул та прецедентних текстів	58
2.2.4 Синтаксичні засоби у казках Е. Несбіт	69
2.3. Особливості передачі казково-фантастичних компонентів у казках Е. Несбіт:	73
2.3.1 Вербальне вираження казкової природи	73
Висновки до Розділу 2	79
РОЗДІЛ 3. ХУДОЖНІ ТВОРИ Е. НЕСБІТ У ФОКУСІ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ СТУДІЙ	81
3.1. Виразальні можливості тропів та їх відтворення українською мовою	81
3.2. Особливості перекладу казок Е. Несбіт українською мовою	90
3.3. Перекладацькі трансформації	96
Висновки до розділу 3	108
ВИСНОВКИ	110
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	113
ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	120
ДОДАТОК А	121

	11
ДОДАТОК А.2	124
ДОДАТОК Б	125
ДОДАТОК Б.2	129
ДОДАТОК В	130
ДОДАТОК В.2	140
ДОДАТОК Г	141
ДОДАТОК Г.2	154
ДОДАТОК Д	155
ДОДАТОК Д.2	158

ВСТУП

Актуальність проблеми. В англійських традиціях казка пройшла довгий шлях розвитку від простих фольклорних оповідей до витончених притч Оскара Уайльда й фантастичних епопей Джона Толкіна. У літературній казці сформувалася тенденція, пов'язана з оновленням фольклорних джерел казки, введенням читача у світ авторської міфології, відкриттям перед ним цілого фантастичного світу.

Англійська дитяча література дала світові велику кількість авторів, які працювали у жанрі казки. Класичні твори Дж. Баррі, Л. Керролла, А. Мілна, П. Треверса стали популярними не тільки у Великобританії, але й інших країнах. За мотивами їхніх творів ставляться театральні постановки, здійснюються екранізації, вони лягають в основу сценаріїв мультиплікаційних фільмів. Поширеність літературних казок за межами своєї країни пояснюється тим, що вони поєднують відомі сюжети й образи, запозичені із світових літератур, фольклорних джерел, міфології, з національним компонентом, який сформувався на основі традиційної культури Великобританії.

Визначною віхою у розвитку англійської та світової літератури для дітей можна назвати творчість видатної письменниці 2 пол. XIX – поч. XX ст. Едіт Несбіт (Edith Nesbit, 1858–1924). Її літературний доробок репрезентує найкращі досягнення дитячої літератури й поєднує класичну форму та новий зміст, вживання оригінальних мовно-виражальних засобів. Е. Несбіт як визнаний класик англійської казкової літератури, основним своїм покликанням вважала ліричну поезію. Заробляючи письмом, вона у 1897 р. опублікувала перші розділи роману «П'ятеро дітей і чаклунство» («Five Children and It»), і ця дата ознаменувала народження однієї з найпопулярніших дитячих письменниць. Дослідники захоплюються особистістю і творчістю Е. Несбіт, проте поза їхньою увагою лишилися казки письменниці, що займають помітне місце в її творчості.

Сьогодні літературна казка все частіше стає об'єктом дослідження літературознавців, лінгвістів, психологів. Англійська літературна казка була

об'єктом вивчення багатьох науковців, таких як В. Пропп, Л. Брауде, Ю. Ярмиш, Ю. Зіпес, Ю. Янченко Н. Ситник, О. Тихомирова тощо. Теоретичні основи заклали дослідження у галузі літературознавства та перекладознавства таких учених, як О. Галич, О. Грачківської О. Сорокотенко, Ю. Проценко тощо.

Попри те, що у літературознавчій, лінгвістичній, перекладознавчій, психолого-педагогічній літературі казка досліджена різнобічно, а проблемою особливостей побудови та художньої мови казкових творів займалася велика кількість вчених, однак вивчення жанру літературної казки з точки зору її лексико-стилістичних особливостей і синтаксичної побудови ще триває.

Дослідження літературної казки у літературознавстві пов'язане з низкою труднощів. По-перше, не до кінця з'ясовані відносини між народною (фольклорною) і літературною казкою. По-друге, обсяг поняття «літературна казка» трактується різними дослідниками по-різному, що ускладнює визначення меж жанру. По-третє, літературна казка попри те, що її традиційно відносять до дитячої літератури, вона привертає дорослу аудиторію, що викликає питання про те, наскільки правомірно відносити авторську казку до жанрів дитячої літератури. По-четверте, необхідно визначити місце британської традиції літературної казки серед інших національних традицій жанру. Ці питання формують єдиний комплекс проблем, розв'язання яких має бути комплексним.

Актуальність теми дослідження зумовлена інтересом до сучасної літературної казки із залученням антропоцентричних підходів у трактуванні казки, її значення для дитячої психології та вживання особливих мовно-виражальних засобів для створення казкових образів.

Об'єктом дослідження виступає англійська літературна казка.

Предметом дослідження є лексико-стилістичні особливості казкових образів у творах Е. Несбіт і специфіка їх відтворення в українському перекладі.

Мета магістерської дисертації – науково обґрунтоване вивчення теоретико-методологічних основ дослідження літературної казки у літературознавчій науці; визначення лінгвістичних особливостей літературної

казки на матеріалі фантастичних казок Е. Несбіт; дослідження англо-українського перекладу казок Е. Несбіт.

Мета роботи передбачає вирішення таких **завдань**:

- визначити базові теоретичні позиції жанру літературної казки;
- виділити головні риси літературної казки та фантастики;
- з'ясувати жанрову варіативність та стильову специфіку художніх творів Е. Несбіт;
- дослідити образно-виражальні засоби та способи використання казково-фантастичних компонентів у казках Е. Несбіт;
- проаналізувати особливості перекладу дитячої літератури Е. Несбіт українською мовою.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше зроблено спробу осягнути зміст казок англійської письменниці Е. Несбіт через комплексний аналіз мовно-виражальних особливостей її творів та визначено вагомість стилістичних засобів у формуванні авторської манери письма.

Теоретична значимість магістерської роботи полягає у тому, що вона вносить вклад у подальшу розробку теорії лінгвістичного та перекладознавчого аналізу. У дослідженні зроблено уточнення визначальних ознак літературної казки, запропоновані принципи системного аналізу англійської літературної фантастичної казки другої половини XIX – початку XX століття, які можуть бути використані у процесі дослідження поетики казок інших країн та літературних періодів.

Практична значимість роботи полягає у використанні результатів дослідження у курсах лекцій з теорії літературознавства і перекладу, при підготовці навчальних матеріалів для практичних занять з мовознавства, теорії літератури, та дисциплін, пов'язаних з аналізом та інтерпретацією художнього тексту. Отримані висновки можуть знайти застосування при самостійному ознайомленні з творчістю Е. Несбіт.

Матеріал дослідження. Дослідження особливостей передачі казкових образів в англійських казках Е. Несбіт та їх українському перекладі здійснено на

матеріалі фантастичних казок Е. Несбіт, які увійшли до збірок «Nine unlikely tales» та «The Book of Dragons».

Методи дослідження. У роботі застосовано загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення) та власне лінгвістичні методи. При роботі над теоретичним і практичним матеріалом використані такі методи: описовий метод з його прийомами систематизації, узагальнення та оцінки фактичного матеріалу; порівняльний метод, що полягає в аналізі та порівнянні жанрової варіативності та стильової специфіки казкових творів Е. Несбіт; метод стилістичного та контекстуального аналізу; метод аналізу; категоріально-текстовий аналіз художнього цілого з поєднанням прийомів мовностилістичної і лінгвокультурологічної інтерпретації, що супроводжуються статистичним аналізом, методом дефініційного аналізу з використанням словників.

Апробація результатів дослідження. Основні методологічні, теоретичні результати і концептуальні положення дослідження були апробовані на XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Людина як суб'єкт міжкультурної комунікації: сучасні тенденції у філології, перекладі та навчанні іноземних мов» (Київ, КПІ ім. Ігоря Сікорського, 11 березня 2021 року).

Публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження було висвітлено у 2 публікаціях, 1 з яких – у виданні, затвердженому МОН України як фахове, 1 – тези конференції.

Перейма К. Специфіка образно–виражальних засобів у казках Е. Несбіт. Закарпатські філологічні студії. 2021. № 19. (11 стор., у друці)

Перейма К. Взаємодія літературної казки та фантастики в дитячій літературі. [Електронний ресурс]: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. 11 березня 2021 р. К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. С. 152-154.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел (70 найменувань, у тому числі 21 іноземною мовою), списку джерел ілюстративного матеріалу (10 джерел), 9 додатків. Загальний обсяг роботи – 158 сторінок. Основний зміст викладено на 107 сторінках.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАЗКИ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

1.1. Етапи становлення та історія вивчення жанру казки

Літературна казка є популярним жанром не лише серед дитячих письменників (О. Іваненко, В. Королів, Е. Несбіт, В. Нестайко, Д. Родарі, П. Треверс, О. Уайльда, Д. Чередниченко), а й «дорослих» – Н. Гейман, Л. Горалик, Д. Джонс, О. Лукас, А. Нанеті, Д. Сеттерфілд. Сучасні літературознавці та критики пояснюють причини звернення до казки у XXI ст. загальним зрушенням у політиці, культурі, крахом «міфосвіту». Після досягнення людиною багатьох раніше непізнаних речей і явищ природи було необхідно заповнити порожнечі новими міфами, адже реальність лякає людину і примушує ховатися її у казку. Людині з уявою легше долати життєві труднощі, вона вміє вибиратися зі скрутних ситуацій; людина без уяви зникне у загрозливій реальності [20].

В. Грищук зазначає, що XIX—XX століття стало періодом динамічного розвитку дитячої літератури у різних країнах світу. У XIX ст. виникає наука фольклористика. Науковці, об'єктом зацікавлення яких ставала фольклористика, збирали та вивчали кращі зразки усно-поетичної творчості, у тому числі й фольклорні твори для дітей. Казки, легенди й пісні почали видаватися для дитячого читання [10, с. 22].

Популярність жанру актуалізує і наукові дослідження у галузі історії, теорії, поетики казки. Перші спроби визначення логіки розвитку жанру літературної казки були зроблені ще у XIX ст, а у XX ст. специфіка літературної казки стала предметом ретельного вивчення багатьох науковців.

Як справедливо зауважує Н. Копистянська, історію літературної казки розпочали як європейські романтики, так і представники вітчизняного романтизму. Як результат: зацікавлення всім національним, і, відповідно, звернення до традицій фольклору та їх переосмислення. Адже казка відповідала

романтичним уявленням про свободу творчості письменника, його право на вільний вияв фантазії, а разом із тим – почуттю моральної відповідальності за те, як ця свобода використовується. Відкривався простір для дослідження загальнолюдської сутності, вічних цінностей і характерних для всіх людей вад, що поєднувався із розкриттям національного і локального [21, с. 87].

Перш за все, слід відзначити принципово різні траєкторії у вивченні казок фольклорних і літературних. Фольклорна казка досліджується в академічному аспекті, як частина історії літератури й матеріал для теоретичних узагальнень: починаючи від праць вчених міфологічної школи Ф. Буслаєва, А. Веселовського, В. Міллера, структуралістських і наратологічних досліджень В. Проппа. Літературна ж казка, як правило, інтерпретується у тісному зв'язку з поточним літературним процесом і актуальними тенденціями педагогічної думки (казка часто трактується як жанр дитячої літератури, хоча авторські казки, на нашу думку, є двоадресними).

Крім того, оцінка літературної казки часто обумовлена суспільно-політичним дискурсом конкретного часу. Це пояснює важливість осмислення процесу вивчення казки у всіх його складових (вплив ідеологічного і суспільно-політичного дискурсів, вплив закономірностей літературного процесу, зміна наукових парадигм), виявлення домінанти вивчення у різні історичні періоди (з урахуванням основних дискусій, критичної полеміки). У такому ракурсі історія вивчення літературної казки стає важливою частиною інтелектуальної історії, історії ідей, а часом і боротьби ідей.

З наукової точки зору, у літературознавчих словниках та енциклопедіях літературна казка спершу не відокремлювалася від фольклорної, як окремий об'єкт. В енциклопедичному словнику В. Брокгауза та І. Ефрона (1890–1907), поряд з народними казками, які називають «писаними художніми казками» [цит. за: 44, с. 297] В. Жуковського, Ш. Перро, М. Чулкова, та інших авторів. Попри активне вивчення жанру казки у другій половині ХХ ст., літературна казка не виділена як самостійний жанр у «Короткій літературній енциклопедії» (1971), «Словнику літературознавчих термінів» (1974), «Літературознавчому

енциклопедичному словнику» (1987). І лише наприкінці ХХ ст. склалося визначення власне літературної казки: «Казка літературна (авторська) – тісно пов'язана з народною, але на відміну від неї, має автора. Саме авторська уява, його уявлення про добро і зло створює особливий світ літературної казки» [11, с. 34].

Більшість сучасних дослідників літературної казки (А. Воловик, В. Гищук, О. Горбонос, Л. Мулляр, Л. Овчинникова, М. Шустов) справедливо вважають, що вивчення жанру почалося у ХІХ столітті. Доба романтизму – час появи літературних казок П. Білецького, О. Бодянського, Марка Вовчка, М. Коцюбинського, І. Манчжури, Панаса Мирного, Олени Пчілки, С. Руданського, Лесі Українки, І. Франка. У ХІХ ст. літературна казка ще нечітко відокремлювалася від фольклорної. Н. Горбач зазначає, що авторська казка не могла виникнути раніше ХІХ ст., оскільки лише починаючи з цього часу відомі записи народних казок. Для епохи романтизму характерне «зацікавленням історичним минулим та народною творчістю, таким чином стимулювавши народження та розвиток ще одного жанру – літературної казки, що має не лише свого творця, а й свого автора. Якщо зміст і форма фольклорної казки підпорядковуються ознакам жанру, то авторська казка кожного разу інша – вона, з одного боку, зберігає ті ознаки, що ідентифікують її як казку, з іншого ж, несе на собі відбиток позиції та стилю свого творця. Відтак сюжети літературних казок більш різноманітні у порівнянні з народними» [7, с. 41].

У період реалізму (1860–1890 рр.), під час численних змін в освітній системі, пов'язаних з реформами 1861 р., тексти відомих казкарів нерідко зустрічали критику з боку педагогів. Ф. Толь та І. Феоктистов, закликаючи письменників навчати дітей, критично ставилися до казок і нарікали на те, що сучасні казки не містять освітньої користі. Ці тенденції «педагогічного» осмислення казки залишаються авторитетними у вивченні казки у період ХХ ст.

Наприкінці ХІХ ст. українські фольклористи, які займалися дослідженням жанру казки, тлумачили казку у контексті міграційної теорії, заснованої на принципах позитивізму. М. Грушевський, М. Драгоманов, І. Франко обстоювали

схожі позиції [9, с. 5]. Наприкінці XIX – початку XX ст. жанр казки переживає розквіт. Його освоюють автори різних напрямків: С. Васильченко, З. Гіппіус, М. Коцюбинський, А. Ремізов, Ф. Сологуб, Л.еся Українка та ін. У цей період казковий жанр був затребуваний і використаний літературою у його прагненні висловити міфологізм тогочасної свідомості. Однак казки модерністів були критично сприйняті істориками літератури і педагогами у період з 1910 до 1920 рр. У книзі «Дитяча література» (1909) Н. Чехова можна знайти характеристику жанру літературної казки: «Існують казки художні, але написані на теми народних казок або в наслідуванні ним. Нарешті, письменники, художники нерідко обирають свою думку в алегоричну або просто фантастичну форму» [цит. за: 11, с. 67]. Правда, Н. Чехов не сприймав сучасну для нього казку: звинувачував, наприклад, творчість О. Блока, адресовану дітям, у відсутності педагогічних ідей та етичних принципів.

Протягом 1920–1930 рр. відбуваються зміни у розумінні значення авторських казок. Критики дитячої літератури наголошували, що казкові твори не створюють виховного середовища для дітей. У цей період на літературних теренах, особливо в Україні, дитячі письменники змушені були мовчати, очікуючи більш сприятливих часів для написання казок [9, с. 5]. У 1930-х рр. атаки на казку припинилися. Під час Другої світової війни передбачалося, що і дитяча література повинна працювати на перемогу. У казку проникає військова тематика. У повоєнний період суперечливі оцінки жанру поступово складаються у канонічні концепції, які були відображені у навчальних та академічних виданнях.

Як зауважує О. Грачківська, «Лісові казки», які вийшли з під пера О. Іваненко, стали першою спробою реабілітації жанру казки. Проте справжнього відродження жанру ні в 30-ті, ні у 40-ві чи 50-ті роки так і не відбулось. Подолати упередженість до жанру, ініційовану тоталітарним режимом у попереднє десятиліття, було нелегко. Однак саме з довоєнних казок О. Іваненко, І. Неходи, Н. Забіли та інших письменників відроджувалась літературна казка в Україні у 1960 – 1970-ті роки [9, с. 5]. Поступово почав визнаватися педагогічний потенціал дитячих казок. Так, В. Сухомлинський наголошував, що казка виховує у

маленького читача вміння мислити словами, дає змогу дізнаватись про історичне минуле, вчить абстрактного мислення, актуалізує мислення дитини, розвиває естетичні почуття та смаки, формує ідейні переконання, почуття патріотизму, розвиває мову та мислення дитини, активізує її розумовий потенціал [цит. за: 49, с. 31]. Дослідник літературної казки Ю. Ярмиш вважав її найулюбленішим жанром маленького читача. Адже саме вона у незвичайній та захопливій формі задовольняє потяг дітей до чудесного, фантастичного, піднесено-героїчного, виховує у них кращі людські якості – справедливість, мужність, любов до рідної землі, почуття прекрасного, бачення поезії у самій дійсності. Таким чином, казка допомагає вирішувати соціальні та моральні проблеми часу [цит. за: 49, с. 3].

Однією з перших теоретичних робіт про дослідження жанру літературної казки у повоєнний період стала книга «Казка і життя» Д. Нагішкіна (1957). Вона присвячена проблемам художнього переказу фольклорних казок, а також характеристиці літературних. Поступово акцент у вивченні казок зміщується на особливості авторського стилю. Так, літературознавець і фольклорист І. Лупанова вважає, що «характерною особливістю жанру літературної казки не є тільки і не стільки розробка поширених у фольклорі сюжетів і мотивів, скільки прагнення до оволодіння системою типових для народної казки образів, її мовою і поетикою» [цит. за: 49, с. 5]. Дослідниця розмірковує і про природу чудесного у народній казці, де чудеса «усвідомлюються казковими персонажами як щось ірреальне. Вони ніби розчинені в атмосфері казки ... » [цит. за: 49, с. 5]. Так, через казку, у літературознавство середини ХХ ст. входить проблема фантастичного.

Дитячі письменники чітко усвідомлювали, що головна властивість дитячої літератури у тому, що її герої взяті просто з реального життя. Боротьба соціального догматизму та актуальної морально-філософської проблематики втілювалася у полеміці навколо повісті казки, що стала у 1960–1980 р. одним з найпопулярніших жанрів дитячої літератури. Деякі критики і літературознавці 1970–1980 рр. (Т. Кожевнікова, С. Сивоконь) побачили у новому казковому жанрі згубне для казки зближення з соціальною (навіть політичною) реальністю, як от, наприклад у казкових повістях «Сім підземних королів» (1964) А. Волкова,

«Незнайко на Місяці» (1964) М. Носова, «Казка про вітер в безвітряний день» (1967) С. Прокоф'євої. У той самий час на сторінках популярного журналу «Дитяча література» предметом дискусії стає категорія дива і фантастики у літературній казці.

У 1970-ті рр. дослідники поглиблено вивчають авторську казку як частину поточного літературного процесу, в її контамінації з іншими жанрами. У цей час активно працює у жанрі авторської казки М. Вінграновський, Ю. Збанацький, В. Симоненко. У статтях «Психодрама або драма» (1976) В. Анікіна, «Що чекає казку» В. Непомнящого (1973), «Довіра до казки» (1977) С. Рассадіна висловлені спостереження про присутність казкових мотивів у жанрах реалістичної прози. І. Чернявська зазначає, що багато казкових творів важко назвати казкою, тому самі автори дають їм нові назви: казкова або фантастична повість [39, с. 56]. Змішання літературної казки з фантастичними жанрами відзначають також М. Мещерякова, А. Нейолова.

У 1970–1980 рр., в епоху розквіту фантастики у вітчизняній літературі, основний фокус уваги дослідників казки зміщується до вивчення її фантастичного начала. Л. Брауде називає літературною казкою «авторський, художній, прозовий або поетичний твір, заснований або на фольклорних джерелах, або суто оригінальний; твір переважно фантастичний, чарівний, що малює чудові пригоди вигаданих або традиційних казкових героїв і, у деяких випадках, орієнтований на дітей; твір, в якому диво відіграє роль сюжетно-утворюючого фактора, служить відправною точкою характеристики персонажів» [1, с. 93].

Е. Нейолов на прикладах текстів різних жанрів (новела «Легкий подих» (1916) І. Буніна, літературна казка «Легкі кроки» (1962) В. Каверіна, науково-фантастичне оповідання «Снігуронька» (1973) К. Буличова) демонструє процес «входження казки у сучасність» [1, с. 93]. Загалом літературна казка закріпилася до цього часу як жанр легітимний і самостійний. У підручниках 1970–1980 рр. він став обов'язковим предметом вивчення і опису. Літературні казки досліджуються як у контексті творчості письменників, так і в окремих розділах.

О. Грачківська у дисертаційному дослідженні «Українська літературна казка 70–90-х років ХХ ст.: сюжетно-образна структура» зауважує, що у казкових творах українських письменників як от Б. Чалого, В. Бичка, В. Близнеця, В. Нестайка, Г. Тютюнника, М. Стельмаха, Н. Забіли, Е. Андіївської та багатьох інших, як загалом у вітчизняній літературній традиції останньої третини ХХ ст., літературна казка постає не лише як самостійний жанр. Жанр літературної казки унікальний, так як автор може поєднувати жанрові особливості не тільки роману, повісті, новели, байки, притчі, але й синтезовані форми таких жанрів, як казка-поема, казка-роман. Як наприклад, більшість казок зі збірок В. Нестайка «Пригоди близнят козенят», «Олексій, Веселик і Жар Птиця», В. Чухліба «Олень на тому березі» [9, с. 5].

Період 1980-х рр. можна назвати часом глибокого осмислення проблем дитячої літератури. Виходять монографії «Складна простота: Нариси про мистецтво дитячої літератури» (1980), «Класики в країні дитинства» (1983) Б. Бегака, «Книги нашого дитинства» (1986) М. Петровського, «Сімдесяти, вісімдесяти ...» (1989). Найбільшим дослідженням літературної казки цього періоду стала книга «Правда казки» (1983) Б. Бегака. Аналізуючи літературні казки ХХ ст., дослідник визначив їх важливу рису: запозичення традицій авторів попередників. Показово важливою стає не тільки фольклорна, а літературна генеалогія. Так, наприклад, А. Шаров, на думку Б. Бегака, спирається на традиції К. Андерсена і Ш. Перро, П. Бажова, Е. Пермяк [39, с. 90].

У 1992 р. у монографії «Поетика літературної казки» М. Липовецького використаний генетичний підхід до вивчення специфіки літературної казки. Дослідник орієнтується на теорію «пам'яті жанру» М. Бахтіна. Новаторство погляду М. Липовецького полягає у тому, що він розділяє жанрову пам'ять чарівної казки (інваріант) і власне казкову жанрову форму: ймовірно, пам'ять жанру чарівної казки функціонує автономно, з'єднуючись з різними жанрами, і тільки коли стає жанровою домінантою, набуває вигляду літературної казки [19, с. 161]. Вчений приходить до висновку про те, що до літературних казок, очевидно, слід віднести ті твори, в яких аксіологічний орієнтований тип концепції дійсності,

сформований у народній чарівній казці, представлений не як фрагмент художнього світу, а як його основа і структурний каркас, який відтворюється через систему основних і факультативних носіїв «пам'яті жанру» чарівної казки [19, с. 155]. До них дослідник відносить сюжет чарівних випробувань, окремі мотиви, систему образів, стійкі функції персонажів, інтонаційно мовний лад, окремі тропи, стилістичні кліше. М. Липовецький вважає, що чарівна казкова модель світу у літературних казках обов'язково переосмислюється, а на її фундаменті добудовується образ сучасного художника світу. Розвиток жанру казки довело правоту дослідника.

Літературні казки 1990–2000 рр., як і вся література у цілому, підпадають під вплив постмодернізму. Найбільш популярні казки цього часу написані Л. Горалик, Л. Петрушевською, С. Сєдовою. Дослідники казкових текстів (Л. Мулляр, В. Полковенко, Е. Пономарьова, Л. Овчинникова, О. Противенська, Я. Теміз, М. Мещерякова та ін.) відзначають таку особливість літературних казок, як гнучкість, завдяки якій сучасна казка може межувати з іншими жанрами: притчею, легендою, фентезі, детективом. У дисертаційному дослідженні Г. Шередека (2018) особливу увагу приділено саме вивченню зв'язку казки з іншими жанрами масової та пригодницької літератури (фантастичною або побутовою повістю, розважально-дидактичною драмою та ін.). Автор вважає, що «літературна казка – багатожанровий вид літератури, що реалізується в нескінченному різноманітті творів різних авторів. У кожному з жанрових типів літературної казки своя домінанта (гармонійний образ світу, пригода, виховний аспект)» [45, с. 18].

Незмінний інтерес до закономірностей літературного процесу у Великобританії кінця XIX – початку XX століття та до особливостей його еволюції, зокрема розвитку дитячої літератури простежується і сьогодні. Попри постійний інтерес до літературної англійської казки з боку академічного літературознавства за останні десятиріччя і появу фундаментальних досліджень, присвячених історії розвитку англійської літературної казки та її лінгвістичному аналізу, більшість науковців приходять до думки, що цей жанр осмислений на

досить високому теоретичному рівні як у вітчизняному, так і у зарубіжному літературознавстві [10, с. 25]. У літературознавчих працях неодноразово вказувалося, що досліджуваний феномен літературної казки одержав у науковому дискурсі чітке термінологічне визначення, яке принципово неможливе без аналізу специфічних особливостей її розвитку.

В. Грищук, звертаючи увагу на особливості процесу дослідження літературної казки, виокремлює декілька основних етапів: «Перший етап – це час початкового накопичення матеріалу, коли основна увага була зосереджена переважно на описі фольклорних і літературних казок. Другий – намагання розмежувати ці два види творчості, сформулювати їх загальні та спільні ознаки; третій – період теоретичного осмислення власне літературної казки як самостійного жанру художньої літератури, визначення її місця у жанровій системі того чи іншого періоду літературного розвитку» [10, с. 26].

У сучасному вивченні жанру літературної казки велика роль належить зарубіжним дослідникам. Їх підходи до вивчення казки засновані на увазі до політичного, ідеологічного, культурного контекстів. Американський літературознавець Дж. Зайпс характеризує вітчизняні казки як тексти, які повинні були відповідати уявленням про соціалістичний реалізм, пролетарську літературу і класову боротьбу [63, с. 78]. Вплив політичного контексту на створення вітчизняних літературних казок відзначено у книзі Е. Гоцило, М. Липовецького, М. Баліна «Politicizing Magic: An Anthology of Russian and Soviet Fairy Tales» (2005). На прикладі казкових текстів 1920–1985 рр. у книзі показано, як літературна казка, переймаючи дидактизм тодішньої ідеології, виявилася значущою для офіційного дискурсу соцреалізму у цілому [63, с. 32]. Особливе місце у сучасному розумінні ролі казки у літературному процесі займає думка Б. Хеллмана про те, що суспільно-політичний контекст впливає на зародження казкового жанру у вітчизняній літературі, досліджує взаємодію тексту з соціокультурним середовищем [58, с. 454].

У літературознавстві сьогодні активно розвиваються підходи, пов'язані з дискурсивною обумовленістю казки. Показовими у цьому сенсі є дослідження

І. Арзамасцевої та С. Ніколаєвої – авторів одного з найбільш популярних нині підручників для студентів вищих педагогічних закладів «Дитяча література» (перевиданий 8 разів). Взявши за основу історико-хронологічний принцип, дослідниці розглядають твори з курсу дитячої літератури у дусі історичної поетики – як приклад стійкої художньої форми. Продуктивною є думка авторів про те, що жанр казки впливає на жанрову систему літератури у цілому, що призводить «до появи жанрових модифікацій – повість-казка, новела-казка, поема-казка» [28, с. 10].

Дослідження останніх років звернені до вивчення поетики постмодерністських казок. Так, О. Лебедушкіна, зазначає процеси жанрового синтезу у казкових текстах сучасних авторів. Критик А. Кабакова казки називає розповідями-притчами, що являє собою «жанровий мікс», відповідно, «тут новітній фольклор – *urban legend* – перемішаний з давніми легендами («Голландець», «Ходак»), а міф про Вавилонську вежу є сусідом казки про Червону Шапочку. Насправді ж головне джерело персонажів і характерів книги А. Кабакової – світська хроніка, телебачення і глянцеві журнали, які самі відтворюють власну казкову реальність» [цит. за: 12, с. 64]. Особливу і заслужену увагу дослідників сьогодні привертають казки сучасних авторів, серед яких слід виокремити В. Паталаха, Л. Петрушевську, О. Тарасенко, О. Шамрай, Ю. Овчаренко, О. Кудлу. На сьогодні вони є одними із кращих казкарів, які знаються на реальності.

Актуальними у сучасних наукових студіях залишаються наступні проблеми: виявлення типологічних ознак літературної казки, класифікація її жанрових різновидів; розробка цілісного комплексу методів і методик для аналізу літературної казки.

З огляду сучасних досліджень на означену проблематику можна зробити висновок: літературна казка стає не так жанром, скільки видовим утворенням, що включає різні жанри, і сама входить до складу інших. Тому дослідники активно вивчають жанрові різновиди літературної казки. Так, у фокусі уваги Ю. Проценко перебуває англійська літературна анімалістична казка О. Пономарьової – сучасна

драматична казка [35]. Але автор підкреслює різноманіття сучасних форм казки у цілому: «літературні і терапевтичні; народилися під пером і чорнилом письменника і створені комп'ютерною клавіатурою сетератора; написані і розказані, намальовані... ». Тексти не перестали бути «справжніми казками», вони продовжують бути «путівником по життю» [19, с. 87].

О. Пономарьова справедливо відзначає появу нових «прикладних» функцій казки. У сучасній культурі казка виявляє перспективу розвитку прагматичної функціональності та міжвидової взаємодії, зокрема, з візуальним мистецтвом. Так, ілюстрації до казок стають самостійним перфомансом.

Жанр казки знаходить нове побутування на заняттях з казкотерапії. В основі цього методу психокорекції – використання казкової форми (традиційних казкових формул, «функцій» фольклорних персонажів, фабули казки). Психологи використовують казку «для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з навколишнім світом» [19, с. 88]. Тобто казка, завдяки своїй «універсальності», легко візуалізується, драматизується, вписується в актуальні форми комунікації. Казка володіє рухомим жанровим змістом. З одного боку, пам'ять жанру спонукає зберігати традиційну, архетипічну основу, з іншого – установка жанру на виконання, переказування, робить її відкритою для читацької інтерпретації та впливу оточуючих контекстів. Казка легко вбирає у себе контексти часу і місця: панівні ідеї, прийоми актуальних літературних напрямів і авторитетних письменників. Саме тому багато останніх досліджень присвячені вивченню не тільки індивідуальних художніх світів майстрів літературної казки, а й казки авторів другого, третього ряду – літературу потоку, яка відбиває ту чи іншу епоху.

Велике значення літературна казка має у дослідженні регіональної літератури. У казки є високий шанс втілити та зберегти регіональні особливості літературного середовища. Правда, якщо фольклорні казки регіонів вивчаються досить активно, то літературна казка стала вивчатися не так давно. Тим важливіше результати таких досліджень. До проблеми жанрової ідентифікації літературної казки на матеріалах англійської літературної казки звертається у

своєму дослідженні Ю. Демків. Дослідниця зауважує, що англійська літературна казка являє собою жанр, який динамічно розвивається і якому властива національна специфіка, колоритні зразки фольклорної та авторської творчості, в яких репрезентована і архаїчна кельтська спадщина, і багатовіковий досвід британців, і унікальна особистість англійських письменників, які у своїй творчості звернулись до цього різнопланового жанру [12, с. 66].

Вивчення англійської казки ведеться у двох напрямках: дослідження закономірностей розвитку казкової традиції в англійському фольклорі Великої Британії та особливостей сучасної авторської казки. Дослідники вивчають сучасні авторські казки у зіставленні з народними текстами [54, с. 187], відзначаючи появу гібридних жанрових форм, «що виникають на перетині вимислу з реальною дійсністю» [54, с. 198]. Актуальною для вивчення жанру сучасної казки представляється робота К. Бабковської про товариську літературну казку ХХ – ХХІ ст. (2010). Продуктивною є типологія казок, запропонована дослідницею: казка народна – найвна – масова – літературна. Дослідниця зазначає, що регіональна література виступає «своєрідним інкубатором для явищ загально-національного масштабу» [цит. за: 35, с. 5].

Ю. Куроченко, вивчаючи природу літературної казки на матеріалі казок О. Уайльда, наголошує, що літературна казка зароджується на ґрунті народної казки, яка виникла «у період заміни міфологічного мислення стародавніх людей літературною вигадкою та існувала в усній формі задовго до виникнення перших зразків літературної казкової розповіді» [23, с. 55]. Фольклорна казка, на думку дослідника, є показовим взірцем народної творчості, яка впродовж кількох тисячоліть слугувала єдиним засобом комунікації та передачі соціокультурних традицій від покоління до покоління, обміну досвідом між народами та цивілізаціями. Так само як фольклорна творчість стала основою літератури взагалі, основоположні принципи народної казкової розповіді лягли в основу жанру літературної казки, який порівняно нещодавно зародився у літературі.

За твердженням Ю. Янченко, текст літературної казки має досить суперечливу природу, оскільки його граматики, стилістика та образність

побудовані на принципах, більш властивих для усно-поетичної творчості, ніж для писемної. Дослідниця пояснює такий факт тим, що народна казка служить основою і першоелементом казки літературної, а головні закономірності функціонування народної казки криються в усній формі відтворення [48, с. 371].

В. Гришук, вивчаючи специфіку літературної казки, наголошує на тому, що літературна казка як казка авторська відрізняється від народної суб'єктивним забарвленням оповіді. Письменник, вдаючись до казкової форми, зображує власне бачення навколишнього світу, нерідко розв'язує гострі проблеми сучасності.

Авторську казку вирізняє самотність. Для неї властиві такі риси:

- 1) відбір життєвого матеріалу;
- 2) усвідомлений підхід до нього;
- 3) емоційне забарвлення мови [10, с. 26].

Науковець водночас звертає увагу на жанрове різноманіття казкових творів. Серед літературних казок для дітей виявляємо такі жанри:

- казки поеми;
- казки оповідання;
- казки новели;
- казки повісті;
- казки перекази;
- казки легенди;
- казки, наближені до байок, притч, ліричних віршів;
- казкові епопеї.

Об'єднує все це різноманіття наявність елемента дива, яке вводиться у текст за допомогою окремих чарівних персонажів та предметів. У результаті функціонування у казкових творах подібних елементів утворюється цілісний казковий світ [10, с. 26].

Серед сучасних досліджень особливу увагу привертають роботи, присвячені перекладу англійських казок на українську мову. Так, В. Рейдало та Н. Рибалка розглядають лексичні трансформації в українському перекладі казки О. Уайльда «Щасливий принц» [36, с. 154]. Семіолінгвістичний аспект українських

перекладів казок Р. Кіплінга розглянуто у монографічному дослідженні Н. Мосьпан [31, с. 78]. Дослідниця вивчає специфіку перекладу семіотично навантажених мовних одиниць збірки казок англійського письменника, які втілюють свої функціональні настанови в англomовному художньому тексті.

Таким чином, актуальними напрямками подальшого вивчення літературної казки бачаться такі: опис нових форм функціонування і побутування казки у культурі, дослідження дискурсивної історії казки, простеження її взаємодії з іншими жанрами, зокрема синтез літературної казки та фантастики. Вивчення жанру необхідно вести всередині різних дискурсів епохи: ідеологічного, культурного, соціального.

1.2. Загальні характеристики літературної казки

Сучасна наука визначає жанр казки як «один з основних жанрів усної народної творчості, епічний, переважно прозовий художній твір чарівного, авантюрного чи побутового характеру з установкою на вигадку» [4, с. 55]. Але це визначення є досить розмитим і умовним. Хоча казка у всіх її проявах достатньо вивчена у світовій фольклористиці та літературознавстві, її чітка наукова ідентифікація відсутня досі. Однією з причин є сприйняття казки як чогось звичайного і знайомого з дитинства.

Казка є полістадіальним явищем, в якому знайшли відбиток кілька історичних фаз і які формувалися у широкому контексті всієї національної традиції при тісних контактах з іншими жанрами словесності. При цьому казка зберігає стабільну структуру [12, с. 64].

Переважає більшість вітчизняних і зарубіжних учених-літературознавців (Є. Васильєв, І. Райкова, А. Ткаченко, В. Назарець, Г. Сабат, Дж. Зайпс, Л. Овчиннікова, М. Липовецький, О. Галич, Ю. Ковалів, Л. Брауде та ін.) розглядають авторську казку як жанровий різновид епосу. Науковці переконані, що своїм корінням літературні казки походять від усної народно-поетичної творчості. Іншими словами літературна казка – це художній твір того чи іншого

автора, який змінюючи жанрово-стильову специфіку народної казки, створює якісно новий художній текст з різноманітними інтертекстуальними елементами (алюзіями, цитатами, ремінісценціями і т.д.). Терміном «літературна казка» також називають «оригінальні авторські твори, у яких елементи реалій поєднанні з вигадкою, яскравим фантазуванням» [28, с. 168].

Означений термін вимагає дослідження семантики лексеми «казка», яка своїм корінням походить від латинського слова «littera», що буквально означає «буква, письмо». Як відомо, слово «казка» є похідним від слова «казати», «говорити», що свідчить про фольклорні джерела жанру казки, про його усний характер. Двоїста особливість казки, яка виявляється у письмовій фіксації усної оповіді, спричиняє деяку складність вивчення жанру літературознавцями та зумовлює актуальність цієї проблеми. У східнослов'янській традиції вперше термін «казка» розглядається у граматичному посібнику Лаврентія Зизанія «Лексиконь сиречь реченія» (1596 р.) і є рівнозначним до понять «байка», «басня», а дещо пізніше тлумачиться дослідниками, зокрема автором словника «Лексіконь славеноросскій и имень тлькованіє» (1627 р.) Памвом Бериндою як ідентичний словам «баснь», «байка», «вигадка». Практично у цей же час (1649 р.) Верхотурський воєвода Раф Всеволозький у грамоті вперше офіційно задокументовує термін «казка» [3, с. 283].

Оскільки літературна казка є твором свого часу, її визначення не може бути універсальним, адже зміст і напрям такої казки постійно вирівнюється та варіюється навіть у межах творчості одного митця. Свідченням постійного розвитку і безперервного життя літературної казки служить поява у наш час найрізноманітніших творів казкового жанру і відповідно їх визначень. Такого роду літературні казки називаються: «фентезі», «сучасна літературна казка» та ін.

Літературна казка нерозривно пов'язана зі світоглядом її творця, з його ідейно-політичними й літературно-естетичними поглядами. Тому правомірно стверджувати, що вона відбиває епоху, коли була написана і літературний напрям, у межах якого працював її автор.

На думку багатьох дослідників (М. Липовецького, М. Мещерякової, Т. Леонової, В. Бегака), літературну (або авторську) казку слід розглядати як унікальне видове явище. Авторська казка, спираючись на найдавніші архетипи, орієнтується не лише на жанри народної казки, а також вона асимілює складові попередньої культурної традиції (літературні казки попередників і «класиків» досліджуваного жанру – Г. Х. Андерсена, братів Грімм, В. Королів Старого та ін.). Створювачі літературних казок орієнтуються на низку ідейних принципів та сюжетно-композиційних зразків – притчі, байки, повісті, філософський роман, утопії та інші літературні жанри. За словами М. Липовецького: «у цілому художні світи літературних казок завжди формуються у результаті взаємодії чарівно-казкової жанрової пам'яті з моделями світу, властивих «новим» жанрам» [35, с. 16].

Як стверджує Г. Шердек, літературна казка являє собою нове жанрове утворення, яку можна тлумачити як «пам'ять жанру» фольклорної казки та жанр літератури Нового та Новітнього періоду. Це позначається у першу чергу на поступовому ускладненні літературно-казкового сюжету, поглибленні часових та просторових рамок, розширенні психологічних характеристик персонажів твору. Авторська казка у своїй основі синтезує ознаки чарівного казкового матеріалу й активно використовує старі прийоми в їхній новій інтерпретації. Казка, створена тим чи іншим автором, як жанр художньої літератури ніби позбувається своєї самодостатності та зумовлює потребу синтезуватися з іншими літературними жанрами [45, с. 7].

Більш складною і різноманітною є авторська казка. Усередині даного утворення Л. Овчиннікова виділяє чотири функціонально-тематичні групи: «філософська», «пригодницька», «ігрова» і «пізнавальна» казки. Саме авторська казка як найбільш продуктивний і динамічний тип літературної казки визначає своєрідність розвитку цього жанру впродовж 20–80-х років ХХ ст.

У наступні два десятиліття виявилися інші закономірності, пов'язані з переосмисленням і руйнуванням всієї жанрової системи національної літератури [цит. за: 19, с. 20]. Помітну роль у становленні та розвитку літературної казки

відіграла чарівна фольклорна казка. Літературна казка, за словами Л. Овчиннікової, є багатожанровим видом літературної творчості, що втілюється у нескінченному різноманітті творів авторів різних епох і літературних напрямів. У кожному із жанрових типів авторської казки переважає певна складова (гармонійний світообраз, пригода, виховний потенціал) [32, с. 35]. У літературній казці можуть гармонійно поєднуватися традиції фольклорних казок, міфологічні елементи, а також жанрові особливості легенд, переказів, оскільки автори казок мають можливість робити акцент на найкращі досягнення вітчизняної та світової літературної традиції.

Науковці й літературні критики говорять про різні ознаки, характерні жанру літературної казки. Авторська казка може писатися з опорою на фольклорні, міфологічні, епічні джерела, але вона завжди є результатом письменницької уяви та у будь-якому випадку підпорядкована волі її автора. Чудеса і чари допомагають письменнику вибудувати у казці сюжет, схарактеризувати персонажів, втілити їх ідеї та мрії.

Беззаперечним є факт запозичення літературною казкою фольклорних традицій. О. Горбонос стверджує, що літературна казка як геноформа, базис виникнення якої – народний казковий епос, є оригінальним, самобутнім та унікальним явищем у світовій літературній традиції у цілому. Письменникам казкарям вдалося зробити неможливе, а саме залишаючись митцями свого часу, дотримуючись вимог епохи, до якої належать, їм вдалося створити живі та неповторні образи, які актуальні у різні епохи, сюжети, які не раз перечитує різновікова мільйонна аудиторія [8, с. 134]. За словами Н. Копистянської, жанр казки дає можливість її автору підіймати важливі проблеми, апелювати до «вічного і потойбічного і розкривати його взаємодію з суто земним, дочасним» [21, с. 87].

Подібно до багатьох інших епічних жанрів, казка функціонує одночасно як у фольклорі, так і у формі авторської літературної творчості. Дослідниця О. Грачківська розглядає казку як «поняття генеологічне», а казковість, як «ейдологічне» поняття та «тип образності» [9, с. 5]. Жанр фольклорної казки

генетично близький до міфу. Казка, ймовірно, відокремилася від міфів через порушення прямого зв'язку цих міфів з ритуальним життям давніх людей. Відмінність специфічних обмежень в оповіді міфу, допущення у коло слухачів жінок і дітей передбачали появу мимовільної вигадки з уст оповідача, який наголошував увагу на розважальному моменті й це неминуче вело до послаблення віри у достовірність викладених в оповіді подій. З міфів казки запозичують багато сакральних моментів. З часом народ як творець казок зосереджує увагу на сімейних стосунках героїв, їхніх суперечках, протистояннях і т.п. Первісна чітка достовірність оповіді поступається місцем несуворій, що сприяє дедалі більш усвідомленій вільній вигадці. Вільна вигадка, яка поступово порушує усталені традиції й нехтує необхідністю наслідування реалій, які чітко фіксуються у міфі. Більше цього, внутрішня настанова оповідача казкових творів не на світоглядне, а на розважальне, пізнавальне завдання казки, стали тими чинниками, які зумовили появу казкового жанру.

Беззаперечним є також факт, що міф присутній у казці як генотип (термін Я. Славінського) – історично сформований надіндивідуальний код, який виводить твір до системи норм традиції, – що, як результат, допомагає їй досягти абсолютної автономії та повноправно утвердитися серед інших фольклорних жанрів, а з часом розвиватися й у формі авторської літературної творчості. У цьому контексті Н. Тихолоз зазначає: «протягом тисячоліть фольклор і література розвивалися паралельно, синхронно – як дві взаємопов'язані підсистеми художньої словесності, її онтологічні форми, кожна з яких жила своїм життям. Проте обидві вони існували не ізольовано, а в повсякчасній взаємодії. У річищі цієї співдії перебувала й казка: займаючи міцні позиції у фольклорі, цей жанр поступово почав просочуватися у літературу» [41, с. 46].

На переконання вчених, літературна казка виникає на ґрунті народної переважно двома шляхами:

- 1) через вільну інтерпретацію її усталених фабульних тем;
- 2) з опорою на оригінальну фабулу, в яку активно вводяться чарівно фантастичні елементи [23, с. 57].

Дж. Зайпс детально описав процес «переходу» народної казки у літературну, порівнюючи останню із мімом. Мім є біологічним терміном, введеним у науковий обіг англійським дослідником Р. Докінзом. Цей термін використовується на позначення поведінкового чи культурного стереотипу, який не генетично, а через процес імітації передається від покоління до покоління [14, с. 7]. Перенісши цей термін у площину літератури, Дж. Зайпс дав йому новий зміст: літературна казка-мім виступає носієм певної інформаційної моделі, що породжується фольклорною казкою; головним її призначенням є донесення цієї нової інформації до людства. Слід зауважити, що під терміном «інформація» розглядають дві категорії: загальну інформацію – вірування та уявлення про реальний (матеріальний) і надприродний (духовний) світи, а також часткову інформацію, яка включає важливі для реципієнтів соціальні проблеми, конфлікти, розбіжності тощо [63, с. 100].

О. Горбонос утверджує парадигму, що у своєму розвитку літературна казка-мім проходить чотири основні етапи:

- 1) асиміляція інформації письменником;
- 2) збереження новоствореного комплексу інформації у пам'яті;
- 3) вербалізація літературної казки-міма, вираження у зрозумілій формі, близькій для сприйняття людьми, наприклад – книга);
- 4) передача інформації читачам [8, с. 136].

Основною функцією літературної казки є соціалізуюча – донесення соціально-значущої та естетично-оформленої інформації іншим, які, отримавши її, створюють мікросуспільство, об'єднане довкола спільним розумінням тексту-міма (в основі лежить концепція мовного суспільства Б. Стока) [63, с. 21–23].

За Дж. Зайпсом, літературні казки беруть свій початок із фольклорних, поступово їх поглинають і в один момент «відриваються», починаючи самостійне життя. У цьому зв'язку варто навести теорію М. Бахтіна, у термінах якої літературна казка – вторинний (складний, ідеологічний) жанр, що зароджується в умовах більш складної, відносно розвиненої та організаційно-сформованої культурної взаємодії (переважно письмової) [45, с. 6] на основі первинного

жанру – фольклорної казки, для якої характерна дещо простіша організаційна будова. Дослідник зауважує, що «різниця між первинними та вторинними жанрами надзвичайно велика та принципова» [45, с. 9].

Отже, першоосновою, праобразом, внутрішньою формою літературної казки слугує народна казка, від якої вона запозичила основні принципи структурної організації, окремі схеми створення сюжету, казкові образи тощо. Саме активне проникнення народних та авторських (творчих) елементів у мовній конструкції літературної казки пояснює визначальний розвиток її жанрової основи. Історичний розвиток літературної казки повною мірою зумовлений її взаємодією із народною. Враховуючи такі висновки та систематизуючи погляди своїх попередників – Т. Леонової, Ю. Ярмиша, Д. Нагішкіна – Н. Тихолоз виокремлює наступні еволюційні етапи становлення літературної казки:

1. Фольклористична казка (термін Л. Брауде) або літературний переказ – писемна форма функціонування народної казки, її стилістична видозміна, яка призводить до зміни її зовнішньої форми за умови непорушності внутрішнього наповнення (форми та змісту).

2. Літературна обробка – фольклорно-розмовну стихію поступово замінює книжний стиль оповіді, переважає авторська індивідуальна інтенція, модифікується не лише зовнішня форма, а й частково зміст. Письменник казкар дотримується сюжету, усталеної послідовності подій і набору звичних для фольклорної казки образів. Відмінністю є те, що автор орієнтується на власний смак та естетичні уподобання, вкладаючи це у літературно-художню форму. Письменник, у процесі створення казки, художньо збагачує народну казку, вводячи у структуру свого твору ліричні відступи, описи природи, портрети та деталізацію почуттів та переживань персонажів, психологічну мотивацію дій персонажів, збагачення казкової дії побутовими деталями тощо. Також, обираючи казкові сюжети, автор надає перевагу традиційним сюжетам, які добре відомі читачам, нового смислового навантаження, емоційного забарвлення, що осучаснює твір. Сюжет, манера оповіді, смислове навантаження казки повною мірою залежать від письменницької інтенції. Автор казкового твору, не

відкидаючи остаточно фольклорну традицію, має достатньо творчої волі у тлумаченні викладеного матеріалу, підкорюючи його власному естетичному і творчому задуму. У цьому контексті М. Ярмиш пропонує вживати термін «казка за фольклорними мотивами» [49, с. 51].

3. Літературна казка із суто авторською сюжетно-образною системою (хоча більш доречною є назва «власне літературна казка»). Тут основний акцент робиться на ексклюзивному авторському сюжеті, а також відбувається абсолютний відхід від зовнішньої форми та внутрішнього наповнення жанру фольклорної казки [41, с. 49–51].

Літературні казки, як і фольклорні, різняться за тематикою (казки, в яких автор розповідає про тварин, чарівні, побутові казки), за близькістю до інших літературних жанрів (казки-новели, казки-повісті, казки-притчі, казки-п'єси, казки-пародії, науково-фантастичні казки, казки абсурду), за пафосом (героїчні, ліричні, гумористичні, сатиричні, філософські, психологічні),

Таким чином, літературна казка – авторський, художній, прозовий, поетичний твір, що ґрунтується на фольклорних джерелах, або безпосередньо створений письменником, але у будь-якому випадку відповідає авторській волі.

До головних жанрових ознак літературної казки відносять:

- стійка змістовно художня конкретика фольклорної основи;
- запозичення з народної, базової, жанрової ознаки – наявність чудесного;
- «чудесне» проявляється на всіх рівнях тексту: у сюжеті, хронотопі, образах, мові.

Таким чином, казку характеризує двомірність: поєднання реального і фантастичного начал.

Специфіку жанру визначає і наявність такої категорії, як «образ автора». Авторське начало проявляється у розробці сюжетів, образів, поетики, як наслідок – у мовно-стилістичному оформленні текстів. Автор поєднує, пов'язує фантастику і реальність. Таким чином, зберігаючи деяку традиційну народну праснову, літературна казка у більшій мірі правдоподібна, психологічна, містить елементи

портрета, пейзажу і емоційних переживань героїв; у ній спостерігається постійне, але не безмежне добирання деталей.

1.3. Взаємодія літературної казки та фантастики у дитячій англійській літературі

В Англії літературна казка з'явилася дещо пізніше у порівнянні з іншими європейськими країнами – лише у ХІХ столітті. Однак, говорячи про чарівні казки з елементами фантастики, не можна не згадати ім'я великого Вільяма Шекспіра, який був добре обізнаним з англійською фольклорною традицією. Народною казковою поезією і атмосферою чарівництва пройняті його п'єси «A Midsummer Night's Dream» («Сон у літню ніч») (1596), «The Winter's Tale» («Зимова казка») (1611), «The Tempest» («Буря») (1612). Родоначальниками літературної казки вважаються Шарль Перро у Франції й брати Грімм у Німеччині, але необхідно зазначити, що їх казки являють собою літературну обробку народних казок. У 1823 році Е. Тейлор переклав з німецької мови казки братів Грімм. Поступово до цих казок додавалися й інші казки, наприклад, «The Three Bears» (Три ведмеді). Питання про авторство цієї казки дотепер залишається спірним. Трохи пізніше з'явився перший переклад казок Андерсена – збірник «Чудові історії для дітей», який вийшов у 1846 році й належав перу М. Хауїт.

ХVІІІ століття знайомить читача з авторськими переказами й обробками фольклорних казок. Власне літературна казка зароджується, а потім і досягає зрілості як жанр у ХІХ столітті (в Європі – у творчості Х. Андерсена, А. Гофмана, В. Гауфа, Ш. Перро та інших казкарів). Хронологічні рамки англійської літературної казки починаються з середини ХІХ століття [40, с. 6]. Перша англійська літературна казка виникла у 1837 році з під пера письменника Семюеля Кольріджа та поетеси Сари Кольрідж. Вона називалася «Phantasmion» («Фантазміон») і була заснована на епічній поемі Е. Спенсера «The Faerie Queene» («Королева фей»). У 1865 році була написана одна з найвідоміших, жанрово-довершених англійських літературних казок, що стала поштовхом у становленні

та подальшому розвитку літературного жанру казки, це – «Alice in Wonderland» («Аліса у країні чудес»). Твір, створений у ХІХ ст. у жанрі «нонсенс» (або як ще називають філософська казка), був і залишається до сьогодні дуже популярним і жаданим в Англії. Її автором був професор математики Чарльз Латвідж Доджсон. Казці притаманні риси усної імпровізації, тобто риси фольклорної казки: непродумана композиція і розрахунок на інтонацію. Казка була написана і видана під псевдонімом Льюїс Керрол. Казці Л. Керрола притаманні риси англійської літературної казки, які пізніше продовжували розвиватись і вдосконалюватись: мовна гра, гумористичний акцент, нерідко прослідковуються сумні та подекуди трагічні мотиви, часта зміна прози та віршів, звернення до фольклору. У згаданому творі вперше головним героєм англійської літературної казки постає дитина. Ці характерні базисні риси успадкувала і пізніша англійська літературна казка, що стала популярною у всьому світі: книги Р. Даля, серії книг Дж. Роулінг, Ф. Пулмана і багатьох інших авторів.

Середина ХІХ століття стала «першим золотим віком» дитячої літератури Великої Британії [54, с. 183]. Це обумовлено тим, що саме у цей період виникли перші зразки класичної англійської літературної казки, було написано велику кількість відомих не лише у Великій Британії, а й за її межами авторських казок. Літературна казка переживала у ці часи перший етап свого розквіту [54, с. 183]. Авторська казка з цього часу формується як жанр, а її поява і становлення увібрали основні ознаки естетики романтизму. Письменники епохи романтизму багато уваги приділяли природі, і все частіше пріоритетною темою була гармонія та єднання з нею. Відхід від реалій життя, дослідження народно-пісенної творчості, вивчення потаємних глибин духовності людини та віра у чистоту внутрішнього світу є близьким і співзвучним до жанру літературної казки.

Період 1850–1920 рр. умовно вважають межами «першого золотого віку» англійської літературної казки. Авторським казкам, створеним у цей період, був властивий виклик усталеній системі цінностей, певна пародія на класичну казку, заперечення матеріалізму, страх перед науково-технічними відкриттями, відмова від усталеного принципу дидактизму, відсутність страху пізнавати світ [54,

с. 192]. Найвідомішими представниками розвитку літературної казки цього періоду були Дж. Раскін «The King of the Golden River, or the Black Brothers» («Король Золотої річки або Чорні Брати», 1850), В. Текерей «The Rose and the Ring» («Перстень і троянда», 1855), Дж. Макдональд «The Light Princess» («Невагома принцеса», 1863), Л. Керрол «Alice's Adventures in Wonderland» («Аліса у країні чудес», 1865), Ч. Дікенс «The Magic Fishbone» («Чарівна кісточка», 1868), Д. Інджелю «Mopsa the Fairy» («Фея Мопса», 1869), Д. Евінг «Old Fashioned Fairy Tales» («Старомодні казки», 1882), О. Уайльд «The Happy Prince» («Щасливий принц», 1888), Р. Кіплінг «The Jungle Book» («Книга джунглів», 1894), К. Грем «The Reluctant Dragon» («Неохочий дракон», 1898), Е. Несбіт «Nine Unlikely Tales» («Девять неймовірних казок», 1901), Б. Поттер «The Tale of Peter Rabbit» («Кролик Петрик та інші історії», 1902), Д. Баррі «Peter Pan, or the Boy Who Wouldn't Grow Up» («Пітер Пен або хлопчик, який не хоче виростати», 1905) та інші [12, с. 64].

Сьогодні можна стверджувати, що англійська чарівна казка отримала подальший розвиток. Сучасні фантастичні казки генетично пов'язані з фольклорною чарівною казкою.

Наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. проблема творчих взаємозв'язків фантастики та казки набуває нового наукового осмислення. Усе частіше з'являються наукові студії, у яких ґрунтовно викладені погляди дослідників з приводу як прямого, так і опосередкованого впливу творів фантастичного характеру на окремі художні доробки та на всю літературну творчість того чи іншого автора.

У дитячій англійській літературі прослідковується взаємодія літературної казки та фантастики. Головною особливістю казок британських письменників (Дж. Роулінг, Дж. Толкін, Е. Несбіт, Е. Хогарт, Р. Кіплінг, У. Текерей та ін.) є переплетення побутової реальності життя з вигадкою (фантастикою). Фантастичне мислення багатьох англійських письменників, втілене у їх творах, захоплює маленьких читачів, робить казки надзвичайно захопливими. На сторінках казкових оповідань та повістей, читач зустрічається із казковими та

фантастичними персонажами: добрими та злими феями, зачарованими принцями, овочами та фруктами, які вміють говорити тощо.

Вигадка з'явилася тоді, коли виникла фольклорна, перш за все чарівна казка. Зображення принципово неможливого у реальності – а саме таке зображення становить первісну сутність фантастичного – вперше (як особлива поетична система) було розроблено у жанровій парадигмі фольклорно-казкової семантики, втіленої у специфічному корпусі сюжетів, висхідних, зрештою, до первісної міфологічної спадщини (але вже істотно переосмислюючи її з не міфологічних позицій). Згодом вигадка та фантастика видозмінилася і поступово стала невіддільною основою літературної казки.

В авторському баченні світу, поряд з універсальними загально-людськими поняттями, існують унікальні, фантастичні, часом парадоксальні уявлення, що є характерною рисою жанру літературної казки.

Від інших видів художнього епосу казка відрізняється тим, що казкар розповідає її, а читачі сприймають перш за все як художню вигадку, гру авторської уяви. Проте це не веде до нівелювання казкою зв'язку з реаліями життя, які обумовлюють ідейний зміст, мову, характер сюжетів, мотивів, образів авторського твору.

Слово «казка» в англійській культурі називається «*fairy tale*». Французькою письменницею, яка вперше використала слово «*fairy tale*», була Марі Катрін д'Онуа (Marie Catherine Le Jumel de Barneville), відома як баронесса д'Онуа (Baroness d'Aulnoy) або графиня д'Онуа (Countess d'Aulnoy). Вона назвала свої роботи «*contes de fées*» (*fairy tales*).

Розглянемо визначення казки Дж. Джакобса: «Казки зображують магічні або дивовижні події чи явища як вагому частину людського досвіду» [61, с. 167]. На думку авторів книги «Супутник казки» Девідсона і Чолдрі, термін «*marchen*» використовується не тільки для фантастичних казок, але і для всіх. Більше цього, для фантастичної казки слід використовувати термін «*wonder tale*». У цій класифікації ми бачимо, що у західному літературознавстві казки найчастіше сприймають як розповіді, засновані на чаклунстві.

Слід зауважити, що в англійській мові відсутнє поняття «literary fairy tale» як буквальный переклад поняття «літературна казка», у західній критиці авторські казкові твори позначаються поняттями «fantasy story» (казково-фантастична повість) або «fantasy novel» (казково-фантастична новела). Твори цього жанру характеризуються наявністю вторинних світів, елементом надзвичайного і чудесного, складними сюжетними ходами, декількома провідними темами і розробленою системою казкових персонажів, що відповідає ознакам літературної казки.

Пояснення слова «fairy tale», викладене у словниках, енциклопедіях, трохи відрізняється від визначень, поданих українською мовою. Оксфордський словник для просунутих учнів визначає поняття «fairy tale» як події, в яких зустрічаються дивовижні елементи та обставини [64, с. 609]. При дослівному перекладі словосполучення «fairy tale» означає «розповіді про фей», але це не означає, що казкові персонажі обов'язково повинні бути феями.

Значення поняття «fairy tale» у словниках дається з аналогічними поясненнями. Наприклад, Оксфордський словник пропонує таке тлумачення словосполучення «fairy tale»: «розповідь про магію або фей, зазвичай для дітей» [62, с. 435].

Ще один варіант пояснення поняття «fairy tale» дається у словнику Чемберса наступним чином: «Казка про фей чи інших надприродних істот» [55, с. 604]. М. Вебстер дає наступне визначення слову «казка»: «історія для дітей за участю фантастичних сил та істот (фей, магів і гоблінів)». У «Словнику літературознавчих термінів» «казка» визначається як «історія про фей та інших міфічних і магічних істот» [22, с. 67]. В іншому словнику словосполучення «fairy tale» пояснюється перехресною подією, в якій зустрічаються фольклорні герої (феї, гобліни, ельфи, тролі й тварини, які можуть говорити) [54, с. 78]. В англійській мові є словосполучення «folk tale» і «nursery tale», які трохи схожі на значення слова казка.

Д. Джейкобс пояснює значення поняття «fairy tale» наступним чином: «До казкових творів слід віднести казки, в яких відбувається щось казкове, щось

надзвичайне, присутні феї, гіганти, гноми, тварини, що говорять» [69, с. 71]. За допомогою поняття «fairy tale» можна схарактеризувати багато англійських авторських казок.

Фантастика – форма відображення світу, при якій на основі реальних уявлень створюється логічно несумісна з ними картина Всесвіту; фантастична історія або істота, чи місце, яке настільки дивне, що Вам здається, ніби воно лише в уяві [62, с. 366.].

Створена авторською свідомістю вигадана реальність являє собою результат поєднання актів селекції та комбінації: автор вибирає і перерозподіляє елементи навколишнього світу відповідно до власного творчого задуму. Окремі елементи реальності, включені у текст літературної казки, що не фіктивні самі по собі, а ось їх поєднання є вигадані сутності, які формують новий фантазійний світ, існування якого, з точки зору автора, представляється можливим.

Елементи фантастики зустрічаємо у багатьох казках Е. Несбіт. Так, її книга «The Phoenix and the Carpet» («Фенікс і килим») розповідає про фантастичні пригоди дітей, які виявили у своєму новому килимі дивне яйце. З того моменту, як з яйця з'являється чарівний птах Фенікс, з малюками починають відбуватися чудеса. Після розмови з птахом, діти дізнаються, що куплений батьками килим теж є чарівним і може перенести їх куди завгодно. Таким чином, у казці присутні чари (поява Фенікса), казковий персонаж – птах Фенікс і фантастичний предмет – килим. Наявність цих мотивів, на думку американського дослідника казкових творів для дітей Л. Медхен, дозволяє віднести будь-який твір до жанру літературної казки [57, с. 81–83].

Пошук пригод, який у казках є характерною рисою, також присутня у творі Е. Несбіт. Діти постійно подорожують по всьому світу, причому вони не просто літають на чарівному килимі та знайомляться з різними містами та людьми, а потрапляють у незвичайні ситуації. Вже у другому розділі діти просять чарівний килим відвезти їх куди-небудь, і вони потрапляють до Франції. Спочатку все було добре, але після необережного слова одного з хлопців килим почав падати на вежу: «*For unexpectedly and greyly something was coming up all round the four sides*

of the carpet. It was as if a wall were being built by magic quickness. It was a foot high – it was two feet high three, four, five. It was shutting out the light more and more» [62, с. 39].

Дуже скоро діти виявляють, що килим виконує їх бажання не так, як їм хочеться. Коли діти просять привезти їм з Персії найдивніше, що там є, він повертається з 199 голодними кішками, які злобно горланять, а на прохання дістати цим кішкам їжі пропонує 398 щурів. Діти розуміють, що кожна їхня чарівна подорож на килимі або звичайне бажання тягне за собою непередбачені наслідки, які допомагають їм ставати на деякий час дорослими й проявляти різні здібності. Слід зазначити, що характерною рисою казок Е. Несбіт є яскраве поєднання подій реального життя та елементів фантастики. У казці «The Phoenix and the Carpet» («Фенікс і килим») головні герої – звичайні діти, які порозумілися з міфічним птахом – Феніксом, і від цього події їх життя починають набувати колорит, властивий атмосфері казок.

Поряд з глибинними, сутнісними елементами, зображеними у тексті, у літературній казці Великої Британії присутні й легко впізнавані елементи фольклорної казкової поетики:

- сюжети чарівних випробувань;
- окремі сюжетні мотиви;
- система образів;
- стійкі функції персонажів;
- інтонаційно розповідний лад або окремі тропи;
- стилістичні кліше.

З іншого боку, англійська літературна казка далека від фольклорного першоджерела. Це оригінальний твір, який не тільки у сюжетно-композиційному плані нічим не нагадує чарівну фольклорну казку, але і черпає подібний матеріал з літературних, а не казкових фольклорних джерел.

Будь-якому твору цього жанру притаманне ігрове начало. Гра починається з того, що автор звертається до давньої жанрової традиції. Письменник не пориває з фольклорною традицією, а дає їй інше життя, виявляє у ній прихований,

невикористаний художній потенціал. Відбувається своєрідна гра з жанром, яка може бути забарвлена авторською іронією. При цьому ігрова атмосфера створюється взаємодією ігрових елементів як в оповідній структурі, так і у хронотопі, асоціативному тлі, інтонаційно-мовній організації літературної казки. Це вміння «змусити працювати» традиційні елементи народної казкової структури в іншій історико-художній системі авторської творчості – відмінна жанрова особливість саме англійської літературної казки.

Автор нерідко залучає читача у свою гру з певними правилами, що, безсумнівно, привертає увагу читача. Так, наприклад у казці А. Мілна «Vinny Pooh» слід звернути увагу на вивіски: «Plez ring if an rnsr is reqird», «Plez snoise if an rnsr is not reqird» [70, с. 78]. Написи читаються так: «Please ring if an answer is required» – «Прошу дзвонити, якщо потрібна відповідь», а потрібно «Please knock if an answer is not required» – «Прошу стукати, якщо не потрібно відповіді» [70, с. 78]. Написи переплутані: де треба стукати – дзвонять, де треба дзвонити – стукають. Даний приклад ілюструє дитяче сприйняття світу, прагнення наслідувати дорослим, бажання до «перевертання» з ніг на голову, і неминучі помилки правопису.

Англійська літературна казка, на відміну від фольклорної, за своєю природою є жанром індивідуальної, а не колективної творчості. Загальножанровій однаковості фольклорної казки протистоїть індивідуальна різноманітність казок письменників. В основі англійської літературної казки перебуває особливе авторське «світовідчуття», вміння не тільки стилізувати казкові прийоми, а й висловлювати приналежність до певних морально-філософських принципів, які засновані на гармонії чуттєвого та естетичного і складають суть народної творчості у цілому.

Нерідко в англійських авторських казках зустрічаються автобіографічні дані про їх творця. Наприклад, Л. Керролл, персонажами своїх казок обрав своїх друзів: викладача одного з коледжів Оксфордського університету Робінсона Дакуорта і його дочок Едіт і Лорену; А. Мілн використовував факти зі свого

життя, а саме деякі епізоди свого спілкування з сином. Е. Несбіт орієнтується на родинні традиції своєї сім'ї.

Специфіку англійської літературної казки складає її початкова інтертекстуальність стосовно всіх казкових текстів, синтез фольклорних і літературних жанрів. Ці риси зазнають еволюції від простого запозичення і включення у текст стереотипних сюжетних ходів, традиційних тем і образів, чарівних атрибутів до усвідомленої постмодерністської гри з елементами ідейно-тематичного, композиційного, образного, мовного рівнів, яка є іронічним переосмисленням (нерідко у формі пародії або стилізації) більш ранніх творів цього жанру. Оскільки у жанрі літературної казки мають місце міфологічні, фольклорні мотиви, сюжети й персонажі, то це дає право на існування в авторській казці таких ключових моментів фантастичного характеру, як інтертекстуальний зв'язок та ініціація в інший світ.

Висновки до розділу 1

Популярність жанру літературної казки детермінувала наукові дослідження питань її історії, теорії, поетики. Перші спроби визначити логіку розвитку жанру літературної казки були зроблені у XIX ст., а у XX ст. специфіка літературної казки стала предметом пильного вивчення багатьох науковців. Казка є полістадіальним явищем, в якому знайшли відбиток кілька історичних фаз і які формувалися у широкому контексті всієї національної традиції при тісних контактах з іншими жанрами словесності. При цьому казка зберігає стабільну структуру.

Фольклорна казка досліджується в академічному аспекті, як частина історії літератури й матеріал для теоретичних узагальнень, починаючи від праць вчених міфологічної школи А. Веселовського, В. Міллера, Ф. Буслаєва, та закінчуючи структуралістськими і наратологічними дослідженнями В. Проппа. Літературна ж казка, як правило, інтерпретується у тісному зв'язку з поточним літературним процесом і актуальними тенденціями педагогічної думки. Актуальними у сучасних наукових студіях залишаються наступні проблеми: виявлення типологічних ознак літературної казки, класифікація її жанрових різновидів; розробка цілісного комплексу методів і методик для аналізу літературної казки.

Літературна казка може бути написана з опорою на фольклорні, міфологічні, епічні джерела, але вона є завжди результатом письменницької уяви та у будь-якому випадку підпорядкована волі її автора. Чудеса і чари допомагають вибудувати сюжет, схарактеризувати персонажів, втілити їх ідеї та мрії. В Англії літературна казка з'явилася у XIX столітті. Авторська казка з цього часу формується як жанр, а її поява і становлення увібрали основні ознаки естетики романтизму. Англійська літературна казка далека від фольклорного першоджерела. Це оригінальний твір, що не тільки у сюжетно-композиційному плані не нагадує чарівну фольклорну казку, але і черпає подібний матеріал з літературних, а не казкових фольклорних джерел.

РОЗДІЛ II. ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛІТЕРАТУРНИХ КАЗОК Е. НЕСБІТ

2.1. Жанрово-стильова варіативність художніх творів письменниці Е. Несбіт

Вагоме місце в англійській літературі займає Едіт Несбіт, англійська письменниця і поетеса, авторка (співавтор) понад 60 творів художньої літератури для дітей і дорослих, деякі з яких були адаптовані для кіно і телебачення. Е. Несбіт талановита особистість й відома також як політичний активіст, одна із засновниць Фабіанського товариства, попередника сучасної лейбористської партії.

Її творчість охоплює велику кількість жанрів, стилів і напрямів: реалізм, романтизм, прозу, поезію, гумор, сатиру, філософську фантастику, публіцистику. Ім'я Е. Несбіт отримало світове визнання, а твори увійшли до скарбниці світової літератури. Більшість читачів знають її як чудову гумористку і сатирика, але найбільше письменниця прославилася як авторка літературних казок для дитячої аудиторії. Протягом всього свого життя вона несла людям велику віру у перемогу гуманістичних ідеалів над силами зла.

Творчість англійської письменниці Е. Несбіт відноситься до так званого другого «золотого періоду» англійської дитячої літератури [40, с. 5], який представлено різноманітними творами: анімалістичними фантазіями; шкільними, сімейними, пригодницькими повістями; авантюрно-історичними романами; навіть утопіями. Значний внесок у розвиток англійської літературної казки та дитячої пригодницької прози зробила саме Е. Несбіт.

Е. Несбіт визнають класиком англійської казкової літератури, яка продовжила казкову традицію XIX ст. Письменниця створювала казки, поєднуючи чудеса і дивовижні пригоди із самими звичайними та буденними речами. Їй, як і багатьом іншим письменникам, доводилося долати досить поширений скепсис свого часу щодо необхідності спеціальної літератури для

дітей. Більш того, не завжди адекватно оцінювалося новаторство Е. Несбіт у використанні запозичених мотивів з літературних творів інших авторів та джерел. Її критикували за плагіат, в енциклопедії дитячої літератури Х. Карпентера відзначається, що окремі її твори відрізняються «присмаком літературної поденщини» [54, с. 374]. М. Губар у монографії «Artful Dodgers» («Майстерні хитруни», 2009) дотримується іншої точки зору. На її думку, критики, які прагнуть принизити значення кращих досягнень Е. Несбіт, не розуміють, що алюзивність її творів, яка впадає в очі, являє собою інноваційний прийом, яким дитячі персонажі її книг користуються постійно і досить вдало [60, с. 142].

Аналіз книг, створених Е. Несбіт на зламі епох, говорить про те, що вона виявила себе, з одного боку, як типово вікторіанським автором, а з іншого, як дивовижно сучасним. Її манера створювати історії, в яких розмивається грань між реалізмом і фантазією, послужило джерелом наслідування для багатьох авторів. Хоча сама письменниця не була родоначальницею прийому раптового вторгнення чарівництва у повсякденне життя дітей, вона використовувала його так своєрідно, що Дж. Роулінг, Е. Фарджон, К. Льюїс визнавали незаперечний вплив книг Е. Несбіт на їх творчість. Американський письменник Е. Ігер (1911–1964) створив кілька книг, наслідуючи письменницю. Образ Е. Несбіт став прототипом героїні роману іншої відомої письменниці А. Байєтт «The Children's Book» («Дитяча книга», 2009). Біографічні факти з життя Е. Несбіт зробили значний вплив на створення образу головної героїні згаданого роману О. Уелвуд.

Ще у дитячі роки Е. Несбіт втратила батька і після його смерті рано покинула рідну домівку. У 1880 році вона, перебуваючи на сьомому місяці вагітності, вийшла заміж за банківського клерка Хьюберта Бланда; молода сім'я оселилася у будинку на сільській місцевості у графстві Кент; Е. Несбіт та її чоловік були активними членами Фабіанського товариства; перебуваючи у шлюбі, письменниця визнала своїми двох дітей, батьком яких був її чоловік, а матір'ю – жінка, яка прислужувала в їхньому будинку; з часом власні та прийомні діти дізналися правду про своє походження; Е. Несбіт трагічно пережила смерть свого

улюбленого сина – Фабіана, який помер у підлітковому віці. Можна підвести підсумок, що її життя було не таким солодким і радісним, як здається.

Е. Несбіт є новатором, що заклала основу сучасної казкової літератури для дітей. До числа її відкриттів слід віднести накладення традиційної схеми чарівної казки на сучасне життя. Дж. Бріггс стверджує, що Е. Несбіт допомогла переломити всю велику традицію дитячої літератури, створену Дж. Макдональдом, К. Грехемом, Л. Керролом, тобто «повернутися від їх «вторинних світів» до подолання труднощів життя такого, яке воно є, що раніше було прерогативою літератури для дорослих» [53, с. 56]. До відкриттів Е. Несбіт слід також віднести відмову від вікторіанського дидактизму і манери говорити з дітьми, опускаючись до їх рівня, а також створення живих дитячих характерів. Нововведенням Е. Несбіт є включення у текст художнього твору безпосередніх звернень до дитини, посилань на власні твори, а також напівжартівливих міркувань про те, як треба писати для дітей [53, с. 78].

Можна відмітити жанрове різноманіття творчості Е. Несбіт. Авторка написала не лише казки для дітей, але і повісті, сонети, вірші. Широко відомим є сонет Е. Несбіт «Night» («Ніч») з циклу «Day and night» («День і ніч»). Ще у 1885 році Е. Несбіт у співавторстві з чоловіком Х. Бландом написала роман «The Prophet's Mantle» («Мантія пророка»), який був виданий під псевдонімом Фабіан Бланд. У 1880–1890 роках її вірші, казки, оповідання для дорослих і дітей з'являлися у різних збірниках, антологіях, авторських книгах. Імовірно у 1893 році була видана поема письменниці для юнацтва – «The Pilot» («Пілот»). Популярністю користувалися насичені гумором бесіди про тварин, які були опубліковані у книзі 1895 року: «Doggy Tales» («Собачі казки»). У 1897 році з'явилися її перекази шекспірівських творів під назвою «The Children's Shakespeare» («Неймовірні сюжети Шекспіра») і епізоди англійської історії, в яких брали участь королівські діти («Royal Children of English History»). Всі свої книги вона вже підписувала дівочим прізвищем, а ім'я вказувала не повністю, залишаючи лише ініціал – Е. Несбіт (E. Nesbith). Багато читачів та прихильників,

у тому числі яких були О. Уайльд і Г. Уеллс (саме він став пізніше її другом), вважали, що автор – чоловік.

Е. Несбіт продовжувала створювати твори для дорослих, але вони не приносили їй бажаного успіху. Один видавець запропонував письменниці написати невелику повість про своє дитинство. Е. Несбіт хотіла зробити свою книгу цікавою і живою, щоб вона дійсно могла захопити дитину. У той час найпопулярнішою книгою був «The Golden Age» («Золотий вік») К. Грема, в основу якої лягли дитячі спогади самого письменника. Описані у книзі події оцінювалися з позиції дорослого. Е. Несбіт вирішила написати свою історію у дусі Грема, але від імені самої дитини. Відповідно до вікторіанської традиції необхідно було зображати дітей вихованими, а самі історії повинні були включати велику кількість повчань та моральних настанов. Але письменниця хотіла, щоб її юні герої поводити себе природно, так, як вони б поводитися у реальному житті. Книга Е. Несбіт, яка у результаті отримала назву «The Story of the Treasure Seekers» («Шукачі скарбів»), вийшла у 1899 році. Головні герої книги, шестеро братів і сестер Бестейбелів, бажаючи допомогти батькові, роблять всілякі спроби поліпшити сімейне фінансове становище, що найчастіше закінчується для них різного роду неприємностями. Весела книга про пригоди юних Бестейблів принесла письменниці великий успіх. Згодом Е. Несбіт написала ще дві книги про Бестейбелів – «The Wouldbegoods» («Були б товари», 1091) і «The New Treasure Seekers» («Нові шукачі скарбів», 1904). Чотири розповіді про Бестейбелів включені до збірки «Oswald Bastable and Others» («Освальд Бастабл та інші», 1905). У видання увійшли також такі твори, як «The Charmed Life; or, the Princess and the Lift man» («Заговорене життя»), «Billy the King» («Король Біллі»), «The Princess and the Cat» («Принцеса і кішка») та ін.

Е. Несбіт слід вважати новатором літературної казки ще й тому, що за її сприяння однією з характерних рис дитячої англійської літератури XIX століття стала поява образу дитини у ролі центрального персонажа. Це стало яскравою особливістю, властивою для літературної діяльності Е. Несбіт. Зауважимо, що ця тенденція, яка простежується й у творчості інших англійських авторів

(Л. Керролл, Т. Х'юз, Ч. Діккенс, Ч. Кінгслі), стає характерним напрямком пошуку в англійській літературі ХІХ століття. Значно змінюється і саме трактування дитячого образу: очевидним є прагнення авторки показати дитину не як «маленької людини», а проникнути в особливості дитячої психології та дитячого сприйняття світу.

Як зауважує Т. Єгорова, «з розвитком реалістичних тенденцій, поглибленням психологізму у літературі для дітей утверджується багатогранний образ дитинства» [17, с. 62]. Активно працюючи у річищі цих тенденцій, Е. Несбіт створює цілу галерею яскравих дитячих персонажів: «The Story of the Treasure Seekers» («Шукачі скарбів», 1899), «Five Children and It» («П'ятеро дітей і чаклунство», 1902), «The Railway Children» («Діти залізної дороги», 1906), «The Enchanted Castle» («Зачарований замок», 1907) та ін. З одного боку, її історії показують дійсно цікавих і відважних героїв, які мають яскраву фантазію і відкриті пригодам; а з іншого – репрезентують глибоку рефлексію «маленької людини», що знаходиться тільки на початку свого шляху становлення у зрілу особистість, але вже повною мірою розуміє недосконалість реального світу і прагне змінити його на краще.

Можна з повною впевненістю стверджувати, що головним досягненням Е. Несбіт була зміна підходу до зображення героя дитини. Літературні казки Англії ХІХ століття ознаменувалися відмовою від сприйняття дитини як статичного, антиінтелектуального ідеалу наївної простоти. Дитячі персонажі починають відрізнятися практичною кмітливістю і проникливістю. Проте, багатьом з них, так само як і Алісі з «країни чудес» Л. Керролла, не вдається звільнитися від сформованих наслідків їх вікторіанського виховання та освіти. Герої літературних казок Е. Несбіт, у свою чергу, поряд з дорослими є рівноправними носіями сучасної культури. Вони надзвичайно начитані у різних аспектах, їм знайомі як повчальні трактати, так і пригодницькі історії, романи Р. Хаггарда, У. Коллінза, У. Теккерея, Ч. Діккенса, дитячі твори К. Грехема та Р. Кіплінга. Е. Несбіт навіть давала їм можливість ознайомитися з виданнями, відомими як «жахи задешево» (penny dreadfuls), тобто дешевими журналами з

низькопробними розповідями про «приголомшливі» пригоди, які багатьма її сучасниками сприймалися як надзвичайно згубні для дитячої психіки.

Літературна критика завжди наголошувала, що дитячі персонажі творів Е. Несбіт буквально насичені та наповнені усіма видами літературних творів. Її герої – невгамовні наслідувачі у яких ігри, ідеали, поведінка і навіть мова схильні до впливу текстів, створених дорослими. У книзі «The Story of the Treasure Seekers» («Шукачі скарбів») діти з сімейства Бастейблів постійно запозичують сценарії для своїх ігор і занять у Кіплінга, Маррієта, арабських казок «Тисяча і одна ніч» та інших джерел, включаючи газетні повідомлення та оголошення. У цьому вони наслідують саму письменницю, яка адаптує відомі тексти для своїх цілей.

Низка прийомів Е. Несбіт характерна швидше для поезії, ніж для прози. Це, зокрема, реалізація метафори, і навіть роль метафори як основи сюжету. У казці «The Ice Dragon» («Крижаний дракон») згадується про Північний полюс (який дійсно існує), що виявився у Великобританії (фантастика, вигадка), зовсім поруч з будинком, де живуть діти. «*And just when George and Jane were starting for the North Pole, the Arctic regions had come down very nearly as far as Forest Hill, so that, as the children walked on, it grew colder and colder, and presently they saw that the fields were covered with snow, and there were great icicles hanging from all the hedges and gates. And the Northern Lights still seemed some way off.*» [78, с. 63]. Очевидно, що у цьому випадку мова йде про буквальне прочитання, розгортання та насичення деталями порівняння «так близько, як Форест-Хілл».

Породження казкових ситуацій шляхом буквального прочитання, можливого розгортання, а й іноді переосмислення стійких образів і виразів (сюжето-утворюючий фразеологізм) часто виявляється найбільшими ексцентричними злетами фантазії Е. Несбіт. Так, задум сюжету казки «The Deliverers of their Country» («Рятівники своєї країни») заснований на тому, що по-англійськи *shower* означає і сильний дощ, і душ, а також ідіому, яка сьогодні вийшла з ужитку *it's raining cats and dogs* [64, с. 166]. Сюжет казки такий: в Англії запанувала спека і посуха, через що з неба налітає безліч різних

вогнедишних драконів. Кран «Сонце» був відкритий повністю і несправний, його не можна було повернути. Діти відкрили кран з табличками «Сніг», «Дощ» та інші, у результаті чого дракони перестали виробляти полум'я, потім померли і їх зміло з території Англії у величезну діру під назвою «Сток», яка відкривалася з того ж приміщення. А те, що взаємовиключні крани залишаються відкритими, і пояснює капризи англійського клімату. Аналогія між дощем та душею дозволяє перенести властивості душа на властивості дощу й уявити собі, що дощ теж можна включити та вимкнути в якійсь чарівній ванній кімнаті, а далі схема поширюється на всі природні явища.

Ідіому *it 'is raining cats and dogs* Е. Несбіт трактує буквально і логічно розвиває її ідею: якщо «дощить кішками та собаками» (існує міфологічний зв'язок між цими тваринами та негодою), то припікати може вогняними драконами. Але такий спосіб створення казкових ситуацій, незвичайний для «золотого століття» і характерний для Е. Несбіт, не отримав значного розвитку у її молодших сучасників, за винятком хіба що П. Треверс.

Літературна казка Е. Несбіт – багатопланове явище, але для неї характерні певні риси, що дозволяють вважати її особливою модифікацією жанру літературної казки, як от: виражений ігровий початок, розвиток дії на широкому культурному фоні, часто – у «загально-культурному» просторі, діалектична взаємодія між мовними пластами, між вчинками персонажа і його рольовим очікуванням, діалог і логічна гра як двигуни сюжету.

Казки Е. Несбіт вирізняє інтонація, оригінальні зав'язки сюжетних ліній і образотворча техніка, а також часта присутність принців і принцес в її казках. У загально-культурний простір потрапляють книги улюблених письменників та їх герої. Ігрове начало у казках письменниці виражено яскраво, вона широко застосовує логічну гру як двигун сюжету. Якщо до освітньої функції казки Е. Несбіт ставиться іронічно, то виховна виражена у неї повною мірою, імпліцитно пропагується мораль стоїцизму і людей честі.

Аналіз казок Е. Несбіт засвідчує, що вони глибоко традиційні, у них виявлені всі жанрово-утворюючі характеристики, у тому числі пропаганда

протестантських цінностей, а також множинні алюзії на казку. Новаторство Е. Несбіт полягає у крайній синтетичності її творчості й привнесення у казку ряду поетичних прийомів. До останніх відносяться реалізація метафори як засобу створення і руху сюжету. Для Е. Несбіт характерне використання довгих псевдологічних пояснень і посилена подвійна адресація у багатьох казках. Через Фабіанські симпатії письменниці обранцем її принцес часто виявляється створений нею герой нового типу.

Загалом творчість Е. Несбіт зіграла не тільки значну роль у розвитку дитячої літературної казки Англії у період неоромантизму, а й позначилася на подальшому розвитку цього жанру, передбачило його окремі риси, пов'язані з інтеграцією у казку елементів міфології, наукової фантастики й детективу. Не менш важливим досягненням письменниці є її стратегія створення образу дитячого персонажа. Своїми творами Е. Несбіт висвітлює ідею про те, що дитина не може не відчувати впливу дорослих і створених ними текстів. Персонаж-дитина при цьому проявляє здатність орієнтуватися у потоці різноманітної інформації та проявляти готовність вибирати, які елементи відкидати, а які вбирати, творчо трансформуючи їх у своїх інтересах.

2.2. Специфіка образно-виражальних засобів Е. Несбіт:

2.2.1 Потенціал фонетичних засобів

Е. Несбіт майстерно освоює і використовує у своїх літературних казках композиційну функцію фоностилістичних прийомів, яка розуміється як поява деяких звукових повторів на межі або протягом різних композиційних фрагментів. Завдяки такому «висуненню», фонетично-марковані частини виділяються на тлі фонетично нейтральних частин.

Композиційне членування може ґрунтуватися на різних ознаках:

- 1) просторово-часова організація тексту;

- 2) організація сюжету;
- 3) функціональна характеристика різних частин (зачин, експозиція, зав'язка, розв'язка);
- 4) суб'єктна організація.

Фоностилістичні прийоми можуть супроводжувати початок нового композиційного елемента, виділятися в одній з частин казки або з'являтися у всіх елементах твору.

На межі композиційних частин тексту особливо очевидно є актуалізація одних фонетичних елементів й ослаблення інших. Як правило, актуалізація фонетичних засобів, їх висування, відтіняється фонетично нейтральним оточенням, яке забезпечують сусідні частини. Описуючи подібну ситуацію у термінах семіотики, ми говоримо про фонетично виділені частини або її сильні позиції (початок і кінець) як про марковані члени опозиції, а про фонетично нейтральну частину як про немарковані члени опозиції. У казках Е. Несбіт мають місце наступні особливості фонетичного «висунення»:

- 1) композиційні частини, які формально виділяються (заголовок, пролог, глави та ін.);
- 2) частини, що виділяються на підставі зміни хронотопу;
- 3) функціональні частини тексту (зачин, експозиція, зав'язка та ін.).

При аналізі особливостей «висунення» таких формально-виділених композиційних частин, як заголовки цілих творів, так і їх частин, прологів, глав, епілогів, важливим є взаємовідношення заголовка та основного тексту. У заголовках зустрічаємо фоностилістичні прийоми, які надалі служать для організації образної системи та системи мотивів всередині всього тексту. У цьому випадку заголовок стає «семіотичним ключем» до розгадування фоностилістичної гри в основному тексті. Це заголовки більшої протяжності. Так, назва казки Е. Несбіт «*Belinda and Bellamant or the bells of Carillon land*» («Белінда і Белламант або дзвони землі Карільйон»), містить, як і основний текст, звукокомплекс / *bl* /, який має тісний зв'язок із цінним для сюжету твору образом і відсилає читача до звучання англійського слова *bell* – «дзвін».

У всіх повнозначних словах заголовка містяться звуки, які включені у склад лексеми «bell», які є каталізатором текстових смислів казки. На невеликому просторі казки виявляється можливим показати різні взаємини образів і мотивів, підтримані фонетично. Так, звуки /b/, /l/ повторюються у словосполученнях, що описують самі дзвони, які є символом Золотого Століття королівства, і в уривках, присвячені щасливому існуванню королівства і катастрофи, яка його спіткала: *big beautiful bells, hospitable bells* [64]. Мотив мовчання дзвонів стає причиною виникнення лексико-фонетичної опозиції, де на фонетичному рівні з одного боку представлений звукокомплекс /bl/, а з іншого – /ds/, часто з глухим /k/. Останній звукокомплекс опозиції присутній в словах, що описують злих героїв, винних у мовчанні дзвонів і, відповідно, у розладі королівства:

dressed in darkness, dark domes of their houses; they ... came down in their dust dresses and cobweb cloaks, and crept up to the palace [2, с. 296].

Прокляття (christening curse), яке насилають негативні герої на Принцесу, містить у своєму складі фонемі-маркери, характерні для багатьох інших слів цього тематичного поля. Принцеса пише таке оголошення: *Princess Belinda of Carrillon land is not afraid of christening curses* [72, с. 270], намагаючись подолати як власне прокляття, так і прокляття свого коханого. Назва, що робить акцент лише на першому (маркованому як позитивному) члені фоносеміологічної опозиції, виправдано оптимізмом жанру фантастичної казки Е. Несбіт.

Тексти англійських казок Е. Несбіт містять різні фонетичні елементи, такі, як звукові повтори, алітерація, асонанс, ритмічні особливості організації фрази. Звуко-зображувальні назви взаємодіють з фонетико-семантичною організацією самих текстів казок. Актуалізація фонетичного рівня художнього тексту вже у заголовку казки, як правило, прогнозує підвищену увагу автора до прийомів фонетичної стилістики протягом основної розповіді. Який вектор використання прийомів фонетичної стилістики буде обраний письменником (мовна гра, звуконаслідування та ін.) – про це читачеві часто сигналізує вже сама назва казки, як от «Belinda and Bellamant or the Bells of Carillon Land» («Белінда і Белламант або дзвони землі Карільйон»).

До казок Е. Несбіт належать такі, в яких назва часто створює ліричний настрій творів, що обумовлено специфікою жанру літературної казки. У середині цієї групи назв казок можливо виділити різні відносини між заголовком і текстом. Одиниці фонетичного рівня організації художнього тексту вступають у ті ж відносини, що й одиниці будь-якого іншого рівня тексту. Вони включаються у фонетико-сміслові опозиції (як, наприклад, у казці Едіт Несбіт «*Belinda and Bellamant or the Bells of Carillon Land*» («Белінда і Белламант або дзвони землі Карільйон»). Використовуючи функцію звуконаслідування фоностилестичних засобів художнього тексту, письменниця часто змальовує те, що вже стало очевидним завдяки використанню мовних одиниць, але наповнення образу явно було б недостатнім без особливого звукового оформлення: «*Well, I see the city is here yet, the Northwest Wind would whistle to the skyscrapers*» [73].

Звуконаслідування вітру несе не тільки власне естетичну функцію і служать не просто фоном для зворушливої історії кохання, але й включаються у створення художнього образу: «*It was very hot in London that year: the pavement was like hot pie, and the asphalt was like hot pudding, and there was a curious wind that collected dust and straw and dirty paper, and then got tired of its collection, and threw it away in respectable people's areas and front gardens*» [73].

Таким чином, часто звуконаслідування знаходить ще й експресивну функцію. Попри те, що передача стилістичних прийомів при перекладі представляється досить складним завданням, і навіть її адекватне виконання не завжди є доцільним через різницю у сприйнятті різних стилістичних прийомів носіями різних мов. Проте, в «ігровому» жанрі фантастичної казки це цілком виправдано: особливості фоностилестики тексту зберігаються і у перекладі заголовка на українську мову «*Three stories about sudden wind upbringing*» («Три історії про раптові вихори вітру»).

Отже, Е. Несбіт у своїх казкових творах для дітей майстерно використовує потенціал фонетичних засобів (Додаток А).

Отже, за частотністю вживання було виявлено, що найуживанішими є ритмічні організації фрази (39 %), а менш частотними посідають звукові повтори (21 %), прийоми алітерації (21 %) та асонансу (19%) (Додаток А.2).

2.2.2. Вживання фольклорних формул та прецедентних текстів

Будь-яка риса, що характеризує той чи інший жанр на рівні його мовної структури, виражається у певному наборі мовних засобів (усталені епітети, повтори, пестливі слова тощо), які визначають ознаки жанру. У казці присутній широкий набір лексичних, фразеологічних, граматико-стилістичних засобів. Вони вказують на жанрову особливість у тому числі на його визначальну ознаку – «чудесне». Лексика, що виражає чудове, чарівне, казкове, фантастичне є найбільш значущим мовним представником жанру. Мовні засоби допомагають виразити основні жанрові ознаки фантастичної казки – наявності «чудесного».

Комплекс лексичних одиниць, які складають головну тематичну основу/каркас «чудесне», становлять:

- слово «казка», через яке репрезентована головна ідея жанру;
- слова, що передають спільне, абстрактне поняття «чудесне»;
- лексеми, якими автор називає чарівних персонажів та їх помічників;
- лексеми, які називають предмети, що мають чарівну природу.

У книзі Е. Несбіт «Phoenix and the Carpet» («Фенікс і килим») комічність ситуації свідчить про творче освоєння авторкою повісті літературної традиції й використанні прецедентного феномена (добре відомого серед представників національного лінгво-культурного співтовариства) для додавання до тексту повісті нових смислових відтінків. При цьому персонаж знаходить нові характеристики, поєднуючи певні асоціації, обумовлені його історією, з новим художнім простором літературної казки.

Впродовж усієї казки письменник відсилає читача до «чужого слова»: уснопетичного, біблійного, до слова письменників сучасників і до своїх власних

творів. Так, через авторський коментар читачеві пропонують згадати ситуації, які описувалися в інших творах Е. Несбіт – «Five children and It» («П'ятеро дітей і чаклунство»), «The Enchanted Castle» («Зачарований замок»). Діти у родині постійно грають в ігри, тому смисловий простір казки розширюється шляхом включення специфічного феномена англійського фольклору Nursery Rhymes (дитячих віршиків). Так, маленька Антея залюбки декламує наступні веселі римовані віршики:

*«I love my little baby bear,
I love his nose and toes and hair;
I like to hold him in my arm,
And keep him VERY safe and warm.»*

*«I love my little baby eel,
He is so squidglety to feel;
He'll be an eel when he is big—
But now he's just—a—tiny SNIG!» [72].*

Біблія також служить джерелом прецедентного. Гра у «Ноїв ковчег» є найулюбленішою у дітей. Вона не тільки алюзивно відсилає до відомого біблійного персонажа, але і зображує інтереси дітей, особливо наймолодшого брата, тому що діти грають у різних тварин, які врятувалися у ковчезі від потопу, і старшим дітям вдається розважити малюків у найважчих обставинах.

Також можна продемонструвати ще один приклад біблійських мотивів з іншої казки Едіт Несбіт під назвою «The Book of Dragons», у якій згадується Соломонова печатка:

*«Then the Prime Minister solemnly put Solomon's seal on the mouth of the bottle,
and the bottle was put in the Treasury, which was the strongest building in the town,
and was made of solid copper, with walls as thick as Waterloo Bridge.»*

Свідченням того, що діти виховувалися у родині з релігійним ухилом, говорить і посилення на псалми Давида. У казці часто згадуються літературні твори, які входили у коло дитячого читання, тому відсилання до них повинні були бути добре відомі читачеві і мати для нього високе ціннісне значення, тобто бути

прецедентними. Прикладами можуть служити згадки «Копалень царя Соломона» Р. Хаггарда, «Графа Монте Крісто» А. Дюма, казок «Тисячі і однієї ночі», німецького Кайзера. Продемонструємо прикладом з тексту: *Caesar looked at the children a moment in silence. Then he called a soldier and spoke with him apart. Then he said aloud:*

«You three elder children may go where you will within the camp. Few children are privileged to see the camp of Caesar. The student and the smaller girl child will remain here with me.»

Nobody liked this; but when Caesar said a thing that thing was so, and there was an end to it. So the three went [72, с. 21].

Також у книзі «The Book of Dragons» письменниця згадала святого Георгія, який подолав дракона: *«I know what it is. It is a dragon like the one St. George killed.»* і святого Діонісія: *«And there's a looking glass, too; shows you all the world and what's going on. St. Denis told me about it; said it was a very pretty thing. I'm sorry I can't—good night».*

Наведені факти свідчать про те, що у родині любили читати та прищеплювали цю любов дітям. Батьки дітей були освіченими людьми, які вносили їм інтерес до сучасної культури. Іноді джерело прецедентного тексту супроводжується авторським коментарем, але частіше автор апелює до знання лінгвокультурних феноменів, характерних для життя британського суспільства. Героям відомо, що казкова повість «Фенікс і килим» друкується у популярному виданні «Strand», на сторінках якого вона була вперше розміщена. Таким чином, діти не просто грають і пустують, подорожуючи на килимі, вони дуже серйозні, кмітливі й часто вдаються до порад з прочитаних ними книг, журналів або просто почутих від когось.

«Чуже» слово вжите в оповіданні, коли герої через необдумане бажання переміщуються у Францію, де Феніксу доводиться проявити свої знання французької мови, а дітям потрібно було у злегка спотвореному вигляді озвучувати його фрази. У цьому разі англомовний текст накладає на «чужу»

лексему власний змістовний слід, роблячи у цій ситуації комічний акцент. Наведемо приклади із тексту казки:

the little French boy suddenly shouted, «Bravo, ma tante! Oh, que c'est gentil,» and the English children shouted «Hooray!»

Then there was a struggle in the breast of Robert, and out fluttered the Phoenix—spread his gold wings, flew to the top of the Christmas tree, and perched there.

«Ah! catch it, then,» cried the lady; «it will itself burn—your genteel parrakeet!»

«It won't,» said Robert, «thank you.»

And the little French boy clapped his clean and tidy hands; but the lady was so anxious that the Phoenix fluttered down and walked up and down on the shiny walnut wood table.

«Is it that it talks?» asked the lady.

And the Phoenix replied in excellent French. It said, «Parfaitement, madame!»

«Oh, the pretty parrakeet,» said the lady. «Can it say still of other things?» [74].

Аналіз виділених прецедентних феноменів у літературній казці Е. Несбіт свідчить про те, що у ній присутні легко впізнавані елементи усно-поетичної казкової творчості: окремі сюжетні мотиви, сюжети чарівних випробувань, комплекс казкових образів, стійкі функції героїв. З іншого боку, казка є оригінальним авторським твором, смисловий простір якого значно розширюється внаслідок прецедентних феноменів, що провокують ігрові можливості художнього тексту і особливо актуально для творів, що входять у коло дитячого читання.

У казковій повісті «The Phoenix and the Carpet» («Фенікс і килим») Е. Несбіт використовує мотиви, запозичені у свого сучасника Ф. Енсті, автора казкової повісті «Мідний глечик», а також алюзивні образи з античної міфології (безсмертний птах фенікс) і фольклорної традиції (чарівний килим, що виконує бажання). Не можна не помітити, що авторка спонукає своїх героїв не буквально слідувати відомим текстам, а вносити елементи новизни, тобто не займатися плагіатом, перетворюючи дискурс інших авторів. Так, на початку казки «The Enchanted Castle» («Зачарований замок») діти досліджують печеру. У цей час

Джеральд дратує брата і сестру пишномовними коментарями своїх дій, наслідуючи стиль своїх улюблених романів: *But their dauntless leader, whose eyes had grown used to the dark while the clumsy forms of the others were bunging up at the entrance, had made a discovery* [74, с. 10]. Але поступово хлопчик переходить від недоречної імітації до свого власного стилю оповіді.

Міфологічні мотиви зустрічаємо у «The Enchanted Castle» («Зачарований замок»). Автор також використовує сцени, пов'язані з давньогрецькою міфологією, роблячи сюжет більш динамічним. У десятому розділі повісті діти потрапляють на нічне свято міфологічних небожителів. Їх статуї оживають при місячному сяйві. Серед міфологічних персонажів фігурує Аполлон, який відомий у давньогрецькій міфології як золотокудрий бог, охоронець стад, мистецтва, провісник майбутнього, покровитель подорожніх і мореплавців. На святі діти знайомляться з богинею юності Гебою; Психеєю – богинею, яка уособлювала духовність; головним богом олімпійців – Зевсом; Гермесом – покровителем мандрівників, юнацтва, атлетів, відомий як бог магії й астрології. Кожен з цих героїв несе своє смислове навантаження. Завдяки присутності міфологічних елементів художній світ казки набуває велику смислову глибину.

Опис пригод дітей та Імогени у казці «The Story of the Amulet» («Історія амулета») має чітку функцію – акцентувати читача на проблемі подорожі у часі, порівняння минулого та майбутнього. Наведемо уривок з тексту: *«I wish you could have seen all the honours and kindnesses lavished on the children and the learned gentleman by those ancient Britons. You would have thought, to see them, that a child was something to make a fuss about, not a bit of rubbish to be hustled about the streets and hidden away in the Workhouse. It wasn't as grand as the entertainment at Babylon, but somehow it was more satisfying.»* [79].

Тобто вплив минулого на дітей та, навпаки, вплив дітей на минуле: чи можливо це для дівчинки, як Імоджен, жити у першу чергу у Лондоні у ХХ столітті, а потім жити у такому далекому минулому? Чи ризикують діти, перебуваючи у минулому? Чи можуть вони змінити минуле? Вони намагаються переконати Цезаря даремно не вдиратися у Британію, оскільки вони добре знають

вчинки великого Генерала зі шкільних уроків. Коли вони повернуться у свій час, діти діляться думками щодо того, що сталося у Великобританії у 55 р. до н. е. та обговорюють можливість змінити хід історії:

«And If you hadn't told Caesar all that about how things are now, he'd never have invaded Britain», said Robert to Jane as they sat down to tea.

«Oh, nonsense», said Anthea, pouring out; «it was all settled hundreds of years ago». [79].

Твір «The Enchanted Castle» («Зачарований замок») слід по праву вважати одним з кращих зразків жанру літературної казки. В якій фольклорні та міфологічні мотиви дозволяють побудувати особливу систему відносин і сприяють яскравому поєднанню реальності та елементів фантастики. Головні герої повісті – звичайні діти, представники середнього класу едвардіанського суспільства, але у своєрідній грі з жанрами фольклорної казки й міфу розкривається головне призначення літературної казки: виховання без моралізування, через цікаву розповідь, завдяки якій юному читачеві стає ясно, що бажання, реалізовані завдяки чарам, вступають у конфлікт із повсякденним життям. У цьому контексті Дж. Толкін зауважував: «воістину немає більш підходящої форми для моралі, ніж хороша чарівна казка, а під такою я маю на увазі справжню, історію, що глибоко пустила коріння, розказану саме як історію, а не як худо-бідно завуальовану повчальну алегорію» [42, с. 103]. Сфера фантастичного у повісті не тільки розвиває уяву дитини, а й сприяє формуванню важливих моральних цінностей.

У казці «The prince, two mice, and some kitchen maids» («Принц, дві миші та кілька покоївок») зачин дуже схожий до народних казок, в яких фігурує зла фея: *Then the Prince was born the Queen said to the King, «My dear, do be very, very careful about the invitations. You know what fairies are. They always come to the christening whether you invite them or not, and if you forget to invite one of them she always makes herself so terribly unpleasant». [73]*

Е. Несбіт вживає мотив дарунків від трьох фей, які обдаровують новонародженого принца, і який популярний у фольклорних казках: «*Then the*

King, recovering a little from the terror into which the fairy Malevola had thrown him, and remembering how well he and his royal line had always borne them in battle, said at once— «Let the boy be brave.»

«He is brave,» said one of the good fairies; «he fears nothing.»

And at this the Prince ceased to feel any fear of the Palace cat. He put out his hand and pulled her tail so merrily that Pussy turned and clawed the little arm till the blood ran.

«Oh, dear!» cried his mother, «he is fearless, as you say. I wish he were afraid of cats, poor darling.» [73, с. 177].

Фольклорні казки нагадує сюжет іншої казки Е. Несбіт «Princess Melisande» («Принцеса Мелісанда»), в якій автор розповідає про принцесу і чарівних фей. Її початок як у народних казках традиційно починається із зачину: *«When the Princess Melisande was born, her mother, the Queen, wished to have a christening party, but the King put his foot down and said he would not have it.» [76].*

У казці також з'являється мотив чаклунства, пророцтва злої феї. Принцесу перетворили на мишу, але принц не соромився і не бривдився своєї обраниці, він наважується на сміливий і дуже небезпечний крок: проковтнув камінь, який міг перетворити його на мишу, і тим самим зняв закляття з принцеси. Казка Е. Несбіт, подібно до фольклорних казок має щасливий кінець: *«She kissed her Prince a hundred times, and the very next day they were married.» [76].*

Цікавим є сюжет казкового оповідання Е. Несбіт у «The Town in the Library» («Місто у бібліотеці»). У творі мова йде про те, як двоє маленьких героїв у своїй домашній бібліотеці побудували місто з книг і, увійшовши у нього, виявили двійник свого реального будинку. Зайшовши всередину, вони опинилися у тій самій бібліотеці з тим же побудованим містом з книг. Сюжет слід трактувати як багаторівневе утворення, побудоване за принципом «мотрівки»: з декількох сюжетних блоків, що повторюють один одного.

2.2.3 Лексичні засоби у казках Е. Несбіт

Індивідуально-авторська модель світу Е. Несбіт, актуалізуються у текстах її чарівних літературних казок, яка являє собою ментальний конструкт, породжений синкретичною вигадкою і поєднує породження життєподібної і нежиттєподібної вигадки. Авторські фікції не мають аналогів у позатекстовій дійсності та не входять у культурний тезаурус мовної особистості. Отже, вони на відміну від традиційних для даного мовного співтовариства фікцій, таких як *wand, potion, spell, wizard, magic*, не мають узуальних найменувань. Тому у процесі текстотворення у творчій особистості виникає необхідність у створенні мовних засобів, на підставі яких у свідомості читача відтворюється зміст, який представляє автор тексту.

Характерною особливістю мови казок Е. Несбіт є наявність великої кількості зменшувально-пестливих слів – демінутивів (*daddy, dear/dearie/deary, godling, booklet, pondlet, leaflet, droplet, animalcule, pumpkin, baby* та ін.). Наведемо приклад з тексту:

*When Tony's mother saw that her **baby** was as fair as a daffodil and as good as gold, and laughed all day, she said, «Oh dear, oh dear, I suppose he takes after his grandfather, he is not in the least like my family,» and the matter annoyed her so much that she died [73].*

Багато демінутивів на позначення тварин: *piglet, doggie/doggy, duckling, mouseling*. Окремі демінутиви письменниця використовує для вказування на послаблену міру якості прикметників, як от: *greeny*.

Демінутиви відіграють велику роль у мові літературних казок Е. Несбіт і важливі для:

- вираження емоцій;
- ласкавого або зневажливого ставлення;
- визначення співрозмовником системи цінностей;
- вираження любові та претензії;

- вираження позитивної або негативної оцінки.

Так, авторка, бажаючи підкреслити свою прихильність до чарівної дівчини, яку зустрів принц у казці «The Prince, Two Mice and Some Kitchen-Maids» («Принц, дві миші та кілька покоївок»), вживає демінутив *kerchief*: *And he was very good friends with all the noble kitchen maids, but he loved none of them, till one day he saw, at a window of the tower where the kitchen was, a bright face and bright hair tied round with a scarlet **kerchief** [73].*

Особливо часто авторка вдається до вживання зменшувально-пестливих лексичних одиниць, які є власними іменами героїв казок. Так, у казці «The Enchanted Castle» («Зачарований замок») Е. Несбіт у перших рядках твору знайомить читачів із героями, називаючи їх ніжно: *There were three of them – Jerry, Jimmy, and Kathleen. Of course, Jerry's name was Gerald, and not Jeremiah, whatever you may think; and Jimmy's name was James; and Kathleen was never called by her name at all, but Cathy, or Catty, or Puss Cat, when her brothers were pleased with her [73].* Е. Несбіт дуже влучно добирає демінутиви, даючи оцінку героїні Джеймс, називаючи її так, як зазвичай зверталися до неї у доброму (Cathy, or Catty), чи поганому (Pussy Cat) настрої її брати.

Наголошуючи увагу читачів на невеликому розмірі крамнички, Е. Несбіт вживає демінутив *a tiny shop*: *«Well, I have, as it happens, so there!» said Kathleen. And the horns were bought in a **tiny shop** with a bulging window full of a tangle of toys and sweets and cucumbers and sour apples» [73].* У казці «The Blue Mountain» («Голуба Гора») Е. Несбіт використовує демінутив, утворений за допомогою прикметника *small*, який звертає увагу на крихітному розмірі щілини у дверях: *«There was only one **small crack** near the handle, and Tony was almost sure that that had been there before» [73].*

Вражає своєю мовною палітрою казка «Five Children and It» («П'ятеро дітей і чаклунство»): *«I was once a fairy, living under the greenwood tree, dancing my rounds on the soft green turf, to the light of the glow worm's lamp and the sound of the nightingale's song. Then I drank honey dew from the blossoms, and decked myself out*

in the petals of flowers, or spoils from the butterfly's wing. But times have changed – and so have I» [80].

У казці «The prince, two mice, and some kitchen maids» («Принц, дві миші та кілька покоївок») письменниця добирає низку епітетів, які дуже точно передають огидність і небезпечність злої феї Малеволі, яка разом з іншими феями спішила на хрестини до принца: *Suddenly the room grew dark, grey clouds hid the sun, and all the daisies on the floor shut up quite close. The poor Queen gave a start and a scream, and the King, brave as he was, turned pale, for Malevola was a terrible fairy, and the dress she wore was not at all the thing for a christening. It was made of spiders' webs matted together, dark and dank with the damp of the tomb and the dust of dungeons. Her wings were the wings of a great bat; spiders and newts crawled round her neck; a serpent coiled about her waist and little snakes twisted and writhed in her straight black hair» [73].*

Особливо страх передають епітети *dark, terrible, dank*, а жах навіюють самі дієслова *crawled, twisted* та *writhed*. Влучно звучать метафори: *the dust of dungeons, with the damp of the tomb, room grew dark, grey clouds hid the sun*.

Е. Несбіт у казках створює багато неологізмів, які номінують не лише предмети і явища, а й казкових персонажів. Неологізмами-антропонімами є *Malevola, Prince Florizel, Real Kitchen Maid, St Maur, Great White Rat, Magic Cat's eye* та ін.

Відмінною рисою авторських антропонімів у казках Е. Несбіт є їх варіативність у контексті. Один персонаж може бути названий по-різному, причому мова йде не тільки про зменшувально-пестливі форми (*Reuben – Rube*) і супутні прикметники. Е. Несбіт вдається до прийому гри з іменами. Яскравим прикладом може слугувати вищезгаданий персонаж з казки Е. Несбіт «Wet magic» («Мокрі чари»): хлопчисько Рубен (*Reuben*) при першій згадці називається письменницею як *the Spangled Boy* (він одягнений у костюм з блискітками). Далі господарі називають його *Reuben drat the boy*, чим автор вказує на його соціальне становище. Одним цим штрихом Е. Несбіт змалювала повноту принижень, поневірян життя хлопчика-сироти, який все ж таки зберігає добре серце і

завзятий характер. У ситуації, коли юні герої потрапляють у підводний світ і стають невольними учасниками протиборства між народами, що населяють морський світ. Рубен переноситься у царство морських їжаків, а про власні успіхи говорить такі слова: «... *at first ... they called me Spatangus, and names like that. But they've made me their General now – General Echinus!*» [72]. Цілком очевидно, що ці два прізвиська-антропоніми також несуть смислове навантаження: спочатку у хлопчика не вірили, ставилися до нього з поблажливістю, але він зумів заслужити повагу.

У систему периферійних поетонімів міцно починають входити реалії сучасного життя: фалероніми (назви орденів і медалей), ергоніми (назви організацій), ктемітоніми (імена товарів окремих підприємств) та ін. Наприклад, у «Wet Magic» («Мокрих чарах») Е. Несбіт ми знаходимо такий ктемітонім: «*Here also are gaunt hoardings plastered with tattered, ugly coloured posters, asking you in red to wear Ramsden's Really Boots ...*» [73].

Створення нових слів у текстах літературних казок Е. Несбіт являє собою дуже цікаве явище. Авторські неологізми, які створені письменницею, є абсолютно новою концептуальною фантастичною сутністю. Авторці необхідно було підібрати такий словесний образ для вираження цих казкових концептів, який володів би адекватною зовнішньою і внутрішньою формою і відповідав би цим концептам. Необхідно зауважити, що нові слова, створені Е. Несбіт у її літературних казках, є стилістичними неологізмами (за термінологією О. Ахманової).

Найбільш продуктивними способами створення нових слів у казках Е. Несбіт є словоскладання. Однак, відмінною особливістю словотворення у казці англійської письменниці у порівнянні з іншими жанрами є те, що частина казкової лексики створюється без допомоги словотворчих моделей, присутніх в англійській словотвірній системі.

Способом словоскладання утворено зокрема слова *ugly-coloured*, *Moon-calves*, *Wensleydale*, *Winifred*, *Wormwood*, *the Cockatrices*, *a Dragon-fly* як-от у казці «Wet magic»: *Here also are gaunt hoardings plastered with tattered, ugly-coloured*

posters, asking you in red to wear Ramsden's Really Boots... [73]; And immediately a voice from outside called «Rube-Reuben-drat the boy, where's he got to?» – and the little spangled intruder had to go [73].

Гумор, який часто у Несбіт набуває форми пародії, походить від суміші едвардіанського сленгу та формальних архаїзмів, як, наприклад, коли Роберт, герой казкового оповідання «Five Children and It» («П'ятеро дітей і чаклунство») намагається говорити «правильною» мовою історичного роману із сером Вульфріком де Талботом, таким чином:

«And yesterday we wished for wings, and we got them, and we had a ripping time to begin with»

«Thy speech is strange and uncouth», said Sir Wulfric de Talbot.

«Repeat thy words – what hadst thou?»

«A ripping – I mean a jolly – no – we were contented with our lot – that's what I mean; only, after that we got into an awful fix»

«What is a fix? A fray, mayhap?»

«No – not a fray. A – a – a tight place» [73].

Аналіз текстів казок Е. Несбіт дає підстави стверджувати, що письменниця майстерно використовує багатство літературної мови, водночас створюючи безліч авторських неологізмів, орфографічних та пунктуаційних новацій, нерідко дивні за своєю організацією та структурою.

Частотність використання Е. Несбіт образно-виражальних засобів, вжитих в аналізованих казках, наведено у Додатку Б.2. Було виявлено 54,5 % синонімів, 23,4 % неологічної лексики та 22,1 % демінутивів.

2.2.4 Синтаксичні засоби у казках Е. Несбіт

Синтаксис у казках Е. Несбіт має свої особливості, оскільки тяжіє до літературної англійської мови. Так, слід відзначити надмірне вживання довгих речень, що не є властивими для мови літературної казки для дітей.

Продемонструємо це прикладами з тексту казки «Зачарований замок» («The Enchanted Castle»): «*But in the morning Matilda's head felt strangely clear; only when she came down to breakfast full of plans for helping the King, she found that the Cockatoucan must have laughed in the night, for the beautiful Palace had turned into a butcher's shop, and the King, who was too wise to fight against Fate, had tucked up his royal robes, and was busy in the shop weighing out six ounces of the best mutton-chops for a child with a basket.*» [73, с. 30].

Важливим синтаксичним засобом, яким користувалася Е. Несбіт у казках, є парцеляція. Парцеляція – це прийом, що полягає у навмисному розчленуванні речення на кілька частин й оформленні цих частин як самостійних синтаксичних одиниць. Парцеляція має здатність увиразнювати художній текст, звертати увагу на певних деталях опису, роблячи наголос на значущості тих чи інших моментів висловлювання, найважливіших з авторської позиції. Прикладом парцеляції у досліджуваних казках Е. Несбіт є: «*Bah! it is like sand in the mouth – of a dryness! Is it possible this pleases you?*» [73].

У казках англійської письменниці використовуються різні виражальні засоби синтаксису. Особливе місце займає діалог. Діалог – це процес мовного спілкування між двома або більше особами, у літературі – персонажами. Він також є основною формою розмовного різновиду загальнонародної мови в якій найбільш яскраво проявляється його комунікативна функція. У казках Е. Несбіт велика кількість цікавих і незвичайних діалогів.

Наприклад, у казці «Зачарований замок» («The Enchanted Castle») письменниця вибудовує низку діалогів:

«*We ought to have some sort of play to keep us going through the holidays,*» said Kathleen, when tea was over, and she had unpacked and arranged the boys' clothes in the painted chests of drawers, feeling very grown up and careful as she neatly laid the different sorts of clothes in tidy little heaps in the drawers. «*Suppose we write a book.*»

«*You couldn't,*» said Jimmy.

«*I didn't mean me, of course,*» said Kathleen, a little injured; «*I meant us.*»

«*Too much fag,*» said Gerald briefly.

«If we wrote a book,» Kathleen persisted, «about what the insides of schools really are like, people would read it and say how clever we were.»

«More likely expel us,» said Gerald. «No; we'll have an out of doors game – bandits, or something like that. It wouldn't be bad if we could get a cave and keep stores in it, and have our meals there.» [72].

Для даного діалогу характерна наявність розмовних елементів (наприклад, *too much fag*) і велика кількість неповних синтаксичних структур, як от: *«More likely expel us»*.

У діалогах казок Е. Несбіт використано найбільшу кількість засобів посилення прагматичного потенціалу висловлення з метою максимально ефективного впливу на адресата.

Приведені нами діалоги у тексті казок Е. Несбіт не одиничні. Багато казок письменниці в основному побудовані на діалогах, у яких широко використовуються розмовні елементи мови. Діалогові репліки відрізняються простотою. Найчастіше використовуються односкладні речення, а також різні види неповних речень. У цьому випадку варто навести діалог між королем і королевою з казки Е. Несбіт *«The prince, two mice, and some kitchen maids»* («Принц, дві миші та кілька покоївок»), в якому мова йде про прислугу для маленького принца:

«Oh dear! oh dear!» said the Queen; «this is dreadful! A kitchen maid!—and a lady with four feet and no hands!»

«At least we are not likely to have a kitchen maid with less than two hands,» said the King.

«We might arrange only to have titled kitchen maids,» said the Queen timidly.

«The very thing,» the King answered: «that would make the love affair all that one could wish. But there's still the marriage.»

«Of course he'll marry the lady he loves.»

«It's not the way of the world,» said the King. «At any rate, let's hope he'll love the lady he marries. Otherwise –»

«Otherwise what?» said the Queen» [73].

Ще одним стилістичним засобом, який часто зустрічається на сторінках казок Е. Несбіт, є каламбур. Так, герой казки «The Phoenix and the Carpet» («Фенікс і килим»), Роберт, описує корову, що прямувала у королівство чарівним килимом – «remunerating creature», створюючи каламбур між словами «remunerating» та «ruminating». А коли Антея, бажаючи бути такою ж розумною, як її батьки, каже, що хоче «futile brain», а не «fertile brain».

Що стосується технік Е. Несбіт для передачі гумору, їх по перше, можна ідентифікувати як алітерацію та повторення, які, доведені до крайнього рівня, забезпечуючи різні непорозуміння і нісенітницю; цей літературний засіб вона використовує для розваги читачів. Це можна продемонструвати жартом над іменами, запозиченого з епізоду «Grown Up» з твору письменниці «Five Children and It» («П'ятеро дітей і чаклунство»), коли діти бажають, щоб їхній менший брат якнайшвидше виріс: *«How often am I to tell you that my name is Hilary or St Maur or Devereux? — any of my baptismal names are free to my little brothers and sisters, but not «Lamb» — a relic of foolishness and far-off childhood», «The grown up Lamb (or Hilary, as I suppose one must call him)», «the Lamb (or St Maur)», «the grown up Lamb (otherwise Devereux)», «the Lamb, whom I must try to remember to call St Maur»* [72].

Таким чином, у літературних казках Е. Несбіт майстерно використовує різноманітні образно-виражальні прийоми. Досконале володіння засобами увиразнення художнього мовлення допомагають письменниці виразити розмаїття фантастичної оповіді й внутрішнього світу казкових персонажів через авторське «Я», крізь призму підвищеної емоційності, схильності до ірраціональності та контрастів. У способах словотворення, лексико-синтаксичної сполучуваності понять Е. Несбіт майстерно оживляє казкові образи, які краще і доступніше пояснюють маленькому читачеві життя, допомагають осмислити філософські категорії «добро» і «зло».

2.3. Особливості передачі казково-фантастичних компонентів у казках

Е. Несбіт:

2.3.1 Вербальне вираження казкової природи

У казках Е. Несбіт присутні неймовірні перевтілення, чаклунства, магія, подорожі у часі. Для прикладу звернемо увагу на концепт подорожі у часі та ідеї магії, які виникають у результаті дитячих фантазій героїв казок Е. Несбіт. Причина, через яку подорож у часі стала такою популярною темою у дитячій фантазії полягає у тому, що багато письменників у своїх творах ставляться до часу так, ніби він не є лінійним і дитячі персонажі не сприймають час як абстрактну сутність.

Так, основний час у творі «The Story of the Amulet» («Історія амулета») стоїть на місці, поки діти подорожують у другорядному часі: вони повертаються додому точно у ту ж мить, коли вони вирушали у подорож. Щобільше, одночасність первинного та вторинного часу ще більш очевидна у циклі «The House of Arden» («Будинок Ардена»), коли Молдівар висловлює прохання Едреду стати на стрілку годинника маргаритки, щоб зупинити первинний час. Поки Ельфріда не бере участь у пригоді до Арден Хіллу, а Едред не помічає її відсутності: *«She ran upstairs, through the attic and the pigeons noises, back into her own times, and went down and found Edred sitting on the second hand of the daisy clock; and he did not believe that she had been away at all. For all the time she had been away seemed no time to him [76].*

Elfrida told Edred the whole story, and at first he did not believe a word of it.

«But it's true, I tell you», said she.

«You don't suppose I should make up a whole tale like that, do you?»

«No», said Edred. «Of course, you're not clever enough. But you might have read it in a book» [76].

Змусивши основний час зупинитися, герої переживають пригоди вторинного часу, де Е. Несбіт, як і інші автори фантастичних казок про подорожі у часі, уникає проблем, які можуть виникнути через відсутність персонажів (наприклад, Льюїс «Лев, відьма і шафа» («The Lion, the Witch and the Wardrobe») (1950 р.). Люсі їде до Нарнії, а коли повертається додому, усвідомлює, що близьких людей непокоїть її відсутність; проте старші брати не помічали цього і глузували з неї, бо вона не може добре грати у хованки.

Ще одним казковим образом і елементом дитячої фантазії у казках Е. Несбіт слугують двері. Образ дверей дає змогу письменниці побудувати міст між первинним і вторинним світом. Використання дверей відіграє фундаментальну роль у подорожі у часі у казці «The Story of the Amulet» («Історія амулета»), де четверо юних героїв мають пройти крізь створену арку і враз перенестися в іншу історичну епоху. Едред і Ельфріда можуть подорожувати у часі, лише якщо вони знайдуть двері в Арденському замку та пройдуть крізь них; оповідач інформує читача, що у цьому замку є п'ятдесят сім дверей, однак тільки одні з цього каскаду дозволять героям потрапити у вторинний світ. Однак ці двері не завжди видимі, щоб знайти їх, брати повинні добре поводитися один з одним протягом трьох днів. Тим самим, персонажі казок демонструють як боротися з труднощами та знаходити «вихід» у ситуаціях, в які вони потрапляють.

У казковій оповіді «The Lion, the Witch and the Wardrobe» («Лев, відьма і шафа») Е. Несбіт переказує фантастичну історію про те, що існує прохід у казковий вторинний світ – гардероб, який відкривається не для всіх охочих. Коли Люсі повертається зі своєї першої пригоди у Нарнії, перетнувши чарівні двері гардеробу, їй ніхто не вірить, і коли її брати заглядають, вони знаходять лише одяг і задню панель; пізніше, коли діти входять до шафи, всі вони нарешті потрапляють до Нарнії.

Не надто «екстремальним» варіантом переходу у потойбічне життя є сон, який є частою темою подорожей у часі. У випадку, коли автор використовує мотив сну, що періодично повторюється протягом усієї оповіді. Автор змальовує джентльмена з казки «The Story of the Amulet» («Історія Амулета»), який нерідко

відчуває провину, докори чи сумніви під час своїх подорожей у часі з чотирма дітьми та не впевнений снилося йому це чи ні.

У книзі «The Magic City» («Чарівне місто») Е. Несбіт дає дуже вагомий приклад використання сну у ролі дверей, проходу в інший світ. Коли Філіп перебуває у чарівному місті, яке він побудував і виявляє бажання, щоб його сестра Хелен також перенеслася туди, героїня з'являється і пояснює йому, як вона потрапила в цю реальність, де дозволено бути лише Філіпу та його зведених сестрі Люсі. Наступний уривок дає пояснення Хелен:

«But how did you get here» , said Philip in Helen's arms on the island.

«I just walked at the other side of a dream» , she said; «how could I not come, when the door was open and you wanted me so?» [76].

«Oh, Helen! Where is Mr. Graham; won't he hate your coming away from him?»

«He's gone through a dream door too» , she said, «to see Lucy. Only he doesn't know he's really gone. He'll think it's a dream, and he'll tell me about it when we both wake up»

«I don't understand about time» , said Philip firmly, » and I never shall» [76].

Отже, можна дійти до висновку, що чарівний перехід між реальним та альтернативним світом часто можливий лише за допомогою месенджера або путівника, який допомагає героям подорожувати у часі та просторі, а посередником між двома різними світами може бути фея або тварина, що говорить (фантазії Е. Несбіт створюють для читачів яскраві картини з життя тварин, їхні розмови: «The Phoenix and the Carpet» («Фенікс і килим»), «Чарівне місто» («The Magic City»).

В інших казкових творах Е. Несбіт є чимало інших прикладів вербального вираження казкової природи: перетворення принцеси на мишеня, вогняні дракони, літаючий килим та ін.

2.3.2 Образи незвичайних тварин та ситуацій

Образи тварин у літературі – це свого роду дзеркало самосвідомості. Самовизначення людства деякою мірою пов'язано з його відношенням до царства тварин, так як межі культури проходять саме там, де людина виокремлює себе від природи, встановлює свідоме відношення до вищих представників, співвідносить себе з найближчими сусідами та родичами у Всесвіті. Літературні твори Едіт Несбіт насичені безліччю образів тварин, до яких головні герої відносяться відповідно: «*Then the Princess had a truly good heart: She was always kind to her pets. She never slapped her hippopotamus when it broke her dolls in its playful gambols, and she never forgot to feed her rhinoceroses in their little hutch in the backyard. Her elephant was devoted to her, and sometimes Mary Ann made her nurse quite cross by smuggling the dear little thing up to bed with her and letting it go to sleep with its long trunk laid lovingly across her throat, and its pretty head cuddled under the Royal right ear*» [73, с. 22].

На прикладі видно, як головна героїня піклується та поважає тварин, і у свою чергу, вони відповідають їй взаємністю.

На сторінках літературних казок Е. Несбіт зустрічаємо багато героїв тварин. Нерідко головним героєм у казках письменниці виступають свійські тварини *cat, fox, cock, hen, pig, dog, bull, goose, horse, ass/donkey, frog*, які згадуються у таких казках як «The Story of the Amulet» («Історія про Амулет»), «Five Children and It» («П'ятеро дітей і чаклунство»), «The Magic City» («Чарівне місто»), «The prince, two mice, and some kitchen maids» («Принц, дві миші та кілька покоївок») та ін. У казках Е. Несбіт зустрічаються й інші тварини. Наприклад: *bear, wolf, lion, guinea, pig, elephant, eagle, pigeon, kite, raven, parrot* та ін.

У самої письменниці у будинку було багато собак, які надихали її на створення анімалістичних казок. У творі «Uncle James or the Purple Stranger» («Дядько Джеймс або фіолетовий незнайомец») письменниця зазначає: «*Of course because once the island did not rotate in that side, then later, when there is a hundred whether animals appear, they were all not those sizes. Guinea pig ... was once*

measure from our elephant, and the elephant is cute to machine animal was the size of those deep puff, tiny ... dogs, which ladies worn in muffs» [73].

Окрему увагу заслуговують герої-тварини казок Е. Несбіт, які є чарівними істотами. У цьому випадку у тварин-персонажів спостерігається явне домінування антропоморфного начала, що веде до «відокремлення» тварин від їх природного середовища існування, зі збереженням лише найзагальніших рис анімалістики. Найчастіше подібні характеристики постають як один із ключових аспектів казковості всього твору, а тварини-персонажі у таких літературних казках стають незвичайними; можливе їх проживання на окремій місцевості, «заповідній» території. На наш погляд, певною мірою схожу функцію тварини виконують у тих казках Е. Несбіт, де головний герой стикається не просто зі звіром, здатним творити чудеса, закликати на допомогу різні сили та інших чарівних істот. У казці «The prince, two mice, and some kitchen maids» («Принц, дві миші та кілька покоївок») ми зустрічаємо Великого Білого Щура, який охороняє зачароване котяче око: «*Now that night, when the whole palace was asleep, the Real Kitchen Maid got up and crept out past the sleepy sentinel and went home to her father the farmer and got one of his great white cart horses and rode away through the woods to the cavern where the Great White Rat sits sleeplessly guarding the Magic Cat's eye» [73].*

Іншими чарівними істотами у творах Е. Несбіт є дракони. У казці «The Book of Dragons» («Книга Драконів») автор зображує низку образів казкових драконів, починаючи від мікроскопічних «The Deliverers of Their Country» («Рятівники країни») до гігантських, які можуть поглинути ціле місто «Kind Little Edmund, or The Caves and the Cockatrice» («Добрий маленький Едмонд»): *Ice Dragon, Fiery Dragon, Red Dragon, a very large purple dragon*. Ця книга присвячена Розамунді – не рідній дочці Едіт Несбіт і у епіграфі вона пише: «*To Rosamund, chief among those for whom these tales are told, The Book of Dragons is dedicated in the confident hope that she, one of these days, will dedicate a book of her very own making to the one who now bids eight dreadful dragons crouch in all humbleness at those little brown feet.» [73].*

У творчому доробку Е. Несбіт є багато образів, присвячених не тільки драконам, але й іншим фантастичним істотам, як от: *white-winged Hippogriff*, *Manticora* («*He is yellow, with the body of a lion and the face of a man*»), *Rocking Horse*, *elephant Fido*, *Lacertida* («*It was a tiny lizard, about half an inch long—with scales and wings*»).

Письменниця мальовничо зображає також і природу: ліс, гори, океан. Е. Несбіт розповідає маленьким читачам про різні природні явища та катаклізми (гравітація, землетрус, дощ, злива). У казках знаходимо влучне використання метафор про чудові пейзажі: *the vast forests of green trees, something like bamboos; whose fruit the people ate; the forest, whose leaves were a hundred times as big as the King himself; the trunks of the trees as big as whole countries; the largest forest shake and shiver; a giant figure came out into the forest of bamboo like trees* [73].

Магічним у казках англійської письменниці є те, що природа виступає повноправним персонажем. Так, у казці «*The blue mountain*» («Блакитна Гора») неживий природний об'єкт (гора) оживає і здатна пересуватися. Вона одягнена і взута, як людина, розмовляє і бере участь у житті інших казкових героїв: «*And next morning there was a rustling and a swaying of the trees, and the Blue Mountain came striding over the tall tree tops, bending down the forest as she came on colossal black legs and massive shoes with monstrous ankle straps. Each shoe was big enough to have crushed a hundred Tonys at one step. So he hid in his cave, and presently knew by the shaking of the ground, like an earthquake, that the mountain had sat down.*» [73]

Таким чином, у літературних казках Е. Несбіт було виявлено казково-фантастичні компоненти, вербальне вираження казкової природи, образи незвичайних тварин та ситуації в які потрапляють герої художніх творів письменниці.

Висновки до Розділу 2

Вагоме місце в англійській літературі займає Едіт Несбіт – англійська письменниця і поетеса, автор та співавтор понад 60 творів художньої літератури для дітей і дорослих. Її творчість охоплює велику кількість жанрів, стилів і напрямів: реалізм, романтизм, прозу, поезію, гумор, сатиру, філософську фантастику.

Е. Несбіт визнають класиком англійської казкової літератури, яка продовжила казкову традицію XIX ст. Письменниця створювала казки, поєднуючи чудеса і дивовижні пригоди із самими звичайними та буденними речами. Е. Несбіт слід вважати новатором літературної казки тому, що за її сприяння однією з характерних рис дитячої англійської літератури XIX століття стала поява образу дитини у ролі центрального персонажа. Це стало яскравою особливістю, властивою для літературної діяльності Е. Несбіт. Вона стала розповідати правду-яка-вона-є, що робили досі лише у дорослих романах. І завжди Едіт Несбіт не просто розважає дітей, а говорить їм щось дуже важливе – часто з іронією та добрим англійським гумором.

Літературна казка Е. Несбіт – багатопланове явище, але для неї характерні певні риси, що дозволяють вважати її особливою модифікацією жанру літературної казки, як от: виражений ігровий початок, розвиток дії на широкому культурному фоні, часто – у «загально-культурному» просторі, діалектична взаємодія між мовними пластами, між вчинками персонажа і його рольовим очікуванням, діалог і логічна гра як двигуни сюжету.

Казки Е. Несбіт вирізняє інтонація, оригінальні зав'язки сюжетних ліній і образотворча техніка, а також часта присутність принців і принцес в її казках. У загально-культурний простір Несбіт потрапляють книги її улюблених письменників та їх герої. Ігрове начало у казках письменниці виражено яскраво, вона широко застосовує логічну гру як двигун сюжету. Якщо до освітньої функції

казки Несбіт ставиться іронічно, то виховна виражена у неї повною мірою, імпліцитно пропагується мораль стоїцизму і людей честі.

Е. Несбіт освоює і використовує у своїх літературних казках композиційну функцію фоностилістичних прийомів, яка розуміється як поява деяких звукових повторів на межі або протягом різних композиційних фрагментів. Завдяки такому «висуненню», фонетично марковані частини виділяються на тлі фонетично нейтральних частин. Письменниця майстерно використовує потенціал фонетичних засобів, як от звуконаслідування, звукові повтори, алітерація, асонанс, ритмічні особливості організації фрази. За частотністю вживання було виявлено, що найуживанішими є ритмічна організація фраз (39 %) та, на які, відповідно, припадає більшість усіх фонетичних засобів увиразнення мови казкових творів Е. Несбіт (Додаток А.2). Друге місце розділили прийоми алітерації (21 %) та звукові повторення (21 %). Менш вживаними є асонанс (19 %).

Авторка майстерно використовує багатство літературної мови, водночас створюючи безліч авторських неологізмів, орфографічних та пунктуаційних новацій, нерідко дивні за своєю організацією та структурою. Частотність використання Е. Несбіт образно-виражальних засобів, вжитих в аналізованих казках досить висока (Додаток Б.2). Було виявлено 7 % синонімів, 16 % неологізмів та 77 % демінутивів.

У літературних казках Е. Несбіт було виявлено низку казково-фантастичних компонентів, вербальне вираження казкової природи, образи незвичайних тварин та ситуації в які потрапляють герої художніх творів письменниці.

РОЗДІЛ 3. ХУДОЖНІ ТВОРИ Е. НЕСБІТ У ФОКУСІ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ СТУДІЙ

3.1. Виразальні можливості тропів та їх відтворення українською мовою

Розглядаючи переклад літературних казок Е. Несбіт важливо наголосити на значущості виразальних засобів, які роблять текст більш емоційним, насиченим, індивідуальним. Слід також звернути увагу на понятті адекватності перекладу виразальних засобів. Адекватність – відповідність вибору мовних знаків мовою перекладу тому виміру вихідного тексту, яке вживається як основний орієнтир під час перекладу. Іншими словами адекватність – це відповідність тексту перекладу меті перекладу, відповідність оригіналу за функцією і виправданість вибору засобів у перекладі.

Е. Несбіт притаманна висока частотність вживання різних виразальних засобів. До виразальної лексики належать епітети, порівняння, метафори. Вони утворюють низку понять, які «вже поетичні самі по собі» (І. Франко), наприклад: *silver embroidery, gleaming glowing jewels, gold armour, pretty hearts* та ін.

У художньому тексті літературних казок естетичні функції можуть виконувати фонетичні, словотвірні, морфологічні й синтаксичні мовні засоби. Звукопис у казках, суфікси емоційної оцінки, проєкція граматичних категорій на семантику тексту, використання звертань, обірваних речень, слів речень – усе це створює не лише естетичний смисл, але й чималі труднощі під час перекладу [34, с. 6].

Професійний перекладач користується різними способами передачі, властивих оригіналам казкових творів, стилістичних прийомів, щоб надати тексту перекладу більшу яскравість і виразність. У перекладача є вибір: або спробувати скопіювати прийом оригіналу, або, якщо це неможливо, створити у процесі перекладу власний стилістичний засіб, що несе схожий емоційний ефект. Це –

принцип стилістичної компенсації, про який І. Чуковський зазначав: не метафору треба передавати метафорою, порівняння порівнянням, а усмішку – усмішкою, сльозу – сльозою і так далі. Для перекладача важлива не стільки форма, скільки функція стилістичного прийому у тексті. Це означає певну свободу дій: граматичні засоби виразності можливо передавати лексичними та навпаки; опустивши непередаване українською мовою стилістичні явище, перекладач поверне «недолік» тексту, створивши в іншому місці тексту – там, де це найзручніше – інший образ, але схожої стилістичної спрямованості [цит. за: 44, с. 298].

Переклад метафор належить до стилістичних особливостей перекладу. У разі, якщо у мові перекладу правила сполучуваності та традиції вираження емоційно-оцінної інформації збігаються з мовою оригіналу, може застосовуватися повний переклад (калькування). Для традиційних культурних образів (як правило, біблійних і історичних) можуть бути використані традиційні відповідності, але їх кількість невелика. Найчастіше відбувається заміна (частини мови, порядку слів – структурне перетворення), додавання / опущення, традиційний відповідник (аналог).

Для вираження неприязні або грубості авторка вживає метафору *old cow* (стара корова), яку вона використовує стосовно негативних персонажів. Перекладач застосував калькування.

«I heard Aunt Selina telling mother the weather wore her nerves to fiddle strings. That just meant she was cross.» [73]. – *«Я чув, як тітка Селіна розповідала матері, що погода втомила її нерви струни. Це просто означало, що вона розсердилася.* Вдаючись до перекладу складного метафоричного вислову *weather wore her nerves to fiddle strings*, перекладач використовує структурне перетворення: *погода втомила струни її нервів*, а наступне речення пояснює фізичний стан тітки Селіни.

У літературних казках метафора використовується на рівні з іншими засобами виразності, яка є складовою багатьох образів. Іноді через традиційні особливості сполучуваності метафора при перекладі піддається трансформаціям.

Так, наприклад, при перекладі метафоричного виразу *barkling laugh* перекладач добирає український відповідник *гавкаючий сміх*: «*Christmas pudding. But there – what’s the use of talking – that bird would barkling laugh if it were fed on dog biscuits*» [73]. – *Різдвяний пудинг. Але там який сенс говорити цей птах видав би гавкаючий сміх, якби його годували собачим печивом.*

Інтерес представляють метафори, які викликають певні труднощі при перекладі. Яскравими прикладами є висловлювання Е. Несбіт, які вона використовує для характеристики деяких казкових героїв. Тих, до кого письменниця ставиться тепло, або з певним співчуттям, вона називає: *poor little thing* (бідолаха), *poor lamb* (бідне ягнятко), *sweetie pie* (ласий шматочок), *silly little fool* (дурненька), *little brute* (грубіян). У наведеному прикладі нижче перекладач використав об’єднання речень: *And Mother said, «My poor lamb! I don’t wonder your head aches, after all those sweet things.»* [73]. – *І мама сказала: «Моє ягнятко, мене не дивує, що у тебе болить голова після всіх цих солодких речей».*

Більш образні метафори використовуються для опису почуттів казкових героїв. Перед перекладачем стоїть задача настільки, наскільки можливо передати переживання героїв. Проаналізуємо деякі з метафор, завдяки яким читач може відчувати душевний стан героїв у той чи інший момент оповіді:

I don't mind telling you, my heart sank when I was told I was nursing her. – *Говорю вам, моє серце завмерло, коли мені сказали доглядати за нею.* (Варіантний відповідник)

her heart melted within her – *серце тануло від любові* (генералізація)

And she shivered with delightful anguish. – *Вона тремтіла від туги.* (Варіантний відповідник, опущення)

У першому прикладі для передачі метафори *my heart sank* перекладач використав україномовну метафору, яка має схоже значення: *моє серце завмерло, хоча можна було сказати моє серце стислося/розбилося*. Читач все одно розуміє, що мова йде про сильне душевне переживання героїні.

Розгорнуті метафори відіграють велику роль у фантастичних казках Е. Несбіт, вони дозволяють авторці яскраво, точно передати почуття,

переживання та емоції реальних та вигаданих казкових персонажів: *Her eyes were heavy with tears.* – Її очі були повні сліз. Перекладач вдався до конкретизації, замінивши слово «тяжкий» на «повні», що більш точно передає сенс фрази. Цією метафорою автор передає стан королеви з казки «Melisande or, long and short division» («Принцеса Мелісанда та інші казки») у процесі поцілунку своєї маленької донечки, яку зачарувала зла фея на те, щоб у неї не росло волосся. *And she shivered with delightful anguish.* – Вона тремтіла від туги. Ця метафора передає тугу принцеси за батьком, з яким її розлучила ще у дитинстві чаклунка.

Сенс наступної метафори *Don't count your chickens* використаної Е. Несбіт у творі «The Book of Dragons», яка у словнику має більше слів звучить так: *Don't count your chicken before they hatch* і полягає у тому, щоб герой не поспішав з висновками і зачекав на результат. Тим часом, перекладач також скоротив прислів'я під час перекладу казки і використав аналог, що є виправданим, оскільки для україномовного читача таке трактування є більш зрозумілим і звичним – *не кажи «гоп»* (поки не перескочиш):

And he said to his Nurse: «People will love me now I've made such a lot of pretty new laws for them.» But Nurse said: «Don't count your chickens, my dear. You haven't seen the last of that Dragon yet.» – Тепер народ любитиме мене, я ж бо придумав стільки гарних законів для нього! – сказав він нянечці. А вона зауважила: – Не кажи «гоп», любий. Ти ще не покінчив з драконом...

На основі наведених прикладів можна зробити висновок, що метафора посідає значне місце у казкових творах Е. Несбіт. Завдяки їй письменниця з легкістю передає почуття героїв, їх роль у творі, їх ставлення, а читачеві, своєю чергою, дозволяє просто зрозуміти сенс, відчувати все те, що хотіла донести. Попри те, що переклад метафор з англійської на українську мову досить складний процес, він повинен бути адекватний, адже саме виразні засоби дозволяють жваво й образно зобразити думку і привернути увагу адресата до найбільш яскравих деталей. Метафори у казках Е. Несбіт та способи їх перекладу наведені у Додатках В та В.2.

Ще одним частотним виражальним засобом у дитячих творах Е. Несбіт є епітети. Автор вживає такі яскраві епітети як *wreck that is our travel, shitty novel, magic hands, stares mournfully, bleach drinking view* та ін.

Розглянемо особливості використання англійською письменницею епітетів у текстах її дитячої збірки «The Book of Dragons» («Книга Драконів»): *very grave-looking gentlemen (страшенно серйозні пану), the grave gentleman (страшенно серйозний пан), red robes (червоні мантії), gold coronets (золоті діадему), subdued green light (приглушене зелене світло), lace collar (мережевний комірець), seedy cake and plummy cake (містечки)* [73]. Або в іншому прикладі:

У наведених прикладах при перекладі епітетів використано не тільки дослівний переклад, але й варіантний відповідник, емпіфізацію, опущення. Складність перекладу епітета збільшується пропорційно образності, яку він висловлює. Різновидом метафори є метафоричний епітет – художнє означення, яке образно характеризує якийсь предмет чи явище. Переклад метафоричних епітетів пов'язаний з певними труднощами, оскільки конотації характерні для англійської мови можуть ускладнити сприйняття тексту українським читачем. Отже, при розбіжності семантики метафоричних епітетів в англійській і українських мовах образність тексту перекладу досягається за допомогою інших засобів:

*And she shivered with **delightful anguish**.* – Вона тремтіла від *туги*.

При перекладі англійських лексем *delightful* та *anguish* вжито таку перекладацьку трансформацію як опущення та вибір варіантного відповідника.

Розглянемо вираз «*black-and-tan dog*», що у прямому сенсі означає чорний з рудими підпалинами. Проте перекладач вирішив застосувати цілісне перетворення, замінивши на «кімнатні песики».

Ідіостиль письменниці формується мовними засобами, передусім словами різних лексико-граматичних класів, із поміж яких значне стилістичне навантаження несуть як повнозначні частини мови (іменники, дієслова, прикметники), так і несамотійні морфеми (прислівники, частки), хоча

периферійність останніх у системі частин мови й незмінність не завжди сприяє максимальному стилістичному навантаженню у художньому дискурсі.

Порівняння є елементом оцінної діяльності з одного боку, і універсальним способом переосмислення значення слів з іншого [6]. Як справедливо зауважує А. Гловня, за допомогою цього мовно-стилістичного засобу письменник має можливість виразити національно-культурну специфіку ментальності й характеру певного етносу [6]. Саме така особливість порівняння зумовлює частотність його застосування у літературних казках Е. Несбіт.

Порівняння у дитячих творах Е. Несбіт є широко-вживаним стилістичним засобом характеристики людини, її зовнішності, внутрішнього стану, рухів, мовлення, дій тощо. Стилістичне значення порівнянь полягає в емоційній насиченості та експресивності створених автором цілісних художніх образів.

Найбільш частотними у текстах дитячих творів Е. Несбіт є порівняння, в яких використані службові слова *like* та *as*. Відмітимо, що стилістичному прийому порівняння зі службовими словами *like* та *as* основна увага приділяється не так імплікації, що передається цими словами, скільки специфіці функціонування того чи іншого порівняльного звороту у цілому або функції порівняння у художньому тексті:

The bird had a yellow crest like a cockatoo and a very large bill like a toucan [73]. – *Птах мав жовтий гребінь, як какаду, і дуже велику купюру, як у тукана.*

Розглядаючи засоби художньої виразності, особливо порівняння, слід зазначити, що Е. Несбіт майстерно вживає їх у всіх своїх казкових творах. Кращі казки письменниці насичено безліччю засобів художньої виразності, які надають творам особливе стилістичне забарвлення, з деякою недбалістю діалогової мови та фантастичністю описів.

Вже з першого абзаца казки «The cockatoucan or great aunt willoughby» («Какадукан або велика тітка Уіллоубі») письменниця вживає образне порівняння сучасних освічених людей з маленькими дикунами, які не вміють користуватися вигодами цивілізації і все роблять лише за природної необхідності забезпечення фізіологічних потреб: *It was not the usual washing, which makes you clean and*

*comfortable, but the «thorough good wash,» which makes you burn and smart till you wish you could **be like the poor little savages** who do not know anything, and run about bare in the sun, and only go into the water when they are hot [73].* – Це було не звичайне прання, яке робить вас чистим і комфортним, а «ретельне хороше прання», яке змушує вас горіти і мудрувати, поки ви не захочете бути **схожими на бідних маленьких дикунів**, які нічого не знають і бігають голими на сонці і заходите в воду тільки тоді, коли їм спекотно. При перекладі вжито український еквівалент, тобто має місце калькування.

Наведемо такий приклад із книги Е. Несбіт: *A trumpet is **like a dinner bell** to a Dragon, you know.* – Труба це як **дзвоник для обіду** Дракона, ти знаєш. При перекладі даного порівняння вжито описовий переклад.

Проаналізуємо інший приклад вживання порівняльної конструкції Е. Несбіт та спосіб її перекладу українською мовою: *Her cheeks were red with rage and her eyes shone **like glass with fury** [73].* – Її щоки почервоніли від люті, а очі блищали **від люті, як скло**. Порівняння погляду героїні з склом є дуже вдалим, оскільки допомагає передати злість. У перекладі маємо перестановку елементів порівняльної конструкції.

Цікаве авторське порівняння зустрічаємо у наступних рядках книги Е. Несбіт «The Book of Dragons»: *And then Anthea slipped away to the cupboard under the stairs where the brooms and dustpans were kept, and the rosiny fire-lighters that smell so nice and **like the woods** where pine-trees grow. [73].* – А номім Антея вислизнула до шафи під сходами, де зберігалися віники та смітники, і камінчики-вогники, які так приємно пахнуть і **нагадують ліс**, де ростуть сосни. У цьому випадку ми бачимо використання заміни, а саме заміни словоформи.

При відтворенні даних порівнянь в українському варіанті книги вжито прямий відповідник: *like an ice-lighthouse* – наче крижаний маяк, *so big as its mother* – таке велике, як його матір.

Калькування вжито при передачі порівняльної конструкції й у наступному прикладі: *He always had himself described in the Census and the Palace Reports **as a «powerful man of middle height»**, though he was nowhere near the middle height, and*

no more powerful than other people [73]. – Він завжди описував себе в Переписі та Палацових звітах як «могутню людину середнього зросту», хоча він був далеко не середнього зросту і не могутнішим за інших людей.

У перерахованих прикладах сполучники *like* та *as* позначають приблизну подібність предметів і тому порівняння, що приєднуються цими сполучниками, маються на увазі у мові як приблизні, умовні, а ця умовність, своєю чергою, підкреслює їх виразність. Такі сполучники є найбільш характерними для текстів дитячих творів Е. Несбіт.

Порівняння зустрічаємо у творі одного із розділів книги Е. Несбіт «The Book of Dragons» («Книга Драконів»), яке поєднується з сполучником *than*: *The Blue Bird sang more sweetly than ever...* – Пісня синьої птахи зазвучала ще чистіше. (опущення)

The red wings were bigger than the white ones... – Білі крила були, хоч менші, та сильніші за червоні ... (перестановка)

you know more about Rotundia than anyone there did – то тепер ви знаєте про Ротрундію більше за будь-якого ротундійця (конкретизація)

Переклад порівняння проілюстровано у такому реченні: *They were charmed with the furniture, and the refining touch of a woman's hand drew them like a magnet* [73]. – Вони були зачаровані меблями, і тонкий дотик жіночої руки притягувало їх, як магніт.

За допомогою даного порівняння Е. Несбіт звертає увагу читача на силу чар господині Кловер Хіла, які приваблювали усіх і викликали водночас страх і покору: *and far away over the brown plain of the carpet they saw a great thing like a square mountain* [73]. – і далеко, на коричневій рівнині килима, вони побачили величезну споруду, подібну до квадратної гори.

Дуже оригінальне порівняння вжито у реченні, де колір одягу героя перегукується із кольором світанкових хмар: *and never to come back unless I could come dressed in something like the colours of the clouds at dawn* [73]. – і ніколи не повертатися, якщо я не можу прийти одягнена у щось на зразок кольорів хмар на світанку.

Серед великої кількості порівняльних конструкцій заслуговують на увагу приклади із збірки казок «The Book of Dragons»: *Your child will have **hair as golden as your crown, eyes as blue as your sapphires. The red of your rubies will lie on its lips, and its skin will be clear and pale as your pearls. Its soul will be white and sweet as your lilies, and your diamonds will be no clearer than its wits.*** [73].

В українському перекладі на граматичному рівні маємо перестановку та членування речень, а на лексичному калькування при відтворенні вжитих у мові оригіналу порівнянь: *Твоє дитя матиме золоте, як твоя корона, волоссячко, як сапфіри, очі, а червіль твоїх рубінів ляже дитяті на вуста. Його шкіра сяятиме білістю, як твої перли, а душа буде чиста і ніжна, як біла солодка лілея. Діаманти ж твої не зрівняються блиском з його ясним розумом.*

При перекладі простої порівняльної конструкції *like a ball* у наступному реченні сполучник *like* опущено: *And with that he curled himself up **like a ball** in the shadow of a wet sea weedy rock, and went to sleep, for he was tired out with his long journey* [73]. – *І з цими словами він згорнувся клубочком у мокрій тіні, зарослої водоростями скелі і заснув, бо втомився від довгої подорожі.*

Таким чином, порівняльні конструкції виступають однією з виразних ознак поезики дитячих творів Е. Несбіт. Вони допомагають розширити межі художнього опису, суттєво увиразнити індивідуальну авторську оповідь, надаючи їм додаткових семантично-стилістичних відтінків. Естетично ускладнюючи створений художній твір, порівняльні конструкції забезпечують його цілісність.

Детальний аналіз засвідчив, що багато порівняльних конструкцій у казкових творах є індивідуально-авторськими та вживаються для опису героїв, психологічного стану, вираження почуттів, емоцій, переживань і особистого світовідчуття.

Мова Е. Несбіт характерна тим, що складна метафорична різноманітність та складні індивідуально-авторські порівняння є виразником її поезики та органічно входять у мову оповідача й численних героїв. Порівняльні конструкції дають письменниці можливість представляти світ у несподіваних емоційно-поетичних

ракурсах і тим самим розкривати суть речей, відносин, почуттів. Порівняння у казках Е. Несбіт та способи їх перекладу наведені у додатку Г і Г.2.

Як свідчать наведені приклади, у більшості випадків у процесі перекладу порівнянь перекладач вдається до калькування (12 %), тобто підбирає точний відповідник у мові перекладу, і опущення (11 %). Меншими за частотністю вживання є описовий метод, перестановка, конкретизація, які займають 9 %, додавання – 8 %, генералізація і компенсація – 7%, смисловий розвиток – 6 %.

3.2. Особливості перекладу казок Е. Несбіт українською мовою

Будь-яка казка, що виникає в умовах однієї національної культури, володіє насиченим культурологічним змістом: ім'я героя художнього твору, топографічні назви, мовні засоби. Таким чином, казка як вид літературного твору наділена чи не найбагатшим арсеналом засобів художнього впливу: епітети, порівняння, фразеологічні звороти. Потенційна різниця мовного менталітету визначає ступінь експресивності мов. Так, український переклад носить більш емоційний і яскравий характер, ніж оригінал англійською мовою.

Культура вбирає у себе весь спектр природних, соціально-економічних, етнографічних і мовних чинників, властивих нації. Отже, у казці закладено багатогранний національно-культурний потенціал, представлений національною мовою. По суті, національна мова служить особливим будівельним матеріалом для втілення картин народного життя. Саме за допомогою мовних засобів автор розкриває національну самобутність свого твору, тим більше казки.

У мові є словесні одиниці, національно-культурний компонент яких закладено в семантиці. Це реалії, прецедентні імена, антропоніми та топоніми, звертання, фразеологічні звороти, приказки й прислів'я та ін., тобто безеквівалентна лексика. В. Яблочнікова безеквівалентну лексику визначає як лексичні одиниці, що слугують для вираження понять, що є відсутніми в іншій культурі та мові, лексика, що відноситься до особливих соціокультурних

елементів, характерних лише для певної національної культури, а також лексеми, які «не мають перекладу на іншу мову одним словом, не мають еквівалентів за межами мови, до якої вони належать» [47, с. 251]. Основною проблемою перекладу безеквівалентної лексики залишається відсутність єдиної її класифікації, проте в основу всіх наявних класифікацій покладено предметний принцип. Тому безеквівалентна лексика – це слова, що служать для відтворення реалій, відсутніх в іншій культурі та в іншій мові [36, с. 153]. Переклад такої лексики вимагає від перекладача творчого підходу і глибоких знань лінгвокраїнознавства при перекладі її на іншу мову.

Безумовно, переклад літературних казок Е. Несбіт повинен враховувати специфічні для англійської культури способи інтерпретації фактів, явищ і процесів, які знайшли місце в її казках. У тексті перекладу англійських казок письменниці на українську мову дані компоненти повинні бути адекватно відображені, оскільки у них міститься інформація про характерні риси вихідної культури, тобто культури британців – народу, яскравим представником якого є Е. Несбіт. Крім того, переклад казкових творів повинен враховувати особливості нового реципієнта, якому він адресований, що ставить питання про культурну адаптацію тексту перекладу літературної казки. Усе зазначене вище актуалізує значущість проблем, пов'язаних зі збереженням і передачею національно-культурної інформації, що міститься у досліджуваних казках британської письменниці.

Таким чином, переклад фантастичних казок Е. Несбіт означає не просто переклад з однієї мови (англійської) на іншу (українську), а й відтворення реалій «однієї культури на іншу мову». Збереження національного колориту Великобританії у художньому творі (казки особливо) є необхідною умовою при перекладі англійських казок на українську мову.

Особливості перекладу казкових творів Е. Несбіт укладаються у передачі їх образності. Це перша складність при перекладі казки. Якщо перекладач не зумів передати живий, емоційний образ оригіналу, або якщо він замінив конкретний

образ більш складним, більш абстрактним, переклад вийде не повноцінним і не буде відповідати оригіналу.

Наприклад, у реченні «*Matilda only recognised him, as he stood sadly in the Park, by the crown that stuck crookedly on one of the chimney pots, and the border of ermine along the garden path*» [73] має місце така реалія як *chimney pots*, якої в українській культурі не існує, тому при перекладі її доцільно відтворити за допомогою лексеми *димохід*. У такому разі речення звучатиме наступним чином: *Матильда впізнала його, коли він сумно стояв у парку, тільки по короні, що криво стирчала на одному з димоходів, і по бордюру з горностаю на садовій доріжці*.

Для вербалізації безеквівалентної лексики у казках Е. Несбіт переважають лексичні та лексико-граматичні засоби. Так, для відтворення в англо-українському перекладі *thread paper* перекладач добирає відповідник *паперові сукні*, що робить текст зрозумілим для не англомовного читача: *Her thread paper gowns had to be let out, and let out, till there were no more turnings in left to be let out, and then she had to wear the old ones that Matilda had been wearing, and then to have new ones. And as she got fatter she got kinder, till Matilda grew quite fond of her* [73]. – *Її паперові сукні потрібно було випускати до тих пір, поки не перестали виходити витки, а потім їй довелося надіти старі, які носила Матильда, а потім нові*.

Нерідко перекладач, щоб передати ставлення письменниці до зображуваного чи героя казки, вдається до використання сленгізмів, демінутивів, як от у наступному реченні: «*And, besides, your precious Mamselle won't let us go out alone, as likely as not.*» [73]. – *І потім, ця твоя «французиня» взагалі нікуди не відпустить нас одних, ось побачиш*.

Літературна казка – це авторська казка, і тому у ній, на відміну від фольклорної казки, необхідно враховувати й передавати при перекладі індивідуально-авторську стилістику і мову. Відповідно, при перекладі казки перед перекладачем ставиться завдання не тільки подолати лінгво-етнічні бар'єри, адаптувавши текст, але і не втратити інтерес з боку читача, що може статися через велику кількість незрозумілих для реципієнта тексту реалій. Наприклад,

англійський варіант тексту казки Е. Несбіт «The Book of Dragons» адаптований до особливостей українських реалій: «*You see, there was a knock at the front door and voices talking downstairs, and Lionel thought it was the man come to see about the gas, which had not been allowed to be lighted since the day when Lionel made a swing by tying his skipping rope to the gas bracket.*» [73]. – «Бачте, у двері постукали, почулися голоси зі сходів і Ліонель було подумав, що то прийшов майстер полагодити газовий ріжок, який не горів з тої самої пори, як він спробував почепити на ньому гойдалку.»

У наступному прикладі можна помітити, як перекладач тонко відмітив і передав опис ситуації, коли одного з героїв казки Е. Несбіт коронували. При перекладі наведеного уривка літературної казки перекладач не втратив думку авторки, її смисли, виражені через вчинки героя, які пояснюються його менталітетом:

Half an hour before he had been building with bricks in the nursery; and now — the streets were all fluttering with flags; every window was crowded with people waving handkerchiefs and scattering flowers; there were scarlet soldiers everywhere along the pavements, and all the bells of all the churches were ringing like mad, and like a great song to the music of their ringing he heard thousands of people shouting...[73]. – Лише півгодини тому він будував у своїй кімнаті вежу з кубиків, а тепер – вулиці майорять прапорами, з вікон виглядають люди, махають хустинками і кидають на дорогу квіти. Уздовж тротуарів виструнчилися червоні гвардійці, в церквах щалено б'ють у дзвони, і гучною піснею під акомпанемент їхньої музики лунає звідусіль.

На семантичному рівні виділяються два види еквівалентності перекладу казок Е. Несбіт: компонентний і денотативний. Семантична еквівалентність виявляється, коли у текстах вихідної мови та мови перекладу присутні одні й ті ж семи. При цьому формальні мовні засоби, що використовуються для вираження ідентичних сем у мовах, що контактують, можуть бути подібними або істотно відрізнятися.

Так, у наступному прикладі казки Е. Несбіт перекладач вибирає максимально повні лексичні відповідники при перекладі опису одного з головних героїв (*kind* – добрий, *clever* – розумний, *polite* – люб'язний). При цьому не вдалося зберегти структурну будову оригіналу, і перекладач використовує прийоми перестановки та членування речень: *As for the Princess Mary Ann, she was a very good little girl, and everyone loved her. She was always kind and polite, even to her Uncle James and to other people whom she did not like very much; and though she was not very clever, for a Princess, she always tried to do her lessons.* [73]. – *Що ж до принцеси Мері-Енн, то вона була дуже милою дівчинкою, доброю і люб'язною, навіть до дядечка Джеймса та інших людей, які їй не надто подобалися. Тому всі її любили. І хоч вона й не була надто здібною, як на принцесу, однак завжди виконувала домашні завдання.*

Можна прийти до висновку, що при перекладі літературних казок Е. Несбіт, перекладач дотримувався основних принципів, за допомогою яких зумів досягти якісного і повноцінного перекладу казок англійської письменниці:

1) Необхідно, щоб у перекладі було достатньо країнознавчої інформації, якої було б достатньо для створення національно-культурного колориту і для того, щоб читач міг зрозуміти основні мотиви вчинків і переживань персонажів.

2) При перекладі літературної казки доцільно брати до уваги усі культурні реалії та зберігати лексико-граматичний ефект. Оскільки реалії зачіпають різні боки життя суспільства (культурний, політичний, соціальний та ін.), які певною мірою чужі для людей іншої національності, перекладач у цьому випадку стикається з проблемою відсутності точних еквівалентів у своїй мові й необхідністю особливого підходу для їх перекладу. До їх числа ми можемо віднести антропоніми, топоніми, алюзії, а також неологізми, оскільки помітною особливістю літературної казки є авторське начало, що має на увазі вплив культури, до якої належить автор, на стиль його викладу.

3) Необхідно враховувати хронологічний аспект. Якщо текст архаїчний, тоді потрібно уникати слів і виразів, які асоціюються з сьогоdnішнім днем. У такому випадку перед перекладачем постає завдання стилізувати текст так, щоб читач

відчував, що дія відбувається у більш ранньому часовому проміжку, але не так, щоб читачеві доводилося розбиратися у «нетрях» архаїзмів та історизмів, які нерідко є незрозумілими у сучасному контексті. Якщо ж мова йде про події, що описуються автором як майбутнє, але для читачів є минулим, перекладачеві необхідно шукати компроміс при адаптації тексту, щоб читач відчував: події, що відбуваються у творі, спроектовані на майбутнє.

Оскільки літературна казка є авторською, проблеми, які можуть виникнути під час перекладу, схожі з проблемами, що виникають при перекладі будь-якого іншого художнього твору. Але підходити до її перекладу потрібно завжди уважно, оскільки у літературній казці письменники використовують багато образних засобів, індивідуально-авторську семантику, і виконавши дослівний («сухий») переклад, без збереження емоційності образу у тексті оригіналу, іншомовний переклад буде не повноцінним і не викличе очікуваного інтересу у реципієнта. Національна специфіка тексту оригіналу казок Е. Несбіт проявляється буквально у всьому: у поведінці героїв, їх мові, деталях побуту, які оточують героїв і т.д.

Специфіка перекладу художніх текстів полягають в адекватній передачі особливостей тексту оригіналу, тобто переклад повинен бути виконаний з урахуванням авторського стилю та інтенцій, з максимальним збереженням всіх засобів, функцій оригінального тексту. У випадку з текстами фантастичних казок Е. Несбіт необхідно враховувати таку їх жанрово-утворюючу особливість як наявність авторської реальності, що володіє властивостями, незвичайними для справжньої. Особливо явно це виражається на лексичному рівні, оскільки для опису предметів, що не існують у реальному світі, письменниці необхідно створювати нові лексичні одиниці. При перекладі такої авторської лексики можна керуватися власними знаннями про існуючу реальність, її історію і культуру. Особливістю перекладу фантастичних казок Е. Несбіт є адекватний переклад авторської безеквівалентної лексики, реалій, ономастичних одиниць, граматичних конструкцій.

3.3. Перекладацькі трансформації

Переклад художніх текстів є складним цілеспрямованим видом творчої діяльності, результат якої повинен відповідати низці вимог. Реципієнт сприймає перекладений текст як тотожний оригіналу, тому головне завдання перекладача – повноцінне відтворення змісту оригіналу. Відповідно до теорії А. Швейцера, у процесі художнього перекладу враховується низка факторів, які дозволяють вибрати й застосувати найбільш доцільну стратегію. Можна виділити наступні фактори: норма мови, норма перекладу, літературна традиція, національний колорит, дистанція часу, первинна та вторинна комунікативна ситуація, предметна ситуація [цит. за: 25, с. 134].

Художній переклад є одним з найскладніших видів перекладу. Означальна риса художнього тексту – образно-емоційний вплив на читача. Кожен перекладач визначає, яка частка творчих перетворень буде доречна для того чи іншого художнього тексту. У зв'язку з цим іноді виникають складнощі. Художній переклад досить часто виходить дослівно точним, але від цього страждає його ідейно-естетичний зміст, і переклад перестає виконувати свою функцію – він не чинить того естетичного впливу на читача, який припускав автор твору. Однак іноді трапляється інша ситуація, коли переклад виходить художньо повноцінним, але вільним і надто далеким від оригіналу.

Як відомо, якість перекладу визначається за двома основними критеріями: **еквівалентністю** та **адекватністю**. Вивчення думки вчених у галузі перекладу, а також аналіз низки оригінальних літературних творів та їх перекладів дає підстави резюмувати, що певні фрагменти перекладеного тексту знаходяться на різному ступені віддаленості від змісту тексту оригіналу. Саме тому у сучасному перекладознавстві доцільно говорити про варіативність еквівалентності, тобто існування різних її видів і аспектів. Необхідно розрізняти потенційно досяжну еквівалентність, під якою розуміється максимально можлива спільність змісту текстів оригіналу і перекладу; еквівалентність, допустиму відмінностями мов оригіналу та перекладу; а також перекладацьку еквівалентність – реальну

змістову близькість текстів оригіналу і перекладу, яка досягається перекладачем у процесі здійснення перекладу.

Як підкреслює Т. Казакова, максимально можливий лінгвістичний ступінь збереження змісту оригіналу при перекладі є межею перекладацької еквівалентності [цит. за: 43, с. 45]. Також дослідниця зазначає, що у кожному окремому перекладі змістова близькість до оригіналу на різному ступені й різними способами наближається до максимальної [цит. за: 43, с. 45].

Перекладацькими трансформаціями називають перетворення, за допомогою яких здійснюється перехід від одиниць мови оригіналу до одиниць мови перекладу. Особливе значення перекладацькі трансформації мають у художньому перекладі. Таким чином, можна стверджувати, що до основних завдань перекладу, відноситься не тільки точний виклад змісту думок, викладених мовою оригіналу, а й відтворення засобами мови перекладу всіх тонкощів індивідуального авторського стилю і форми оповіді. Саме таке відтворення єдності змісту і форми відрізняє переклад художнього тексту від інших способів передачі повідомлення іншою мовою: переказу, реферування і т. п. [10, с. 24].

У нашому дослідженні будемо опиратися на твердження І. Литвин стосовно того, що специфіка граматичних систем мов змушує здійснити трансформації на морфологічному, словотвірному та синтаксичному рівнях. Такі трансформації зазвичай полягають у перетворенні граматичної одиниці відповідно до норм мови перекладу [27, с. 59].

Аналізуючи мову оригіналу та перекладу казок Е. Несбіт, нами були виявлені трансформації словотвірного рівня – транслітерація, змішане транскодування і транскрибування. Г. Савчук зазначає, що транслітерація і транскрипція здебільшого використовуються при перекладі придуманих автором власних назв, які не мають аналогів в інших мовах [38, с. 87]. При перекладі казок перекладач за допомогою транслітерації перекладач відтворює ряд топонімів. Метод транслітерації при передачі топонімів у казках Е. Несбіт на українську мову є другим за частотністю використання (21 %) (Додаток Д). Висока частотність звернення до цього способу трансформації пояснюється тим, що

транслітерація суттєво полегшує перекладачеві завдання пошуку формальної відповідності у мові перекладу, дозволяючи не замислюватися про правильну вимову лексичної одиниці, а також не вимагає збереження внутрішньої форми слова. Транслітерації піддалися оригінальні топоніми, наприклад: *Tony was born in the town of **Antioch**. This is not the same **Antioch** that you read about in history, but quite a different place* [73]. – Тоні народився у місті **Антиохія**. Це не та **Антиохія**, про яку ви читали з історії, а зовсім інше місце.

Е. Несбіт вживає велику кількість топонімів у своїх казках: *Streatham, London, Green Land, St. James's Palace, Buckingham Palace, New Cross, Islington*. Для їх відтворення в українському перекладі найчастіше вдаються до використання транслітерації. На підтвердження цього наведемо кілька прикладів: *He was really very poorly, so that fireworks would have been in the worst possible taste, even at **Land's End** or in the **Isle of Man**, whilst in **Forest Hill**, which was the home of Jane and George.* [73]. – Йому дійсно велося зле, і тому справжнім несмаком було б запускати потішні вогні, байдуже, чи на місі **Лендс Енд**, чи на **острові Мен**, чи на **Форест-Гіллі**, де мешкали Джейн та Джордж.

Або в іншому уривку:

*I'll go and be a butcher in the **Camberwell New Road**, and I will get another little girl to keep my books, not you* [73]. – Я піду і буду м'ясником на **Камбервелл Нью роуд**, і я знайду іншу дівчинку, яка буде вести мої книги, а не ти.

Зі збереженням графічної форми – тобто з використанням транслітерації – були перекладені імена: ***Thomasina and Selim** bounced away, following the **Bouncible Ball*** [73]. – **Томазіна і Селім** відскочили слідом за стрибаючим м'ячем.

Одним із частотних видів перекладацької трансформації на словотвірному рівні є калькування. Калькування при перекладі казок Е. Несбіт застосовується поряд з перекладацькою транслітерацією для мовних одиниць, що не мають безпосередньої відповідності у мові, на яку здійснюється переклад. Воно являє собою відтворення не звукового, а комбінаторного складу слова або словосполучення, коли складові частини слова (морфеми) або фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу.

Слід зазначити, що калькування як перекладацький прийом послужило основою для великої кількості різного роду запозичень при міжкультурній комунікації у тих випадках, коли транслітерація була неприйнятна. Однак в англо-українському перекладі літературних казок Е. Несбіт калькування як перекладацька трансформація зустрічається рідше, ніж транскрипція або транслітерація.

Трансформацію калькування перекладач найчастіше використовує при відтворенні вжитих письменницею ономастичних реалій (антропонімів, топонімів, зоонімів, хрононімів тощо) і реалій державно-адміністративного устрою та суспільного життя Великої Британії, які часто виступають об'єктами зображення у творах Е. Несбіт для дітей. Наприклад: *The Palace stood in a great green park dotted with white flowered may bushes. It was not at all like an English palace, St. James's or Buckingham Palace, for instance, because it was very beautiful and very clean* [73]. – *Це зовсім не було схоже на англійський палац, наприклад, на Сент Джеймський або Букінгемський палац, тому що він був дуже красивим і дуже чистим.*

Також трансформацію калькування вжито для перекладу іншої безеквівалентної одиниці: *that it has something to do with the Great Bear, and the Plough ...* – *Що це якось стосується Великої Ведмедиці, Плуга ...*

Даний спосіб трансформації зберігає експресивність тексту оригіналу і є цікавим для маленького читача.

Калькування зазвичай використовується для перекладу культурних реалій, подій і термінів. Даний прийом трансформації не надто часто зустрічається при перекладі казок Е. Несбіт, оскільки переважно його використовують для перекладу неологізмів, які мало зустрічаються у казках письменниці. Однак, іноді, за допомогою калькування перекладаються власні імена та географічні назви, що несуть в оригіналі певне смислове навантаження, оскільки при калькуванні зберігаються і елементи форми, і семантика.

Серед імен, перекладених за допомогою кальки, можна виділити:

Great White Rat – Великий Білий Щур, Real Kitchen Maid – Справжня кухонна покоївка, Magic Cat's eye – Магічне котяче Око [73].

У казковій історії «The Ice Dragon, or Do as You Are Told» виявлено такий топонім як *Crystal Palace*, який при перекладі відтворений за допомогою калькування: *and at the ones at the Crystal Palace, which were very glorious indeed* [73]. –

*It is also true that savage children are not over washed, over brushed, over combed, gloved, booted, and hatted and taken in an omnibus to **Streatham** to see their Great aunt **Willoughby*** [73]. – Вірно і те, що диких дітей не дуже миють, чи не розчісують, що не розчісують, не вдягають в рукавичках, черевиках, капелюхах і не возять на омнібусі в **Стрімхем**, щоб побачити їх двоюрідну бабусю **Віллоубі**.

На морфологічному рівні було розглянуто такі перекладацькі трансформації: категоріальна заміна, заміна частини мови, заміна морфологічних засобів лексичними. Категоріальна заміна – зміна у перекладі роду, числа, відмінка, часу, стану, форми ступеня порівняння тощо. Такі заміни у перекладі носять переважно системний характер – диктуються особливостями граматичних систем мови оригіналу та мови перекладу. Розглянемо приклад, в якому перекладач вдається до категоріальної заміни іменника у мові оригіналу на дієслово у множині в українському перекладі: *And the Chancellor gave the King a good shaking...* [73]. – *А секретар добряче трусонув королем ...*

Зміна множини на однину було зафіксовано при перекладі наступного речення: *and the rosiny fire-lighters that smell so nice and **like the woods** where pine-trees grow...* [73]. – *і камінчики-вогники, які так приємно пахнуть і нагадують ліс, де ростуть сосни...* У наведеному перекладі оригіналу англійське слово *woods* замінюється одниною *ліс*.

Також можна порівняти, як пасивна конструкція передається в українській мові. У наведеному перекладі пасивна конструкція *have been called* замінюється активною українською конструкцією *називають*:

The pet elephant was called Fido [73] – *Милого слоника звали Фідо.*

the dragons were being washed away [73] – *І в цьому потоці дракони всіх розмірів зливалися в єдину зелену масу...*

it is quite certain that since then he has been called «Tony next door» and nothing else whatever [73]. – *очевидно, що з тих пір його називають «Тоні по-сусідству», і ніяк інакше.*

У нижче наведеному прикладі визначено обернену заміну – активне дієслово у мові оригіналу *wore* в українському перекладі відтворена за допомогою пасивної конструкції *був вдягнений*: *The poor Queen gave a start and a scream, and the King, brave as he was, turned pale, for Malevola was a terrible fairy, and the dress she wore was not at all the thing for a christening* [73]. – *Бідна королева здригнулася і скрикнула, і король, яким би хоробрим він не був, зблід, бо Малевола була жахливою феєю, а плаття, в яке вона була одягнена, зовсім не підходило для хрестин.*

Частиномовну заміну можна продемонструвати таким прикладом: *Matilda's ears were red and shiny* [73]. – *Вуха Матильди зачервонілися і блищали.*

Then Lionel, in floods of tears, said... – *Ліонель, заливаючись слізьми, відповів...*

Перестановки – зміни порядку елементів у тексті перекладу у порівнянні з текстом оригіналом – здійснюються згідно з правилами порядку слів у тій чи іншій конструкції певної мови. Це одна із перекладацьких трансформацій, яка була виявлена у ході англо-українського перекладу казок Е. Несбіт.

Перестановку можна продемонструвати таким прикладом: *Your child will have hair as golden as your crown, eyes as blue as your sapphires* [73]. – *Твоє дитя матиме золоте, як твоя корона, волоссячко, сині, як сапфіри очі.*

На синтаксичному рівні було виокремлено такі перекладацькі трансформації: перестановка, заміна словосполучення словом і навпаки, членування речень, заміна простого речення складним.

Членування речень – перетворення складного речення мови оригіналу на два й більше самостійних речення у мові перекладу. Так, надто складне речення в

оригінальному варіанті казки Е. Несбіт перекладач виправдано перекладає двома реченнями:

he did it very cleverly with a soft paintbrush dipped in castor oil [73]. – Він робив це дуже фахово – м'якою серветкою, змоченою в касторовій олії.

Так само до членування поширеного в англійському варіанті казки вдається перекладач в українському перекладі наступного речення. Український варіант є більш простий і доступний для розуміння змісту маленькими читачами:

And he was as good a boy as you would find in a month of Sundays, and worthy to be a Prince [73]. – Такого хлопця шукати – не знайти! І він сповна заслуговував того, щоб бути принцом.

Рідше при перекладі казок Е. Несбіт використовує такий вид синтаксичних трансформацій, як об'єднання речень, тобто перетворення синтаксичної структури оригіналу шляхом з'єднання двох (чи більше) речень в одне (складне). Наведемо приклад: *My poor lamb! I don't wonder your head aches, after all those sweet things. [72]. – Моє ягнятко, мене не дивує, що у тебе болить голова після всіх цих солодких речей.*

Додавання мовних одиниць і конструкцій належить до синтаксично-граматичних трансформацій і є лексичним збільшенням. Додавання має місце у наступному прикладі: *Its soul will be white and sweet as your lilies [73]. – а душа буде чиста і ніжна, як біла солодка лілея.* Щоб підкреслити метафору про дівчинку, її душу, перекладач додає *чиста і ніжна*, якого в оригіналі казки не вжито і до того ж використовує перестановку.

Додавання при перекладі художніх творів спричинені інформативною обмеженістю для українського читача окремих семантичних компонентів, нехарактерним для мови перекладу слововживанням.

Для наочності розглянемо інший приклад з тексту оригіналу та перекладу: *... it sounded like the laughter of a whole castleful of giants [72]. – ...здавалося, наче то сміється не маленький хлопчик, а принаймні цілий замок велетнів.*

У наведеному уривку перекладач вводить інформативне речення, яке більш ширше пояснює розміри велетнів.

До додавання перекладач вдається ще й у такому випадку:

For he was a false Prince, with a skin like leather and hair like hearth brushes and a heart like a stone [72]. – *А це тому, що він був несправжнім принцом – з грубою, як у гінопотама, шкірою, жорстким, як щітка, волоссям і кам'яним серцем.* У мові перекладу навмисно вжито словосполучення як у *гінопотама*, щоб підкреслити, що наскільки грубою була його шкіра.

Трансформацію опущення можна продемонструвати наступним прикладом із казки: *...when the King came into the courtyard, looking as black as thunder, with his black raven hopping after him* [73]. – *Раптом на подвір'ї у супроводі чорного крука з'явився король – чорний, як громовиця.*

Опущення мовних одиниць і конструкцій продемонструємо наступними реченнями: *the stars were bright like silver lamps ...* [73] – *сяяли сріблясті зорі...*

У цих та подібних випадках перекладач використовує опущення надлишкових елементів і лексичне згортання без завдання шкоди змісту речення. Опущення у процесі перекладу – це еліпсис семантично-надлишкових лексем. Цей вид перекладацьких трансформацій здійснюються з метою:

- а) усунення надмірності;
- б) прагнення уникнути явищ, не властивих мові перекладу;
- в) наміру уникнути стилістичного навантаження;
- г) можливості реалізувати компресію тексту для усунення його невинного «роздування»;
- г) прагнення до максимальної конкретності.

До одних із найбільш уживаних способів трансформацій на синтаксичному рівні в аналізованих казках Е. Несбіт ми відносимо перестановку. Перестановками називаються зміни розташування (порядку) мовних елементів у тексті перекладу у порівнянні з текстом оригіналу. Під замінами розуміють як зміни при перекладі слів, частин мови, членів речення, типів синтаксичного зв'язку, так і лексичні заміни (генералізація, конкретизація, компенсація, антонімічний переклад).

Перестановки передбачають зміни порядку елементів у тексті перекладу у порівнянні з текстом оригіналу. Цей вид трансформацій використовується

перекладачем відповідно до правил порядку слів у тій чи іншій конструкції мови оригіналу і мови перекладу:

and the giant banged on the dragon with his club as if he were banging an iron foundry, and the dragon behaved like a smelting works—all fire and smoke [72]. – *велет молотив дракона своєю довбнею, аж луна йшла, а дракон дихав на велета вогнем та димом, наче цілий плавильний цех.*

Тут перекладач вдався до перестановки частин речень. Також у наведеному уривку використані й інші перекладацькі трансформації: конкретизація слова *behaved*. Він не просто себе *поводив* наче плавильний завод, а *дихав*.

Як відомо, в англійській мові закріплений чіткий і незмінний порядок слів: спочатку – головні члени речення – підмет і присудок, потім – другорядні. В академічній граматиці української мови зазначено, що звичайне розташування членів речення, відповідно до мовної норми української мови, відбувається згідно з моделлю: обставина, присудок, підмет, тобто порядок протилежний прийнятому в англійській мові. Так, відповідно до правил структурної побудови англійське питальне речення *You know the kind of house, don't you?* у мові перекладі замінено більш звичною для української мови питальною конструкцією: «*Знаєте такі будинки?*».

Наведені синтаксичні трансформації у перекладі художніх творів можуть бути формальними, так і формально-змістовими.

У наступних прикладах перекладач вдається до лексичної трансформації, добираючи варіантні відповідники до лексем на більш зрозуміле словосполучення для україномовного читача:

And the years went on – *Але літа йшли...*

and to rule the kingdom after me. – *Щоб він правив державою після мене!* [73].

Прийом генералізації можна продемонструвати наступним прикладом з казки «The Fiery Dragon» («Вогняний дракон»):

as unpopular as soccer playing – *такою ж непопулярною як і футбол*

and it was like twenty engines all letting off steam at the top of their voices inside Cannon Street Station. [73] – *А дракон обурено заревів, і то так гучно, ніби дванадцять потягів на міському вокзалі одночасно випустили пару зі своїх котлів.*

Основні лексичні труднощі, які зустрічаються при перекладі текстів літературних казок, спричинені, головним чином, передачею безеквівалентної лексики, назв, багатозначних слів, аббревіатур, неологізмів, образної фразеології. У цьому разі відчувається важливість структурних і лексико-семантичних розходжень між англійською та українською мовами, які вимагають у ході перекладу перебудови синтаксичної структури речення або лексичних змін, тобто лексико-семантичних трансформацій.

До контекстуальних заміन, які ми виявили у ході аналізу перекладацьких трансформацій перекладу казок Е. Несбіт, відносимо генералізацію, конкретизацію та антонімічний переклад. Розглянемо їх більш детально.

Генералізація вихідного значення має місце у тих випадках, коли ступінь інформаційної впорядкованості вихідної одиниці вища за ступінь впорядкованості відповідної їй за змістом одиниці у мові перекладу. Цей прийом при перекладі з англійської на українську мову застосовується набагато рідше, ніж конкретизація. Це пов'язано з особливостями англійської лексики. Слова цієї мови частіше мають більш абстрактний характер, ніж українські слова, що позначають те ж саме поняття.

Щодо конкретизації, то слід зауважити, що в англійській мові багато лексем із широкою семантикою не мають повної відповідності в українській мові. Двомовний словник звичайно дає низку часткових варіантних відповідностей, кожен з яких покриває лише одне із конкретних значень іншомовного слова. Проте навіть усі лексико-графічні відповідності в їхній сукупності не охоплюють повністю широкої семантики слова англійської мови.

Конкретизація (процес, зворотний генералізації) – це спосіб перекладу, при якому виникає заміна слова або словосполучення англійської мови з ширшим предметно-логічним значенням на слово в українському перекладі з вужчим

значенням. Конкретизація вихідного значення слова використовується перекладачем тоді, коли міра інформаційної впорядкованості вихідної одиниці нижча, ніж міра впорядкованості відповідної їй за змістом одиниці у мові перекладу.

Досить широко цей прийом використовується при перекладі таких слів, як: *to be, to have, to get, to do, to take, to give, to make, to come, to go* і т.д.: *We really **did*** [73]. – *Поговорили; A little boy in a yellow smock had **come up** close to them.* – *До них **наблизився** маленький хлопчик в жовтому халаті.*

Англійське значення слова *man* досить широке й може вживатися у таких контекстах, яких українською мовою слова вимагають більш конкретне значення, як от: *Four **men** came into the rose garden wheeling a great red thing in a barrow* [73]. – *В розарій зайшло четверо **подорожніх**, які катали у тачках велику червону річ.* При перекладі цього речення застосовано перестановку членів речення відповідно до норм української мови.

Висока частотність використання прийомів генералізації й конкретизації при перекладі з англійської на українську мову пояснюється наявністю в англійській мові слів із широкою семантикою, які не мають прямої відповідності в українській мові.

Одним з прийомів контекстуальної заміни є смисловий розвиток, коли у перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова. Наведемо приклад:

said the Prime Minister, as soon as he could speak for the lump of wonder that had got into his throat and tried to choke him [73] — *Виукнув прем'єр-міністр, як тільки знову зміг говорити, бо йому аж дух сперло.*

Описовий переклад полягає у розширенні слів або словосполучень у мові перекладу більшим за кількістю компонентів словосполученням:

a batlike wing — *крильця, як у кажана*

like the powder in jam — *ніби дрібка солі в слоїку варення* [73].

Прийом емпіфатизації пов'язаний з перекладом загальноживаного слова одиницею іх більшим емоційно-експресивним забарвленням. Наприклад:

«and there was a shining bird complete and beautiful in every blue **feather** of him. — сяйливу птаку — прекрасну і досконалу аж до найменшої блакитної **пір'їнки**»

«*the pointed rock* — *гостроверха каменяка*» [73].

Антонімічний переклад (формальна негативація) іноді стає найбільш зручним прийомом передачі смислового та стилістичного значення багатьох виразів. Проте такий спосіб перекладу зустрічається рідко в українському варіанті казок Е. Несбіт. За твердженням Л. І. Литвин, сутність прийому антонімічного перекладу полягає у використанні у перекладі слова або словосполучення, що має значення, протилежне значенню відповідного англійського слова або словосполучення вжитого в оригіналі [27, с. 57].

Антонімічний переклад та вилучення вжито для відтворення наступного речення казки: «*Surely you **did not think** I'd forgotten about your sweet innocent, my lord? The queen most certainly has not.*» [72]. – *Ви гадаєте, я забув про ваше невинне дитя, пане? Королева, будьте певні, не забула.*

Таким чином, вдаючись до різних перекладацьких трансформацій у процесі перекладу, перекладач забезпечив читачеві більш точне розуміння художнього твору. У Додатках Б, В, Г висвітлено частотність вживання перекладацьких трансформацій при перекладі метафор, порівнянь і топонімів. Можна дійти до висновку, що найчастотнішим серед трансформацій при перекладі метафор є калькування (14 %), варіантний відповідник (13 %), конкретизація (11 %), смисловий розвиток (10 %). Серед трансформацій при перекладі порівнянь можна виділити більш вживані: опущення (11 %), калькування (12 %), опис (9 %), перестановка (9 %), конкретизація (9 %) та менш вживані генералізація (7 %), компенсація (7 %) та смисловий розвиток (6 %). Також серед трансформацій при перекладі топонімів найчастіше перекладач використав калькування (34 %) та транслітерацію (21 %)

Висновки до розділу 3

Аналіз мови літературних казок Е. Несбіт дав можливість говорити про високу частотність вживання різних виражальних засобів. До виражальної лексики належать епітети, порівняння, метафори.

Метафора посідає значне місце у казкових творах Е. Несбіт. Завдяки їй письменниця з легкістю передає важливість героїв, їх роль у творі, своє ставлення, а читачеві, своєю чергою, дозволяє просто зрозуміти сенс, відчути все те, що хотіла донести. Попри те, що переклад метафор з англійської на українську мову досить складний процес, він повинен бути адекватний, адже саме виразні засоби дозволяють жваво й образно зобразити думку і привернути увагу адресата до найбільш яскравих деталей. Переклад метафор належить до стилістичних особливостей перекладу. У разі, якщо у мові перекладу правила сполучуваності та традиції вираження емоційно-оцінної інформації збігаються з мовою оригіналу, може застосовуватися повний переклад (калькування). Але такі випадки рідкісні.

Порівняння у дитячих творах Е. Несбіт є широкоживаними стилістичними засобом характеристики людини, її зовнішності, внутрішнього стану, рухів, мовлення, дій тощо. Стилiстичне значення порiвнянь полягає в емоційній насиченості та експресивності створених автором цілісних художніх образів.

Мова Е. Несбіт характерна тим, що складна метафорична різноманітність та складні індивідуально-авторські порівняння становлять саму сутність несбітської поезики дитячих творів, які органічно входять у мову автора оповіді та численних героїв. Порівняльні конструкції дають письменниці можливість представляти світ у несподіваних емоційно-поетичних ракурсах і тим самим розкривати суть речей, відносин, почуттів.

Слід зазначити, що Е. Несбіт відкрила нову еру у дитячій літературі жанру фентезі. Її величезним досягненням було розміщення фантастичного елемента у реальному житті і центральні ролі у казках грають діти. Тобто читач має ідентифікувати себе із юним героєм і навчатись та отримувати досвід разом з ним.

У випадку з текстами фантастичних казок Е. Несбіт необхідно враховувати таку їх жанрово-утворюючу особливість як наявність авторської реальності, що володіє властивостями, незвичайними для справжньої. Проте зазвичай, топоніми, які вживає Едіт Несбіт є реальними географічними назвами, але з деякими відмінностями. При перекладі такої авторської лексики можна керуватися власними знаннями про існуючу реальність, її історію і культуру. Особливістю перекладу фантастичних казок Е. Несбіт є адекватний переклад авторської безеквівалентної лексики, реалій, ономастичних одиниць, граматичних конструкцій.

При відтворенні казок Е. Несбіт українською мовою перекладач використовує низку перекладацьких трансформацій. Аналізуючи мову оригіналу та перекладу казок Е. Несбіт, нами були виявлені трансформації словотвірного рівня – транслітерація, транскрибування, змішане транскрибування. Ці перекладацькі трансформації здебільшого використані перекладачем при відтворенні придуманих письменницею власних назв, які не мають аналогів в українській мові. При перекладі казок Е. Несбіт перекладач за допомогою транскодування відтворює англійські назви вигаданих і реальних письменницею топонімів.

На морфологічному рівні було виділено такі перекладацькі трансформації: категорійна заміна, а саме заміна у заміні роду, числа, стану. На лексичному рівні можна виділити: антонімічний переклад, калькування, смисловий розвиток, варіантний відповідник, контекстуальна заміна, описовий переклад, компенсація, емпатизація, нейтралізація, перекладацький коментар і цілісне перетворення. На синтаксичному рівні виокремлюємо такі перекладацькі трансформації: перестановка, членування і об'єднання речень, додавання і опущення мовних одиниць. Вдаючись до різних граматичних прийомів у процесі перекладу, перекладач забезпечив читачеві більш точне розуміння художнього твору.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було зроблено наступні висновки:

1. Розглянуто теоретично-методологічні аспекти вивчення літературної казки. Визначено, що літературна казка – це авторський, художній прозовий або поетичний твір, який створений на основі фольклорних джерел, або суто оригінальний твір, переважно фантастичний, чарівний, що розповідає про пригоди казкових героїв і часто орієнтований на дитячого читача; твір, в якому чарівництво і чудо відіграє роль сюжето-утворюючого фактора та виступає основною відправною точкою характеристики персонажів.

2. З'ясовано, що літературна казка являє собою особливий жанр, що виник у результаті інтерференції фольклору і художньої літератури, але на відміну від фольклорної казки, жанр літературної казки є авторським та існує в письмовому вигляді. Літературній казці не властива одномоментність виконання і сприйняття, внаслідок чого поетика літературної казки носить «компенсаторний» характер. Художня література напрацювала низку спеціальних стилістичних прийомів, які вживаються автором для заповнення нестачі живого емоційного спілкування, відсутність «зворотнього зв'язку». Такими стилістичними прийомами є специфічні стилістичні засоби, композиційна побудова казкового твору, синтаксична інверсія, система пунктуації, графічні засоби членування й оформлення тексту і т.п.

3. Досліджено, що авторський стиль кожної літературної казки унікальний, але в цілому у текстах літературних казок створюється художній образ дійсності ізоморфний реальній дійсності, водночас літературна казка – це фантастичний літературний твір, в якому фантастика відіграє роль сюжето-утворюючого фактора.

4. З'ясовано, що творчість Е. Несбіт охоплює вірші, оповідання, повісті, казки, романи, есе. У казках і повістях письменниці ознаки повсякденності поєднуються з чудесами народних чарівних казок, з великим пізнавальним матеріалом, з елементами наукової фантастики і детективу, з різноманітними

проявами комічного, з лінгвістичними іграми. Творчість Едіт Несбіт здійснила прямий або опосередкований вплив на таких письменників, як Д. Джонс, Д. Роулінг, Е. Ігер, К. Льюїс, М. Муркок, П. Треверс.

5. Текстуальний аналіз фантастичних казок Е. Несбіт дав змогу виявити образно-виражальні прийоми Е. Несбіт, до яких було віднесено: фонетичні засоби; фольклорні формули та прецедентні тексти; демінутиви, синоніми, неологізми та інші лексичні одиниці; синтаксичні засоби. Усі вони мають значний потенціал для розкриття авторської інтенції. За допомогою виявлених у текстах казок художніх засобів письменниця передає власне ставлення до зображуваного, героїв, подій, явищ, наголошує увагу на тій чи іншій темі, підвищує експресію художньої мови.

6. Визначено, що особливостями передачі казково-фантастичних компонентів у казках Е. Несбіт є вербальне вираження казкової природи, образи незвичайних тварин та ситуації. Естетичні та експресивні функції в тексті виконують фонетичні, лексичні, морфологічні й синтаксичні мовні засоби. Важливу роль відіграють звуконаслідування, суфікси емоційної оцінки (особливо у перекладених казках), проєкція граматичних категорій на семантику тексту, використання звертань, обірваних речень.

7. З'ясовано, що до виражальної лексики, якою майстерно послуговується письменниця, належать епітети, порівняння, метафори. Вони утворюють низку понять, які є поетичними самі по собі. Професійний перекладач користується різними способами передачі властивих оригіналам казкових творів стилістичних прийомів, щоб надати тексту перекладу більшу яскравість і виразність. Переклад літературних казок – один з найбільш складних аспектів художнього перекладу, оскільки літературна казка поєднує у собі особливості фольклору та авторської літератури. При перекладі літературної казки перекладач стикається зі складнощами, спричиненими особливостями цього жанру літератури. У зв'язку з цим при відтворенні тексту оригіналу на іншу мову автор перекладу змушений використовувати перекладацькі трансформації.

8. Обґрунтовано, що переклад літературних казок Е. Несбіт являє собою художній переклад зі збереженням всіх жанрових особливостей цих творів для дітей. Найбільше складнощів виникає при перекладі безеквівалентної лексики. Безеквівалентна лексика – це лексичні одиниці (слова і стійкі словосполучення) однієї з мов, які не мають ні повних, ні часткових еквівалентів серед лексичних одиниць іншої мови. Крім лексичних, безеквівалентними можуть бути також граматичні одиниці. Безеквівалентними граматичними одиницями можуть бути окремі морфологічні форми, частини мови, синтаксичні структури. У літературних казках Е. Несбіт присутня велика кількість різних видів безеквівалентної лексики, що робить їх особливо складними для художнього перекладу. Для досягнення еквівалентності при передачі казково-фантастичних компонентів перекладач використовує різноманітні перекладацькі трансформації. Досягнення денотативної еквівалентності вимагає від перекладача більш складних лексико-граматичних трансформацій, які перетворюють не тільки граматичну, а й синтаксичну структуру висловлювання.

9. Результати дослідження трансформацій при перекладі фантастичних казок Е. Несбіт дають підстави стверджувати, що у процесі передачі лексико-стилістичних особливостей казкових образів перекладач вжив такі перекладацькі трансформації: калькування, перестановка, аналог, варіантний відповідник, генералізація, диференціація, додавання, емпатизація, заміна, калькування, компенсація, конкретизація, нейтралізація, об'єднання речень, описовий, опущення, перестановка, смисловий розвиток, цілісне перетворення, членування речень заміни. Усі ці трансформації допомогли досягти адекватного сприйняття читачем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воловик А. Жанрово-стилістична диверсифікація народної й літературної казок. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вінниця, 2020. № 2 (30). 92–97 с.
2. Володіна Т. С., Рудківський О. П. Загальна теорія перекладу для першого (бакалаврського) рівня : навч. метод. Посібник / Вид. центр КНЛУ. Київ, 2017. 296 с.
3. Галич О., Надзорець В., Васильєв Є. Теорія літератури. Київ : Либідь, 2001. 488 с.
4. Глінка Н. В. Художній текст / художній твір: питання інтерпретації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. 2015. Вип. 53. 55–57 с.
5. Головня А. В. Способи передачі культурного компонента порівняння при перекладі художньої прози Редьярда Кіплінга. *Нова філологія*. 2011. № 45. 180–183 с.
6. Головня А. В. Порівняння як засіб передачі культурного компонента при перекладі прозових творів Редьярда Кіплінга. *Вісник наукових статей Луганського національного університету*. 2011. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/19857/1/%D0%9F%D0%9E%D0%A0%D0%86%D0%92%D0%9D%D0%AF%D0%9D%D0%9D%D0%.pdf> (дата звернення: 12 липня 2021)
7. Горбач Н., Здіховська Т. Жанр авторської казки в українській дитячій літературі: витоки та перспективи. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. № 1. 39–44 с.
8. Горбонос О. Жанр літературної казки як діалектична єдність літературних та фольклорних традицій. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2017. № 263. 134–141 с.

9. Грачківська О. Українська літературна казка 70-90-х років ХХ ст.: сюжетно-образна структура : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Кіровоград, 2008. 22 с.
10. Грищук В. В. Літературна казка: становлення і розвиток жанру. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди*. 2013. Вип. 1. 22–27 с.
11. Давиденко Г. В. Німецька народна побутова казка: тематичні, структурно-композиційні та лінгвокультурні характеристики : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Київ, 2008. 208 с.
12. Демків Ю. М. До проблеми жанрової ідентифікації літературної казки (на матеріалах англійської літератури). *Молодий вчений*. 2019. № 4.2 (68.2). 63–67 с.
13. Дідух В. В. Авторська концепція синтаксису у романі Marie Ndiaye «Trois femmes puissantes». *Молодий вчений*. 2018. № 10 (62). 526–529 с.
14. Докинз Р. Егоїстичний ген. Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017 – 204 с.
15. Дружина Т. А. Серебрякова І. Ю. Синтаксичні особливості перекладу художньої літератури (на матеріалі роману Джона Фаулза «Колекціонер»). *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. 2018. № 26. 67–73 с.
16. Дунаевская Е. С. Литературные сказки Эдит Несбит: поэтика в контексте традиции. *Известия Российского гуманитарного педагогического университета им. А.И. Герцена*. СПб. : СПГУ, 2008. 115–121 с.
17. Егорова Т. Ю. Детская литература англоязычных стран : навч. посіб. / Изд. центр. ВІРО. Москва, 2005. 166 с.
18. Загальна теорія перекладу для першого (бакалаврського) рівня : навч. метод. посібник / Вид. центр КНЛУ. Київ, 2017. 296 с.
19. Зарубіжна література : словник / укладач І. Д. Давидченко. Харків: ФОП Філімянов С.Ф., 2019. 72 с.

20. Іванова Н. Б. Ultra fiction, или Фантастические возможности русской словесности. *Ежемесячный литературно-художественный и общественно-политический журнал*. 2006. №11 / URL: <http://magazines.russ.ru/znamia/2006/11/iv1.html>. (дата звернення: 15.07.2021)
21. Копистянська Н. Х. Відмінність у хронотопі фольклорної і літературної казки. *Жанр, жанрова система у просторі літературознавства*. Львів, 2005. 87–92 с.
22. Кузьменко В. І. Словник літературознавчих термінів: навчальний посібник з літературознавства. Київ: Український письменник, 1997. 230 с.
23. Куроченко Ю. С. Природа літературної казки: структурний аспект (на матеріалі казок О. Уайльда). *Гуманітар. вісн.* 2006. № 10. 56–59 с.
24. Лановик М. Теорія відносності художнього перекладу: літературознавчі проєкції: монографія / Редакційно-видавничий відділ ТНПУ. Тернопіль, 2016. 470 с.
25. Лепухова Н. І. Переклад літературної казки як інтерпретація казкового світу автора. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2013. Вип. 27. 133–142 с.
26. Лепухова Н. Проблема дефініції, домінантні ознаки та труднощі перекладу літературної казки. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 46. 352–360 с.
27. Литвин І. М. Перекладознавство : науковий посібник / Видавництво Ю. А. Чабаненко. Черкаси, 2013. 288 с.
28. Літературознавча енциклопедія: у 2 томах / Видавничий центр «Академія». Київ: 2007. Т. 1. 568 с.
29. Мінцис Е. Є. Особливості перекладу демінутивів з англійської мови на українську (на матеріалі літературної казки Р. Дала «Матильда» та її перекладу). *Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць*. Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД», 2015. Вип. 740–741. 134–137 с.
30. Мінцис Ю. Б., Панко Я. В. Лексико-стилістичні особливості перекладу літературної казки «Матильда» Роальда Дала. *Сучасні філологічні*

дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: наук. фах. вид., 2016. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/21314/> (дата звернення 1.03.2021)

31. Мосьпан Н. В. Семіолінгвістичний аспект українських перекладів казок Р. Кіплінга : монографія. Київ: «Освіта України», 2011. 279 с.

32. Особливості художнього перекладу: граматичний аспект / С. Ревуцька, Т. Жужгіна Аллахвердян, В. Введенська, С. Остапенко, Г. Удовіченко ; ДонНУЕТ. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2018. 116 с.

33. Панько О. Б. Лексико-стилістичні особливості перекладу літературної казки «Матильда» Роальда Дала. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. Вип. 1. 216–224 с.

34. Потапова А. Є. Відтворення стилістичних засобів у перекладі дитячої художньої літератури (на матеріалі українських, німецьких та російських перекладів творів Дж. Ролінг) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Одеса, 2011. 20 с.

35. Проценко Ю. В. Специфіка англійської літературної казки про тварин (XIX століття) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Сімферополь, 2010. 24 с.

36. Рейдало В. С., Рибалка Н. С. Лексичні трансформації в українському перекладі казки Оскара Уайльда «Щасливий принц» («The Happy Prince»): денотативний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Філологія. 2017. Вип. 31(3). 153–156 с.

37. Сабат Г. П. Казки Івана Франка як естетико поетикальна система : автореферат дис. ... док. філол. наук. Київ, 2009. 40 с.

38. Савчук Г. Ю. Особливості перекладу топонімів у циклі романів Джорджа Р. Р. Мартіна «Пісня льоду й полум'я». *Розвиток філологічної науки в сучасному міжкультурному просторі*: матеріали наук.-прак. конф. (м. Хмельницький, 3-4 травня 2019 р.). Хмельницький, 2019. 90–93 с.

39. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке: монографія. Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.

40. Сорокотенко О. Літературна казка: порівняльний та типологічний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук.. Одеса, 1996. 16 с.
41. Тихолоз Н. Б. Казкотворчість Івана Франка (генологічні аспекти): навч. посіб. / Національна академія наук України. Львів: Франкознавча серія, 2005. 316 с.
42. Толкін Дж. Р. Р. Чудовища и критики : [пер. с англ.] / під ред. Кристофера Толкіна. Москва, 2008. 415 с.
43. Цапів А. О. Поетика нарративу англійськомовних художніх текстів для дітей : автореф. дис. ... д ра. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2020. 419 с.
44. Чистякова О. С. Лінгвостилістичний аналіз художнього тексту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. 2016. № 60. 297–299 с.
45. Шередека Г. В. Форми вираження авторської свідомості в російській літературній казці 30-50 х рр. ХІХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.02. Дніпропетровськ, 2008. 24 с.
46. Шуляр О. Лінгво-стилістичні особливості художнього перекладу казки Алана Александра Мілна «Вінні Пух». *«Світоглядні трансформації особистості студента ЗВО: філософські, соціально-правові, мовознавчі та здоров'яформуючі аспекти»* Вінниця, 2020. URL: http://www.vtei.com.ua/doc/2020/28_02_2020/6/22.pdf.
47. Яблочнікова В. О. Особливості перекладу безеквівалентної лексики. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія». Вип. 59. 2015. 249–251с.
48. Янченко Ю. В. Жанрова своєрідність літературної казки та особливості її перекладу. *Література в контексті культури*. Дніпропетровськ, 2009. Вип. 19. 368–374 с.
49. Ярмиш Ю. Ф. У світі казки. Київ: Рад. письменник, 1975. 142 с.
50. Ashley M. E. Nesbit. *Who's Who in Horror and Fantasy Fiction*. London: Routledge Informa, 2017. 138 p.

51. Attebery B. *The Fantasy Tradition in American Literature*. Bloomington, 2010. 212 p.
52. Balina M., Goscilo H., Lipovetsky M. *Politicizing Magic: An Anthology of Russian and Soviet Fairy Tales*. Evanston, Ill: Northwestern University Press, 2005. 432 p.
53. Briggs J. *A Woman of Passion: The Life of E. Nesbit, 1858–1924*. London: Hutchinson, 2007. 244 p.
54. Carpenter H., Prichard M. *The Oxford Companion to Children's Literature*. England: Oxford University Press, 2000. 588 p.
55. Catherine Schwarz. *The Chambers Dictionary*. England: Oxford University Press, 1993. 2062 p.
56. Doris Langley Moore. *E. Nesbit: A Biography*. London: Benn, 1967. 170 p.
57. Eko U. *Experiences in Translation*. Toronto : Univ. of Toronto Press, 2000. 132 p.
58. Freeman N. E. Nesbit's new woman gothic. *Women's Writing*. 2008. Vol. 15. 454–469 p.
59. Grenby M. O. *Children's Literature*. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2008. 257 p.
60. Gubar M. *Artful dodgers: Reconceiving the Golden Age of children's literature*. Oxford : Oxford University Press, 2009. 264 p.
61. Jacobs J.S., Tunnell M.O. *Children's literature briefly*. Prentice Hall College Div, 1st edition, 1996. 367 p.
62. *Longman Dictionary of American English*. 4th ed. Harlow (Essex): Longman, 2009. 1860 p.
63. Nelson, Claudia *Dictionary of Literary Biography: British Children's Writers, 1880–1914* / ed. Laura M. Zaidman, vol. 147. Washington, DC: Bruccoli, 1994. 199–216 p.
64. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Oxford University Press, 2000. 1600 p.

65. Poetry of the 1890s. Edit. by R. K. R. Thornton, M. Thain. London: Penguin Books Ltd, 1997. 244 p.
66. Rutledge Amelia A. E. Nesbit. Dictionary of Literary Biography: British Fantasy and Science Fiction Writers before World War I / ed. Darren Harris Fain, vol. 178. Farmington Hills (MI): Gale Research, 1997. 200–213 p.
67. Women Who Did: Stories of Men and Women, 1890 – 1914 / ed. by Angelique Richardson, London : Penguin Classics, 2005. 360 p.
68. Women's Stories of Marriage in the 1890s / Bridget Bennett, ed., Ripples of Dissent. London: Dent, 1996. 200 p.
69. Zipes J. D. When dreams comes true: classical fairy tales and their tradition. NY, 1999. 305 p.
70. Zorn C., Lee V. Aesthetics, History and the Victorian Female Intellectual. Columbus: Ohio UP, 2013. 190 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

71. Несбіт Е. Книга драконів. Львів: Видавництво Старого Лева, 2010. 208 с.
72. Nesbit E. The enchanted castle. London: Wordsworth Editions Limited, 1998. 240 p.
73. Nesbit E. Nine unlikely tales. London: Ernest benn limited, 2015. URL: https://www.gutenberg.org/files/49913/49913_h/49913_h.htm#Page_129
74. Nesbit E. The phoenix and the carpet. United Kingdom, 1904. URL: https://www.gutenberg.org/files/836/836_h/836_h.htm.
75. Nesbit E. The House of Arden: A Story for Children by E. Nesbit. United Kindom: T. Fisher Unwin, 1908. URL: <https://www.gutenberg.org/ebooks/57799>.
76. Nesbit E. The Magic City. United States, 1926. URL: <https://litportal.ru › edit-nesbit>
77. Nesbit E. Princess Melisanda and other fairy tales (sorted by popularity). URL: <https://en.wikisource.org/wiki/Melisande>
78. Nesbit E. The Book of Dragons. New York: Dover, 2007. URL: <https://www.gutenberg.org/files/23661/23661-h/23661-h.htm>
79. Nesbit E. The Story of the Amulet. Project Gutenberg, 1997. URL: https://readli-net.translate.goog/story-of-the-amulet/?_x_tr_sl=ru&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=nui,sc
80. Nesbit E. Five Children and It. New York: Dodd, Mead and Company, 1905 URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:g00TEpMmRDUJ:https://www.gutenberg.org/files/17314/17314-h/17314-h.htm+&cd=7&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>

Фонетичні виражальні засоби у казках Е. Несбіт

з/п	Лексичні засоби	Приклади із тексту
1.	Звукові повтори	<i>Well, I see the city is here yet, the Northwest Wind would whistle to the skyscrapers</i>
		<i>There was «milk» and «mountain»...</i>
		<i>Instead of a Lord Chief Good-doer he had a Lord Chief Magician, and instead of the Education Department he had a Permanent Committee of Black and Coloured Magic, and he shut up the free washhouses.</i>
		<i>Dear, he deserved it.</i>
		<i>And all the while she was talking and weeping the moon was waning and the light in the East grew pearlier and prettier minute by minute.</i>
		<i>the white stone lying under the shadow of the white rose bushes, and pearly rose leaves had fallen all over it, and were falling still, like tears.</i>
		<i>Robert stuck steadily to his point.</i>
		<i>Those Prosser kids would have something to snigger about then</i>
		<i>...the top of a church tower, and had had a feast there of chicken...</i>
2.	Алітерація	<i>Like white sands falling in an hour-glass, the white stone fell away and fell away until the sun looked through the white rose bushes and saw Perihelia clasp the living form of the White King in her loving arms.</i>
		<i>And on the instant there stood up a Prince and a Princess and at their feet lay the little empty mouse-skins.</i>
		<i>... but I fancy you will find your own less easy to manage</i>
		<i>Towards the end he grew very feeble—hardly prophesied a single prophecy from one year's end to</i>

		<i>another.</i>
		Poor Pussy , then
		So let us raise our voice and sing The praises of the Phoenix King
		And now a new gentleman came in and said, bowing low
		who was lingering much nearer than he need have done
		They could think of nothing nasty enough to say.
.3	Асонанс	<i>I've often combed mother's.</i>
		Give me a kiss, little Melisande, and then go to nurse and ask her to teach you how to comb your hair.
		It was a very bright green and gold omnibus, and inside the cushions were green and very soft. Matilda and her nursemaid had it all to themselves, and Matilda began to feel more comfortable, especially as she had wriggled till she had burst one of her shoulder-seams and got more room for herself inside her frock.
		Tony was stamped on by the great seal , who was very fierce
		Then Matilda tried to slap Pridmore, and the two went down the steps not at all pleased with each other
		The two most important gentlemen looked at each other earnestly
		That is what makes poetry so difficult.
		Then all the Kings and Queens who had come to the christening wished they had stayed away , and they and all the Court fell on their knees and begged Malevola for mercy.
4.	Ритмічні особливості організації фрази, що часто супроводжується епіфорою	«It must be something to do with me,» said young Tony, «because of my name being in it.»
		When Tony drinks the Blue Mountain's milk He shall wear a Sunday suit of silk.
		Poor stone, dear stone, what is it that troubles you so that you cannot rest?
		Dear Hubert, if I ever found A wishing-carpet lying round

		<i>I'd stand upon it, and I'd say: «Take me to Hubert, right away!»</i>
		<i>And Psammeads are so hard to get! So I give you nothing fine— Only this book your book and mine, And hers, whose name by yours is set</i>
		<i>I love my little baby bear, I love his nose and toes and hair; I like to hold him in my arm, And keep him VERY safe and warm.</i>
		<i>CLOSED FOR HALF AN HOUR WHILE THE GIANT GETS HIS TEA</i>
		<i>I love my little baby eel, He is so squidglety to feel.</i>
		<i>He'll be an eel when he is big— But now he's just—a—tiny SNIG!</i>
		<i>Rain, rain, go away, Come again another day, Little baby wants to play</i>
		<i>Shine, great sun, the lovely Phoe- Nix is here, and wants to be Shone on, splendid sun, by thee! Absolute security! No liability!</i>
		<i>Terms most favourable, expenses reasonable ...</i>
		<i>Provided these are built of brick Or stone, and tiled and slated thick.</i>
		<i>Scotland our insurance yields The price of burnt-up stacks in fields</i>
		<i>My Lamb, you are so very small, You have not learned to read at all; Yet never a printed book withstands The urgency of your dimpled hands. So, though this book is for yourself, Let mother keep it on the shelf Till you can read. O days that pass, That day will come too soon, alas!</i>

Співвідношення фонетичних засобів у казках Е. Несбіт

Образно виражальні прийоми у казках Е. Несбіт

з/п	Лексичні засоби	Приклади із тексту
1.	Демінути ви:	<p><i>When Tony's mother saw that her baby was as fair as a daffodil and as good as gold, and laughed all day, she said, «Oh dear, oh dear, I suppose he takes after his grandfather, he is not in the least like my family,» and the matter annoyed her so much that she died</i></p> <p><i>He was something like a prophet, he went on, turning to his courtiers; he foretold, when I was only a baby, that if I grew up I should perhaps be king</i></p> <p><i>You might give me sixpence, Daddy,</i></p> <p><i>Deary, deary me,</i></p> <p><i>And he was very good friends with all the noble kitchen maids, but he loved none of them, till one day he saw, at a window of the tower where the kitchen was, a bright face and bright hair tied round with a scarlet kerchief</i></p> <p><i>There was only one small crack near the handle, and Tony was almost sure that that had been there before</i></p> <p><i>«Well, I have, as it happens, so there!» said Kathleen. And the horns were bought in a tiny shop with a bulging window full of a tangle of toys and sweets and cucumbers and sour apples</i></p> <p><i>There were three of them – Jerry, Jimmy, and Kathleen.</i></p> <p><i>Tony was stamped on by the great seal, who was very fierce</i></p> <p><i>Pridmore was reading a penny story called «The Vengeance of the Lady Constantia,» so she did not notice anything.</i></p> <p><i>«I don't know what Daddy will say,» said Mother, and then she gave them each a nasty powder and put them both to bed.</i></p>

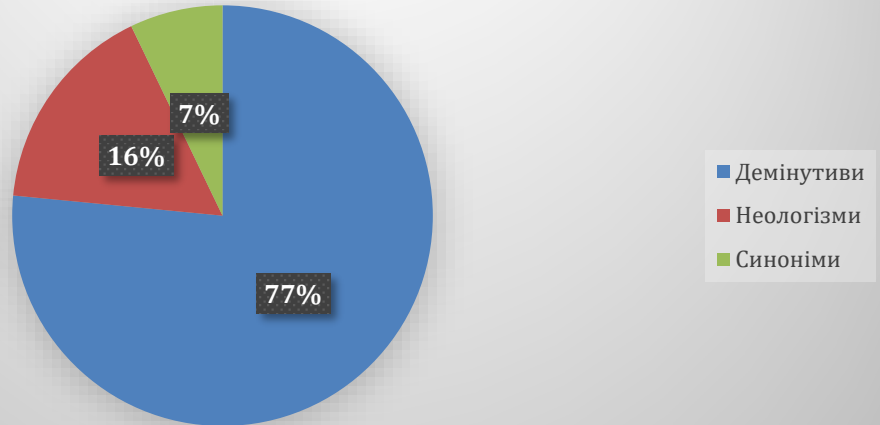
		<p><i>Mother always went to granny's every Saturday, and generally some of the children went with her</i></p> <p><i>«It's a giant kitty-cat,» she said; «and it's asleep all over the floor.»</i></p> <p><i>Mother said, «Of course, dearie,» and Anthea started swimming through a sea of x's and y's and z's. Mother was sitting at the mahogany bureau writing letters.</i></p> <p><i>«My talents won't be quite wasted,» said he; «a little hanky-panky is useful in most trades»</i></p> <p><i>Now, my dears, what would you like to do this afternoon?</i></p> <p><i>«I'm top of my class, Auntie, thank you, and I'm very good.»</i></p> <p><i>dear little pet</i></p> <p><i>Good-bye, ducky,</i></p> <p><i>my grandfather was a little boy</i></p> <p><i>Besides these boxes there was a doll and a donkey standing on a green grass plot that had wooden wheels, and a little wicker-work doll's cradle</i></p>
2.	<p>Синоніми (big, large, massive, great, wide; man, person, human, mortal, personage; girl, girlfriend, maiden, lass, wench, gal, gill, doll, colleen, demoiselle та іт.)</p>	<p><i>The nurse took her through many marble corridors and up and down many marble steps, and at last they came to a garden full of white roses, and in the middle of it, on a green satin-covered eiderdown, as big as a feather bed, sat the Princess in a white gown.</i></p> <p><i>The Princess went on growing. By dinner-time she was so large that she had to have her dinner brought out into the garden because she was too large to get indoors.</i></p> <p><i>Besides these boxes there was a doll and a donkey standing on a green grass plot that had wooden wheels, and a little wicker-work doll's cradle</i></p> <p><i>Of course, if there is anything else in the cracker, such as brooches or rings, you have to let the little girl who sits next you at supper have it.</i></p> <p><i>Now Pridmore was a very careful person, though cross, but even the most careful persons make mistakes sometimes—and she must have taken the wrong</i></p>

	<p><i>omnibus, or this story could never have happened, and where should we all have been then?</i></p>
	<p><i>... his story is about young Tony, and no human being believes a word of it, unless young Tony does.</i></p>
	<p><i>The old man ended his speech in quite a different voice from the one he had begun with.</i></p>
	<p><i>«It's all right, grandfather, he has quite gone, he's not listening—for a wonder!» said young Tony.</i></p>
	<p><i>Then all the fireworks were put on the table, and each of the four children shut its eyes very tight and put out its hand and grasped something.</i></p>
	<p><i>For the worst of it was that these four small gallows, with a very proper dislike of anything even faintly bordering on the sneakish, had a law, unalterable as those of the Medes and Persians, that one had to stand by the results of a toss-up, or a drawing of lots, or any other appeal to chance, however much one might happen to dislike the way things were turning out</i></p>
	<p><i>We don't want to be disgraced before those kids next door.</i></p>
	<p><i>The urgency of her tone actually brought the boys out—and then every one took up its jacket and fanned the dark arch with it, so as to make the air fresh inside.</i></p>
	<p><i>«This amiable youth,» it said to the others, «has miraculously been able to put the whole meaning of the seven thousand lines of Greek invocation into one English hexameter—a little misplaced some of the words—but...»</i></p>
	<p><i>«Let's talk about the Psammead,» said Anthea, who generally tried to give the conversation a cheerful turn.</i></p>
	<p><i>The ancients speak of this bird as single, or the only one of its kind.</i></p>
	<p><i>They say that it lives about five hundred years in the wilderness.</i></p>
	<p><i>I'd stand upon it, and I'd pronounce: «Take me to Hubert, right away!»</i></p>
	<p><i>The minute Nurse let go for a moment Lionel</i></p>

		<i>bolted off without waiting for his clean handkerchief,</i>
		<i>Give me the hanky.</i>
		<i>They are yours, Your Majest!</i>
3.	Неологізми (Malevola, Prince Florizel, Real Kitchen Maid, St Maur, Great White Rat, Magic Cat's eye та ін.)	<p>«It's called Wherewantogoto,» the Ball answered, and on they went. It was a wonderful journey—up and down, looking through the hedges and over them, looking in at the doors of cottages, and then in at the top windows, up and down—bounce—bounce—bounce</p> <p>And she picked up the army of the enemy in handfuls and double-handfuls, and put them back into their ships, and gave a little flip to each transport ship with her finger and thumb, which sent the ships off so fast that they never stopped till they reached their own country, and when they arrived there the whole army to a man said it would rather be courtmartialled a hundred times over than go near the place again.</p> <p>The stars got farther and farther away, and next moment the Princess found herself swimming in the sea, and Prince Florizel swimming beside her.</p> <p>Now that night, when the whole palace was asleep, the Real Kitchen-Maid got up and crept out past the sleepy sentinel and went home to her father the farmer and got one of his great white cart horses and rode away through the woods to the cavern where the Great White Rat sits sleeplessly guarding the Magic Cat's-eye.</p> <p>Then Malevola said mockingly: «Great King and mighty Sovereign, Malevola was not good enough to be asked to your tea-party.»</p>
		<i>Four well-developed limbs; a long caudal appendage; five toes, unequal in lengths, almost like one of the Lacertidae, yet there are traces of wings</i>
		<i>But the Tory Bories are somewhere at the edge.</i>

**Співвідношення образно-
виражальних прийомів у казках Е.
Несбіт**

ДОДАТОК В

Метафори у казках Е. Несбіт та способи їх перекладу

Англійський варіант	Український варіант	Спосіб перекладу
<i>And the snakes had been so badly brought up that they even put their tongues out at the poor lady.</i>	<i>А змії, до того ж, були так погано виховані, що навіть показували королеві язика.</i>	Генералізація
<i>My poor lamb! I don't wonder your head aches, after all those sweet things.</i>	<i>Моє ягнятко, мене не дивує, що у тебе болить голова після всіх цих солодких речей.</i>	Об'єднання речень
<i>Don't count your chickens</i>	<i>Не кажи «гоп»</i>	Аналог
<i>He screwed up his courage...</i>	<i>Він затиснув усю свою волю в кулак...</i>	Аналог
<i>a round piece of earth</i>	<i>Один округлий кавалок землі</i>	Варіантний відповідник
<i>Even the Crystal Palace, empty-headed as it is, felt that this was no time for Catherine-wheels.</i>	<i>І навіть у легковажному Кришталевому палаці* розуміли, що зараз не час для «вогняних коліс»</i>	Варіантний відповідник
<i>He was cutting his first tooth...</i>	<i>У нього прорізулися перші зубки...</i>	Емфатизація
<i>even in the corneriest corner of the winding stair</i>	<i>не залишивши жодної пилінки навіть у найкутастішому кутку кручених сходів...</i>	Калькування
<i>Do you know it will bring you sorrow?</i>	<i>А чи відомо тобі, що діти приносять печаль?</i>	Калькування
<i>Long Live our Royal Darling!</i>	<i>Будь здоровим, як вода, а багатим, як земля!</i>	Цілісне перетворення
<i>and they spent the whole amount on a golden rain</i>	<i>І всю сумму витратили на «золотий дощ»</i>	Калькування
<i>The dark arch that led to</i>	<i>Над темним входом до</i>	конкретизація

<i>the witch's cave was hung with a black-and-yellow fringe of live snakes.</i>	<i>відьминої печери висіли гірлянди живих жовто-чорних змій.</i>	
<i>the pointed rock</i>	<i>гостроверха каменяка</i>	Варіантний відповідник
		Емфатизація
<i>Father's sealskin traveling cap with the pieces that come down over your ears</i>	<i>На голову вдягнув татову котикову шапку з теплими «вухами»</i>	Смисловий розвиток
<i>All their relations had colds in their heads</i>	<i>Сталося так, що всі родичі та знайомі Джорджа і Джейн на той час мали нежить</i>	Додавання
		Описовий
<i>and the elephant—dear little pet—was the size of the silly, tiny, black-and-tan dogs that ladies carry sometimes in their muffs</i>	<i>А слони, милі тваринки, були не більші за сумирних кімнатних песиків, яких панянки іноді носять у своїх муфточках</i>	Антонімічний переклад
		Цілісне перетворення
<i>Tom could hardly sleep a wink.</i>	<i>Тож не дивно, що уночі він не міг стулити очей.</i>	Калькування
<i>Fido curled his little trunk around Tom's fingers with an affectionate confidence that made te boy's heart warm to his new little pet</i>	<i>А коли Том запускав туди руку — обвивав його пальці своїм крихітним хоботом, від чого хлопчине серце одразу прихилилося до тварини.</i>	Варіантний відповідник
<i>And all the time the Mexican lapdog barked so that the houses shook</i>	<i>Песик усе ще гавкав, аж тряслися стіни будинків</i>	Конкретизація
<i>it met a long piece of hard rock that had got loose from another part of the puddingy mixture,</i>	<i>... зіткнувся з величезною подовгастою каменякою, що відірвалася від іншої частини</i>	Опущення

	«пудингу».	
<i>a batlike wing</i>	<i>Крильця, як у кажана</i>	Описовий
<i>when all our world was just loose earth and air and fire and water mixed up anyhow</i>	<i>Коли наш світ був безладною мішаниною землі, повітря, води і вогню</i>	Заміна частини мови Конкретизація
<i>It's half the world away.</i>	<i>Це ж майже півсвіту йти!</i>	Емфатизація
<i>You are heartless.</i>	<i>Ви бездушні!</i>	Калькування
<i>And the Chancellor gave the King a good shaking...</i>	<i>А секретар добряче трусонув королем...</i>	Заміна частини мови
<i>said the Prime Minister, as soon as he could speak for the lump of wonder that had got into his throat and tried to choke him,</i>	<i>Вигукнув прем'єр-міністр, як тільки знову зміг говорити, бо йому аж дух сперло.</i>	Смисловий розвиток
<i>he was top of all his classes at school, and tip-top of the geography class</i>	<i>А поки що він був найкращим у класі, особливо з географії.</i>	Компенсація
<i>...had finished their rice pudding...</i>	<i>Доївши рисовий пудинг</i>	Конкретизація
<i>grim expression</i>	<i>невблаганний погляд</i>	Конкретизація
<i>Though he had played truant so often..</i>	<i>Хоч Едмунд часто прогулював школу...</i>	Описовий
<i>that the cockatrice wasn't going to put up with any nonsense</i>	<i>що василіск не збирається бавитися з ним в цюцю-бабки.</i>	Аналог
<i>But the snakes knew the Queen was friends with their mistress; so, of course, they had to do their best to be civil.</i>	<i>-Змії, вочевидь, почули, що королева заприятелювала з їхньою повелителькою, і мусили поводитися гечно.</i>	Цілісне перетворення
<i>I shan't bother about you anymore.</i>	<i>Я не збираюся сушити собі голову твоїми проблемами.</i>	Емфатизація

<i>But Anthea stole out on tip-toe, and got the tray when cook wasn't looking, and brought it in and put it over the hole.</i>	<i>Але Антея вислизнула навшпиньки, взяла тацю, коли кухар не дивився, принесла її і накрила отвір.</i>	Варіантний відповідник
<i>And Edmund found the courage to cry «Ha, ha!»</i>	<i>Навіть Едмунд спромігся видушити з себе блаженський сміх</i>	Смисловий розвиток
<i>... he Jack-in-the-box that had cost two shillings, and one at least of the party ...</i>	<i>але товста лапа Джейн зімкнулася в перлинні всієї колекції, «Джека в коробці», який коштував два шилінги</i>	Калькування
<i>«Christmas pudding. But there—what's the use of talking—that bird would barkling laugh if it were fed on dog biscuits.»</i>	<i>«Різдвяний пудинг. Але там який сенс говорити цей птах видав би гавкаючий сміх, якби його годували собачим печивом.»</i>	Варіантний відповідник
<i>I don't mind telling you, my heart sank when I was told I was nursing her.</i>	<i>Говорю вам, моє серце завмерло, коли мені сказали доглядати за нею.</i>	Варіантний відповідник
<i>not real crying, but the kind your eye does all by itself without your being miserable inside your mind</i>	<i>не по-справжньому, не так, як плачуть, коли кепсько на душі, а так, як ви іноді плачете, коли щось потрапляє в око.</i>	Смисловий розвиток
<i>he did it very cleverly with a soft paintbrush dipped in castor oil.</i>	<i>Він робив це дуже фахово — м'якою серветкою, змоченою в касторовій олії.</i>	Членування речень
<i>And make the most of your daughter</i>	<i>Тіштесь своєю дочкою...</i>	Описовий
<i>And the years went on</i>	<i>Але літа йшли...</i>	Варіантний відповідник
<i>And the Queen hung her head</i>	<i>Королева похнюпилася</i>	Варіантний відповідник
<i>and to rule the kingdom</i>	<i>Щоб він правив</i>	Варіантний

<i>after me.</i>	державою після мене!	відповідник
<i>«We've been very naughty,» said Thomasina, rubbing her eyes with the paint rag, «but it's all the heat. I heard Aunt Selina telling mother the weather wore her nerves to fiddle strings. That just meant she was cross.»</i>	<i>Ми були дуже неслухняними, сказала Томазіна, протираючи очі ганчіркою для фарби, — але вся справа в спеці. Я чув, як тітка Селіна розповідала матері, що погода втомила струни її нервів. Це просто означало, що вона розсердилася.</i>	Перестановка
<i>Her eyes were heavy with tears.</i>	Її очі були повні сліз	Компенсація
<i>And she shivered with delightful anguish.</i>	Вона тремтіла від туги	Опущення
		Варіантний відповідник
<i>He shall have greatness and we shall have grain; Soon may it happen and long may he reign! Hurrah.</i>	У нього буде велич, а у нас буде зерно; Скоро це може статися, і нехай він буде царювати довго!	Калькування
«Give him a taste of the Mace»	«Дайте йому спробувати булаву»,	Калькування
<i>Then she made haste to change his smock and to wash his face and hands and brush his hair...</i>	<i>Нянечка спробувала перевдягти його, причепурити, вимити йому руки й обличчя...</i>	Опущення
<i>Effie had often got things in her eye before...</i>	<i>Еффі часто запорошувала очі...</i>	Емфатизація
<i>while the Chancellor went to add up his accounts.</i>	<i>А секретар пішов підраховувати державні видатки.</i>	Конкретизація
<i>Then Lionel, in floods of tears, said:</i>	<i>Ліонель, заливаючись слізьми, відповів</i>	Заміна частини мови
<i>there were scarlet</i>	<i>Уздовдж тротуарів</i>	Конкретизація

<i>soldiers everywhere along the pavements</i>	виструнчилися червоні гвардійці	Емфатизація
<i>Nurse, meanwhile, did not neglect her duty.</i>	<i>А між тим, вірна нянечка не занедбала свого обов'язку.</i>	Калькування
<i>the silence was broken to bits</i>	<i>розбиваючи тишу на друзки</i>	Варіантний відповідник
<i>«Bless the child,» said Nurse.</i>	Бог з тобою, дитинко! – сказала нянечка.	Аналог
<i>idle tale</i>	<i>пуста вигадка</i>	Генералізація
<i>Yes, but he sent it to be tinned over, for fear of vanity,</i>	<i>Так, але він, боючись марнославства, наказав покрити її циною</i>	Описовий
		Перестановка
<i>Almost with his last breath he sent the crown to be tinned</i>	<i>Майже на смертному ложі він послав корону до лудильника</i>	Смисловий розвиток
		Цілісне перетворення
<i>Long live Lionel! Long live our little King!</i>	Многая літа, Ліонелю! <i>Многая літа, наш маленький королю!</i>	Варіантний відповідник
<i>and all the time she was doing it Lionel kept wriggling and fidgeting and saying,</i>	<i>а Ліонель увесь час звивався у її руках, совався на стільці та рюмсавав без угаву:</i>	Додавання
		Емфатизація
<i>Never mind my hair, it's all right,</i>	<i>І волосся не чіпай, я вже чесався...</i>	Конкретизація
		Емфатизація
<i>You're going on as if you was going to be an eel instead of a King, said Nurse.</i>	<i>— Ти поводишся так, наче вирішив бути вугром, а не королем, — сказала нянечка.</i>	Калькування
<i>«Good-bye, ducky,» said Nurse.</i>	<i>— Бувай, золотко, — відповіла нянечка.</i>	Диференціація значень
<i>and her first edict on coming to the throne was the</i>	<i>А першим своїм указом вона суворо заборонила</i>	Описовий

<i>word pork should never be uttered on pain of death</i>	вживати слово «свинина»	
<i>He had never expected to be a King.</i>	Ліонель ніколи не думав і не гадав ставати королем...	Додавання Емфатизація
<i>He happened to be building a Palace when the news came</i>	Коли надійшла вістка, він саме будував палац...	Калькування
<i>he was quite worn out, and was very glad to get into the Palace nursery.</i>	він був такий змучений, що мав за найбільше щастя опинитися нарешті у королівській дитячій.	Смисловий розвиток
<i>You don't suppose you've lost the use of your legs with just being a King?</i>	Чи не думаєш ти, що розучився ходити, ставши королем?	Смисловий розвиток
<i>Run along, do, and get your books yourself.</i>	Піди і вибери собі книжку до вподоби!	Конкретизація
<i>But Lionel had got the gold clasps undone, and he opened the first page, and there was a beautiful Butterfly all red, and brown, and yellow, and blue, so beautifully painted that it looked as if it were alive.</i>	Та Ліонель клацнув золотими заціпками і відкрив книгу. На першій сторінці він побачив червоно-коричнево-жовто-синього метелика, так гарно намальованого, що він здавався живим.	Калькування
<i>But as he spoke the beautiful Butterfly fluttered its many-colored wings on the yellow old page of the book, and flew up and out of the window.</i>	Та доки він говорив, метелик затріпотів своїми барвистими крильцями, знявся з пожовклої сторінки і вилетів у вікно.	Конкретизація
<i>said the Prime Minister, as soon as he could speak for the lump of wonder that had</i>	вигукнув прем'єр-міністр, як тільки знову зміг говорити, бо йому аж дух	Опущення

<i>got into his throat and tried to choke him,</i>	<i>сперло.</i>	Нейтралізація
<i>and there was a shining bird complete and beautiful in every blue feather of him.</i>	<i>сяйливу птаху — прекрасну і досконалу аж до найменшої блакитної пір'їнки</i>	Калькування
		Емфатизація
<i>or you'll get chilblains in your eyes.</i>	<i>Очі відморозиш!</i>	Описовий
<i>He hated being shaken, as all boys do; he would much rather have been slapped.</i>	<i>Він, як і всі хлопчак, не любив, коли його трясли, і волів би радше дістати стусанів.</i>	Калькування
		Антонімічний переклад
<i>So he kissed the Prime Minister, and they settled down for a nice quiet game of noughts and crosses while the Chancellor went to add up his accounts.</i>	<i>То ж він поцілував прем'єр-міністра і вони любенько сіли собі грати у хрестики-нулики, а секретар пішов підраховувати державні видатки.</i>	Конкретизація
		Опущення
<i>and a rush of hot air came up that nearly choked him</i>	<i>і з отвору шугонуло гаряче повітря, аж хлопцеві подих забило.</i>	Емфатизація
<i>Then Lionel, in floods of tears, said:</i>	<i>Ліонель, заливаючись слізьми, відповів:</i>	Заміна членів речення
<i>They hurried off to consult the police and see what could be done.</i>	<i>Вони поспішали, бо треба було попередити поліцію й оцінити завдані збитки.</i>	Смисловий розвиток
<i>... great wings like swan's wings...</i>	<i>лебединими крилами</i>	Компенсація
		Смисловий розвиток

<i>All good things defend you, Nigel, from sailing near that light.</i>	<i>Хай Бог боронить тебе підпливати до того світла, Найдже!ле!</i>	Конкретизація
<i>The Blue Bird sang more sweetly than ever, and the Butterfly shone more brightly, as Lionel once more carried The Book of Beasts out into the rose garden, and opened it—very quickly, so that he might not be afraid and change his mind. The book fell open wide, almost in the middle, and there was written at the bottom of the page, «Hippogriff» and before</i>	<i>Здавалося, що синя птаха співала солодше, ніж завжди, а метелик мінився барвами яскравіше, коли Ліонель знову відкрив «Бестіарій» у своєму трояндовому садку — дуже швидко, щоб не злякатися і не передумати.</i>	Калькування
		Конкретизація
<i>fly your very fastest</i>	<i>щодоуху лети</i>	Компенсація
<i>The King could not utter a word for several minutes.</i>	<i>На мить король аж занімів від подиву й люті.</i>	Антонімічний переклад
<i>Edmund was pinching its tail as hard as he could in the round iron door,</i>	<i>Едмунд з усієї сили прищемив хвоста драченяті круглим залізним люком</i>	Компенсація
		Смисловий розвиток
<i>went off as straight as a dart to the mountains</i>	<i>стрілою полетів досліджувати печери</i>	Компенсація
<i>...iron door, like the one where the men pour the coals out of the sacks into the cellar.</i>	<i>...залізним люком, схожим на каналізаційний, тільки більший.</i>	Цілісне перетворення
<i>Boy, now your fate is sealed!</i>	<i>Тепер, хлопче, молись - ми тебе притюленимо!</i>	Цілісне перетворення
<i>There was a heavy rumbling sound, like a very large old gentleman asleep after dinner</i>	<i>низьке бурчання, схоже на хроніння старого огрядного пана після обіду</i>	Додавання

<i>Then she made haste to change his smock</i>	<i>Нянечка спробувала перевдягти його</i>	Компенсація
<i>Never mind my hair, it's all right</i>	<i>І волосся не чіпай, я вже чесався...</i>	Перестановка
<i>Then the King found his tongue.</i>	<i>Дар мови повернувся до короля.</i>	Смисловий розвиток
<i>so that it was like the inside of a huge telescope</i>	<i>від чого той скидався на нутро величезного телескопа</i>	Емфатизація
<i>late King</i>	<i>Попереднього короля</i>	Варіантний відповідник
<i>Not mad; but if I may express it so, he was—er—too clever by half.</i>	<i>Не божевільним, алек, коли дозволено буде сказати, — занадто розумним!</i>	Опущення
<i>Lionel looked puzzled.</i>	<i>Ліонель виглядав спантеличеним.</i>	Варіантний відповідник
<i>the kind that Mother would like us to go to tea with, if we were little stars?</i>	<i>І чи відпустила б нас мама до них на чай, коли ми б були маленькими зірочками?</i>	Компенсація
<i>they're the surnames of some of the star families</i>	<i>Це – назви зоряних родин.</i>	Калькування

ДОДАТОК В.2

Порівняння у казках Е. Несбіт та способи їх перекладу

Англійський варіант	Український варіант	Спосіб перекладу
<p><i>It was not the usual washing, which makes you clean and comfortable, but the «thorough good wash», which makes you burn and smart till you wish you could be like the poor little savages who do not know anything, and run about bare in the sun, and only go into the water when they are hot</i></p>	<p><i>Це було не звичайне прання, яка робить вас чистим і комфортним, а «ретельне хороше прання», яке змушує вас горіти і мудрувати, поки ви не захочете бути схожими на бідних маленьких дикунів, які нічого не знають і бігають голими на сонці і заходите в воду тільки тоді, коли їх спекотно.</i></p>	Калькування
<p><i>The bird had a yellow crest like a cockatoo and a very large bill like a toucan.</i></p>	<p><i>Птах мав жовтий гребінь, як какаду, і дуже велику купюру, як у тукана.</i></p>	Калькування
<p><i>The children saw other dragons in the air as they went, but the dragon who was as big as the dining room never stopped to speak to any of them, but just flew on quite steadily.</i></p>	<p><i>Та Гаррі не договорив — чорна тінь накрила дітей, і вони з жахом усвідомили, що то прилетів дракон якраз завбільшки з вітальню (ви пам'ятаєте, чим харчуються такі дракони).</i></p>	Калькування
		Додавання
<p><i>...bawled the dwarfs carelessly - as if they were saying, «Just for fun.»</i></p>	<p><i>...безтурботно загорлали гноми так, ніби казали: «О, для сміху» .</i></p>	Калькування
<p><i>He flew off very crookedly, dodging the flames, and presently he came back, and there were so many moths with him that it was as if a live</i></p>	<p><i>І вона полетіла, маневруючи поміж вогнів, а невдовзі повернулася, і з нею було так багато моли, що здавалося, ніби велетенська</i></p>	Компенсація

<i>sheet of white wingedness were suddenly drawn between the children and the stars.</i>	<i>біла парасолька раптом накрила все довкола Полюсу.</i>	
<i>The cockatrice kept on laughing as loud as it could</i>	<i>Василіск продовжував сміятися як тільки міг голосно</i>	Перестановка
<i>And he was as good a boy as you would find in a month of Sundays, and worthy to be a Prince.</i>	<i>Такого хлопця шукати – не знайти! І він сповна заслуговував того, щоб стати принцом.</i>	Антонімічний переклад
		Нейтралізація
<i>Your child will have hair as golden as your crown, eyes as blue as your sapphires. The red of your rubies will lie on its lips, and its skin will be clear and pale as your pearls. Its soul will be white and sweet as your lilies, and your diamonds will be no clearer than its wits.</i>	<i>Твоє дитя матиме золоте, як твоя корона, волоссячко, сині, як сапфіри очі, а червінь твоїх рубінів ляже дитяті на вуста. Його шкіра сяятиме білістю, як твої перли, а душа буде чиста і ніжна, як біла солodka лілея. Діаманти ж твої не зрівняються блиском з його ясним розумом.</i>	Перестановка
		Членування речень
		Калькування
<i>It was like watching a goods train go by in Germany.</i>	<i>що це тривало цілу ніч і нагадувало товарний поїзд, що їде до Німеччини.</i>	Об'єднання речень
		Калькування
<i>Now, after more scores of years than you would like to add up on your slate...</i>	<i>Та ось, коли минуло так багато літ, що годі порахувати навіть у стовпчик...</i>	Компенсація
<i>so that the two together were like a very-very-much- too-big spinning top</i>	<i>Разом вони утворили щось подібне до гігантської дзиги</i>	Компенсація

<i>and never to come back unless I could come dressed in something like the colours of the clouds at dawn.</i>	<i>і ніколи не повертатися, якщо я не можу прийти одягнена у щось на зразок кольорів хмар на світанку.</i>	Калькування
<i>fairer than the day</i>	<i>прекрасна як день</i>	Конкретизація
<i>The princess was like a yard and a half of white tape.</i>	<i>Принцеса була схожа на півторасантиметрову білу стрічку</i>	Варіантний відповідник
<i>A trumpet is like a dinner bell to a Dragon, you know.</i>	<i>Труба це як дзвоник для обіду для Дракона, ти знаєш.</i>	Описовий
<i>The dragon rattled and tinkled as he went, exactly like the cut-glass chandelier when you touch it</i>	<i>Сунучи, він бряцав і дзвенів, наче бабусина кришталева люстра, коли ви її торкаєтесь</i>	Додавання
<i>You young duffer, said Cyril, «fireworks are like postage-stamps. You can only use them once.»</i>	<i>Юний бовдур, - сказав Сиріл, - феєрверки схожі на поштові марки.</i>	Калькування
<i>And then Anthea slipped away to the cupboard under the stairs where the brooms and dustpans were kept, and the rosiny fire-lighters that smell so nice and like the woods where pine-trees grow</i>	<i>А потім Антея вислизнула до шафи під сходами, де зберігалися віники та смітники, і камінчики-вогники, які так приємно пахнуть і нагадують ліс, де ростуть сосни</i>	Заміна
<i>and there was a round cave, like the dome of St. Paul's</i>	<i>Це була округла печера, що нагадувала формою баню Святого Павла</i>	Варіантний відповідник
<i>a chicken might make if it happened to be as big as a haystack</i>	<i>курча завбільшки зі скирту сіна</i>	Варіантний відповідник
<i>In the middle of the cave was a hole like a very big hand-washing basin</i>	<i>Посеред печери знаходився отвір, схожий на велетенську ванну</i>	Смисловий розвиток

<p>«<i>But for the wings you are very like my poor, dear lost Rocking Horse.</i>»</p>	<p>— Якби не крила, він був би так схожий на мого бідолашного коника-гойдалку!</p>	Опущення
		Конкретизація
<p><i>When the King knew this he tore his black hair with fury.</i></p>	<p>Король же, дізнавшись про це, так страшенно розлютився (<i>fury</i>), що аж почав рвати (<i>tore (tear)</i>) на собі своє чорне волосся.</p>	Заміна
		Перестановка
		Варіантний відповідник
<p><i>And when the Dragon saw them start, he turned and flew after them,</i></p>	<p>Побачивши, що вони полетіли, дракон кинувся їм навздогін.</p>	Смисловий розвиток
<p><i>with his great wings flapping like clouds at sunset</i></p>	<p>Червоні драконові крила скидалися на хмари, освітлені призахідним сонцем</p>	Описовий
<p><i>and the Hippogriff's wide wings were snowy as clouds at moonrise.</i></p>	<p>а білі гіпогрифові — на хмаринки у серпанку місячного сяйва.</p>	Опущення
<p><i>...when the King came into the courtyard, looking as black as thunder, with his black raven hopping after him.</i></p>	<p>Раптом на подвір'ї у супроводі чорного крука з'явився король - чорний, як громовиця.</p>	Членування речень
		Опущення
<p><i>as thoroughly as any young man at Oxford</i></p>	<p>так ретельно, як оксфордський студент після іспиту</p>	Конкретизація
<p><i>the sea was as smooth as glass</i></p>	<p>море біля острова стало тихим і гладеньким як скло</p>	Додавання
<p><i>the moonlight was as bright as day</i></p>	<p>місячне світло осявало все наче день</p>	Додавання
		Компенсація
<p><i>it sounded like the</i></p>	<p>здавалося, наче <i>то</i></p>	Додавання

<i>laughter of a whole castleful of giants.</i>	<i>сміється не маленький хлопчик, а принаймні цілий замок велетів.</i>	
<i>...whispered in his ear so long and so earnestly that one side of the dear boy's hair was quite burnt off.</i>	<i>...так довго та палко шепотів щось йому на вухо, що волосся хлопчини з одного боку цілком вигоріло.</i>	Калькування
<i>«What are you laughing at?» in a voice that made Edmund feel as if he should never laugh again.</i>	<i>Зупинилася біля печери і знову запитала - таким голосом, що Едмундові здалося, ніби він уже ніколи не зможе засміятися.</i>	Калькування
<i>the giant banged on the dragon with his club as if he were banging an iron foundry, and the dragon behaved like a smelting works—all fire and smoke</i>	<i>велет молотив дракона своєю довбнею, аж луна йшла, а дракон дихав на велета вогнем та димом, наче плавильний цех.</i>	Перестановка Конкретизація
<i>And he tried to quiet the baby as if it had been a young dragon.</i>	<i>І він заходився укоськувати дитя, так ніби це було маленьке драконеня.</i>	Емфатизація
<i>with walls as thick as Waterloo Bridge</i>	<i>зі стінами товстими, як Ватерлооський міст</i>	Калькування
<i>it was as if a live sheet of white wingedness were suddenly drawn between the children and the stars.</i>	<i>здавалося, ніби велетенська біла парасолька раптом накрила все довкола Полюсу.</i>	Цілісне перетворення
<i>And so the griffin that was made of a lion and an eagle perished, exactly as if it had been made of Kilkenny cats.</i>	<i>Так і сталося, що лев з'їв орла, а орел - лева, тобто грифон... самоз'ївся</i>	Опущення
<i>And there was the Princess sitting on the floor in the best room of the Lone Tower, crying as if her heart</i>	<i>Там, у найкрасивішій кімнаті, вони знайшли принцесу, що сиділа на підлозі і гірко плакала...</i>	Нейтралізація

would break		
<i>she cried, and hung around the Queen's neck as if she would never let go.</i>	<i>заридала принцеса, обіймаючи королеву так, немовби не збиралася більше її відпускати</i>	Калькування
<i>like the powder in jam</i>	<i>Ніби дрібка солі в слоїку варення</i>	Описовий
<i>His wings were like old purple umbrellas that have been very much rained on</i>	<i>Його крила скидалися на старі, добряче пошматовані дощами пурпурові парасольки.</i>	Смисловий розвиток
<i>...and the fires only made him feel as if he were going to die.</i>	<i>...а вогні лише навіювали йому відчуття, ніби він помер.</i>	Заміна частини мови
<i>like the cream in the very expensive jam tarts</i>	<i>немовби джем на тістечку</i>	Диференціація
<i>It was not nearly so big as its mother; only about the size of a Baptist chapel.</i>	<i>Воно і близько не було таке велике, як його матір - може, ледь-ледь більше за каплицю.</i>	Калькування
<i>The thing, whatever it was, did look rather like a dragon</i>	<i>Створіння, чим би воно не було, таки дійсно скидалося на дракона...</i>	Варіантний відповідник
<i>As soon as the woods were awake, she used to run up the twisting turret-stairs with her little bare feet</i>	<i>Вона мала звичку, щойно ліс пробудиться зі сну, бігати босоніж у білій нічній сорочечці...</i>	Перестановка
<i>When the dragon was wound onto the pillar as much as he possibly could be, and as tight</i>	<i>Коли драконячий хвіст намотався на камінь так міцно, наче нитка на шпульку</i>	Опущення
<i>and wings like a fly</i>	<i>крильцями, як у мухи</i>	Калькування
<i>as tight—like cotton on a reel</i>	<i>так міцно, наче нитка на шпульку,</i>	Об'єднання речень
		Аналог

<i>As soon as it's light I'll go and see.</i>	<i>Як тільки розвидніється, піду подивлюсь.</i>	Калькування
<i>great wings like bats' wings</i>	<i>великі крила, як у кажана</i>	Опущення
<i>and in the air you could sometimes see them as thick as a swarm of bees.</i>	<i>і в небі іноді можна було побачити драконячий рій, схожий на бджолиний.</i>	Опущення
<i>You see, he was so long he could not turn as quickly as she could.</i>	<i>Дракон не міг її наздовгнати, бо був довгий, а отже, зовсім не маневрений.</i>	Цілісне перетворення
<i>to run as fast as ever she could</i>	<i>помчала так швидко, як ніколи досі</i>	Смисловий розвиток
<i>a lizard as big as a kitten</i>	<i>ящірка з великими лискучими крилами, завбільшки з кошеня</i>	Перестановка
		Компенсація
<i>and wagged as much of his purple tail as he could get at conveniently;</i>	<i>і легенько виляв кінчиком свого пурпурового хвоста</i>	Компенсація
<i>It was about as long as a hearthrug.</i>	<i>не більше за килимок біля каміну.</i>	Додавання
<i>as big as railway tunnels.</i>	<i>величезні. як залізничні тунелі</i>	Калькування
<i>going around and around as hard as it could,</i>	<i>літаючи колами</i>	Опущення
<i>The guinea pig, as you know, was as big as our elephants</i>	<i>Морські свинки стали такі завбільшки, як слони</i>	Емфатизація
<i>He hated being shaken, as all boys do;</i>	<i>Він, як і всі хлопчачки, не любив, коли його трясли</i>	Перестановка
		Емфатизація
<i>as unpopular as soccer playing</i>	<i>такою ж непопулярною як і футбол</i>	Генералізація
<i>as straight as a dart</i>	<i>стрілою полетів</i>	Смисловий розвиток
<i>That is why you will never see a Manticora as long</i>	<i>саме тому ви можете побачити манतिकору тільки</i>	Опущення

<i>as you live, except in a picture-book.</i>	<i>в книжках.</i>	
<i>Then, speaking very loud so as to be heard over the howls of Jane,</i>	<i>Тоді дуже голосно, щоб його почули крізь сестрине ревіння</i>	Конкретизація
<i>out of the crowd like the changing glass in kaleidoscopes</i>	<i>від чого натовп став мінитися, наче велетенський калейдоскоп</i>	Перестановка
<i>bawled the dwarfs carelessly—as if they were saying,</i>	<i>безтурботно загорлали гноми так, ніби казали</i>	Об'єднання речень
<i>just like little fat sealskin purses</i>	<i>наче товстенькі котикові гаманці</i>	Емфатизація
<i>their heads were like sealskin muffs;</i>	<i>Їхні голови скидалися на котикові муфти</i>	Емфатизація
<i>their legs were like sealskin boas;</i>	<i>ноги — на котикові горжетки</i>	Цілісне перетворення
<i>and their hands and feet were like sealskin tobacco pouches.</i>	<i>а кисті та стопи — на котикові кисети</i>	Описовий
<i>And their faces were like seals' faces</i>	<i>Ну а обличчя гномів були схожі на тюленячі</i>	Калькування
<i>They were very fat and round. Their bodies were like sealskin jackets on a very stout person</i>	<i>Кожен гном був округлий, ніби на неймовірного товстуна натягнули котиковий жакет.</i>	Смисловий розвиток
<i>Now that you have read as far as this you know,</i>	<i>Якщо вже ви дочитали до цього місця, то, ясна річ, зауважили</i>	Опущення
<i>Nurse was there, and tea was ready: seedy cake and plummy cake, and jam and hot buttered toast, and the prettiest china with red and gold and blue flowers on it, and real tea, and as many cups of it as you</i>	<i>Там на нього чекала нянечка - з чаєм, тістечками, варенням, гарячими грінками з маслом на чудовій таці з червоними, золотими і синіми квітами.</i>	Опущення

<i>liked.</i>		
<i>I'm not so stupid as you think</i>	<i>я не така дурненька, як тобі здається</i>	Конкретизація
<i>It looks as if the fairies were planting little shining baby poplar trees and watering them with liquid light.</i>	<i>Здається, ніби феї висаджують малесенькі топольки й поливають їх рідким світлом.</i>	Конкретизація
<i>as quickly as they could,</i>	<i>якомога швидше</i>	Описовий
<i>the Arctic regions had come down very nearly as far as Forest Hill</i>	<i>північ знаходилася досить близько - ледь чи не в околицях Форест-Гілли</i>	Членування речень
<i>it was like the electric lights at the Earl's Court Exhibition.</i>	<i>це радше схоже на електричні вогні експозиції виставкового центру "Ерлз корт"</i>	Транскрибування
<i>as straight as ruled lines away</i>	<i>наче їх хтось накреслив під лінійку</i>	Смисловий розвиток
<i>The great slide is like common slides...</i>	<i>Дивовижна ковзанка схожа на звичайні.</i>	Конкретизація
		Компенсація
<i>the stars were bright like silver lamps</i>	<i>сяяли сріблясті зорі</i>	Опущення
<i>which the children had seen as far away as Forest Hill</i>	<i>яку діти бачили ще у Форест-Гіллі</i>	Опущення
<i>and the difference between "lawn" and "grass" did not seem so great as it had at Forest Hill.</i>	<i>а різниця між газоном і травою вже не здавалася аж такою різною</i>	Опущення
<i>hair as golden as your crown</i>	<i>золоте, як твоя корона, волоссячко</i>	Перестановка
<i>eyes as blue as your sapphires</i>	<i>сині, як сапфіри, очі</i>	Перестановка
<i>and tumbled as before</i>	<i>падаючи, як і попереднього разу</i>	Описовий
<i>skin will be clear and pale as your pearls.</i>	<i>шкіра сятиме білістю, як твої перли</i>	Компенсація
<i>Its soul will be white and</i>	<i>а душа буде чиста і</i>	Додавання

<i>sweet as your lilies</i>	<i>ніжна, як біла солодка ліля</i>	
<i>and your diamonds will be no clearer than its wits.</i>	<i>діаманти ж твої не зрівняються блиском з його ясним розумом</i>	Описовий
<i>When the Queen got home, sure enough there was the baby lying in the cradle with the Royal arms blazoned on it, crying as naturally as possible</i>	<i>Коли королева прийшла додому, дитя, ясна річ, уже лежало в колиці, прикрашеній королівським гербом, і плакало, як це роблять усі немовлята, щоб привернути до себе увагу.</i>	Цілісне перетворення
<i>as straight as ramrods</i>	<i>немовби багнети поковтали</i>	Цілісне перетворення
<i>like an ice-lighthouse</i>	<i>наче крижаний маяк</i>	Калькування
<i>and learn as much magic as ever you cared to teach him</i>	<i>і чаклунства він навчиться, якщо ви, ваша світлосте, побажаєте його навчити</i>	Описовий
<i>And he was as good a boy as you would find in a month of Sundays, and worthy to be a Prince.</i>	<i>Такого хлопця шукати - не знайти! І він сповна заслуговував того, щоб бути принцом.</i>	Описовий
		Членування речень
<i>and they were both as happy as the longest day in summer.</i>	<i>І обоє вони були щасливі, як у найдовший день літа</i>	Компенсація
<i>and it was like twenty engines all letting off steam at the top of their voices inside Cannon Street Station.</i>	<i>А дракон обурено заревів, і то так гучно, ніби дванадцять потягів на міському вокзалі одночасно випустили пару зі своїх котлів</i>	Генералізація
<i>so that it looked like a very large fat silkworm;</i>	<i>дракон виглядав велетенською стоніжкою, точніше столапом</i>	Цілісне перетворення
<i>and his claws were as long as lessons and as sharp as bayonets.</i>	<i>А кігті його були довжезні, як уроки, й гострі, як багнети</i>	Емфатизація

<i>beginning a scream of rage that was like all the engines of all the railways in England.</i>	заревів так, як ніколи не ревів, мабуть, жоден потяг на міському вокзалі	Описовий
<i>and they all lived happily as long as was good for them</i>	і жили вони довго та щасливо, як це належить добрим людям	Описовий
<i>It was like the noise of some great creature purring, purring, purring</i>	здавалося, то муркоче, якесь велетенське створіння	Перестановка
<i>and it'll be as good as gold</i>	воно поводитиметься дуже чемно	Описовий
<i>and ran off as fast as their boots would carry them</i>	і помчали так швидко, що аж мало підметки не погубили	Аналог
<i>as big as a tin church</i>	заввишки як церква	Опущення
<i>and the giant banged on the dragon with his club as if he were banging an iron foundry, and the dragon behaved like a smelting works—all fire and smoke.</i>	велет молотив дракона своєю довбнею, аж луна йшла, а дракон дихав на велета вогнем та димом, наче цілий плавильний цех	Перестановка
		Смисловий розвиток
<i>as big as a barge</i>	велетенського, наче баржа	Варіантний відповідник
<i>glowing like a furnace</i>	червоного, наче розжарена піч	Цілісне перетворення
<i>The dragon swallowed all the hippopotamuses just as a dog swallows bits of meat.</i>	дракон у змиг ока проковтнув, одного за одним, усіх його дорогоцінних мисливських гіпопотамів, наче пєс — шматки м'яса.	Членування речень
<i>with a skin like leather</i>	з грубою, як у гіпопотама, шкірою	Додавання
<i>hair like hearth brushes</i>	жорстким, як щітка, волоссям	Смисловий розвиток
<i>a heart like a stone.</i>	кам'яним серцем	Заміна

		частини мови
<i>instead of behaving as a quarry should</i>	<i>навіть не намагався поводитися, наче нормальна загнана жертва</i>	Описовий
<i>And, sure enough, there under the tree was the dragon on a nest of scorched moss, and he was about as long as your finger.</i>	<i>Вони підійшли до дерева і там, у гніздечку з обпаленого моху, побачили маленького, завдовжки з палець, дракончика.</i>	Додавання
<i>rubies as if they were sugar</i>	<i>рубіни, наче грудочки цукру</i>	Додавання
<i>and she served him just as kindly as she would have done if he had been anyone else instead of the bad Prince</i>	<i>І вона пригощала його так люб'язно, ніби він не був зрадливим принцом</i>	Конкретизація
<i>and his head was large and bald, like the top of a purple toadstool</i>	<i>Дракон мав велетенську лису голову, наче шапинка мухомора</i>	Конкретизація
<i>because she was a true Princess and had a heart of gold.</i>	<i>А це, звісно, тому, що мова йде про справжню принцесу — зі шкірою білою, як молоко, волоссям м'яким, наче льон, і з серцем, мов щире золото.</i>	Додавання
<i>and the soft grass under her feet felt like grass of Paradise</i>	<i>тож ніжна лугова травичка під її босими ніжками здавалася їй райським килимом.</i>	Емфатизація
		Додавання
<i>hailed Sabrinetta and her husband as rightful Sovereigns of the land.</i>	<i>вітали Сабрінетту і її чоловіка як законних володарів</i>	Генералізація

<i>and they all behaved like good Sunday-school children</i>	<i>Які цього разу поводитися тихо і чемно, наче дітки у недільній школі.</i>	Перестановка
<i>and he saw that she was many times bigger than the whole town</i>	<i>...і побачив він, що вона була у декілька разів більше за все місто.</i>	Калькування
<i>and don't have more than two helps of anything.</i>	<i>не бери більше ніж дві додаткові порції</i>	Конкретизація
<i>He had never expected to be a King any more than you have,</i>	<i>Ліонель ніколи не думав і не гадав ставати королем — так само, як і ви, мабуть.</i>	Членування речень
<i>Being crowned is much more <u>tiring work</u> than you would suppose</i>	<i>Коронування — значно тяжча справа, ніж ви могли б подумати.</i>	Генералізація
<i>Perhaps she did more than anyone else</i>	<i>Можливо навіть, вона зробила найбільше ...</i>	Опущення
<i>The Blue Bird sang more sweetly than ever,</i>	<i>Пісня синьої птахи зазвучала ще чистіше.</i>	Опущення
<i>The red wings were bigger than the white ones</i>	<i>Білі крила були, хоч менші, та сильніші за червоні ...</i>	Перестановка
<i>you know more about Rotundia than anyone there did</i>	<i>то тепер ви знаєте про Ротрундію більше за будь-якого ротундійця</i>	Конкретизація
<i>Tom had learned more at school than anyone else</i>	<i>У школі Том навчався старанніше, аніж будь-хто</i>	Конкретизація
<i>there were scarlet soldiers everywhere along the pavements, and all the bells of all the churches were ringing</i>	<i>Уздовж тротуарів виструнчилися червоні гвардійці, в церквах шалено б'ють у дзвони</i>	Компенсація

<i>like mad</i>		
<i>and like a great song to the music of their ringing he heard thousands of people shouting</i>	<i>і гучною піснею під аккомпанемент їхньої музики лунає звідусіль</i>	Конкретизація
<i>and it felt something like a red-hot spark</i>	<i>Схожа на гарячу червону іскорку</i>	Описовий

ДОДАТОК Г.2

ДОДАТОК Д

Топоніми у казках Е. Несбіт та способи їх перекладу

Англійський варіант	Український варіант	Спосіб перекладу
<i>Tony was born in the town of Antioch. This is not the same Antioch that you read about in history, but quite a different place</i>	<i>Тоні народився в місті Антіохія. Це не та Антіохія, про яку ви читали в історії, а зовсім інше місце.</i>	Транслітерація
<i>It is also true that savage children are not over washed, over brushed, over combed, gloved, booted, and hatted and taken in an omnibus to Streatham to see their Great aunt Willoughby</i>	<i>Вірно і те, що диких дітей не дуже миють, чи не розчісують, що не розчісують, не вдягають в рукавичках, черевиках, капелюхах і не возять на омнібусі в Стрімхем, щоб побачити їх двоюрідну бабуся Віллоубі.</i>	Транслітерація
<i>I'll go and be a butcher in the Camberwell New Road, and I will get another little girl to keep my books, not you</i>	<i>Я піду і буду м'ясником на Камберуелл Нью роуд, і я знайду іншу дівчинку, яка буде вести мої книги, а не ти.</i>	Транслітерація
<i>Thomasina and Selim bounced away, following the Bouncible Ball</i>	<i>Томазіна і Селім відскочили слідом за стрибаючим м'ячем.</i>	Транслітерація
<i>The Palace stood in a great green park dotted with white flowered may bushes. It was not at all like an English palace, St. James's or Buckingham Palace, for instance, because it was very beautiful and very clean</i>	<i>Це зовсім не було схоже на англійський палац, наприклад, на Сент Джеймський або Букінгемський палац, тому що він був дуже красивим і дуже чистим.</i>	Калькування
<i>The creepy, crawly yellow caterpillars ate up Clover Hill – all except the</i>	<i>Моторошні, повзучі жовті гусениці з'їли Конюшинку Хілл – все, крім</i>	Калькування

<i>little green crown on the top, where the apple trees were and the two red brick walls and the little house and the old woman</i>	<i>маленької зеленої крони на вершині, де були яблуні, дві стіни з червоної цегли, будиночок і стара.</i>	
<i>Great White Rat – Великий Білий Щур, Real Kitchen Maid</i>	<i>Справжня кухонна покоївка, Magic Cat's eye – Магічне котяче Око</i>	Калькування
<i>He was really very poorly, so that fireworks would have been in the worst possible taste, even at Land's End or in the Isle of Man</i>	<i>Йому дійсно велося зле, і тому справжнім несмаком було б запускати потішні вогні, байдуже, чи на мисі Лендс Енд, чи на острові Мен,</i>	Транскрибування
<i>whilst in Forest Hill, which was the home of Jane and George, anything of the kind was quite out of the question.</i>	<i>чи на Форест-Гіллі, де мешкали Джейн та Джордж.</i>	Адаптивне транскодування
<i>Even the Crystal Palace, empty-headed as it is, felt that this was no time for Catherine-wheels.</i>	<i>І навіть у легковажному Кришталевому палаці розуміли, що зараз не час для «вогняних коліс»</i>	Калькування
<i>It is also true that savage children are not over washed, over brushed, over combed, gloved, booted, and hatted and taken in an omnibus to Streatham to see their Great aunt Willoughby</i>	<i>Вірно і те, що диких дітей не дуже мють, чи не розчісують, що не розчісують, не вдягають в рукавичках, черевиках, капелюхах і не возять на омнібусі в Стрімхем, щоб побачити їх двоюрідну бабусю Віллоубі.</i>	Транскрибування
<i>He had been to school, so he knew that these were only the Aurora Borealis...</i>	<i>Він уже ходив до школи й знав, що це всього лиш Аврора Бореаліс,</i>	Транслітерація
<i>or Northern Lights.</i>	<i>більш відома як Північне сяйво</i>	Калькування
<i>The Island of the Nine</i>	<i>Земля Дев'яти</i>	Генералізація

<i>Whirlpools</i>	Чорторіїв	Варіантний відповідник
<i>He took the poor Princess to the Lone Tower</i>	<i>Король зачинив бідолашну принцесу у Вежі Самотності</i>	Калькування Перестановка слів
<i>that it has something to do with the Great Bear, and the Plough ...</i>	<i>Що це якомсь стосується Великої Ведмедиці, Плуга ...</i>	Калькування
<i>and Charles's Wain</i>	<i>і Ковша</i>	Генералізація
<i>and the Dipper</i>	<i>Великого Воза</i>	Додавання
<i>but George said it was like the electric lights at the Earl's Court Exhibition</i>	<i>А Джордж сказав, що це радше схоже на електричні вогні експозиції виставкового центру «Ерлз корт»</i>	Змішане транскодування
<i>This way to the North Pole.</i>	<i>ДО ПІВНІЧНОГО ПОЛЮСУ</i>	Калькування Емфатизація
<i>But what is the Rory Bory what's-its-name?</i>	<i>Що це за «Ропа Реаліс»?</i>	Компенсація

ДОДАТОК Д.2

